

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра господарського права і процесу

Контрактне право

*Навчально-методичний посібник
до програми підготовки здобувачів вищої освіти для студентів
усіх
факультетів та форм навчання*

УДК 346.3(477)(073)

К651

Рекомендовані до друку
рішенням навчально-методичної ради університету
(протокол № 2 від 25 жовтня 2019 року).

Автори:

Попелюк В.П., к.ю.н., доцент кафедри господарського права і процесу НУ «ОЮА»,

Возняковська К.А., д.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Чернівецького юридичного інституту НУ «ОЮА»

Гофман О.Р., к.ю.н., доцент кафедри господарського права і процесу НУ «ОЮА»

Добровольська В.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри господарського права і процесу НУ «ОЮА»,

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
адміністративного та господарського права
Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова
Степанова Тетяна Валеріївна;

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кібербезпеки
Національного університету «Одеська юридична академія»
Василенко Микола Дмитрович.

Попелюк В. П., Возняковська К. А., Гофман О.Р., Добровольська В. В.
К651 **Контрактне право:** навчально-методичний посібник для здобувачів
вищої освіти усіх форм навчання; галузь знань – 08 «Право»,
спеціальність – 081 «Право» / В. П. Попелюк, К. А. Возняковська, О.Р.
Гофман, В. В. Добровольська. [Електронне видання]. 2021. 137с.

© Попелюк В. П., Возняковська К. А.,
Гофман О.Р., Добровольська В. В., 2021

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Дисципліна спрямована на вивчення виділення та розвитку контрактного права, як самостійної і повноправної галузі права, що продиктовано об'єктивними чинниками – особливостями укладання, зміни, припинення господарських договорів, їх класифікацією, особливостями господарсько-правового регулювання окремих видів договорів. Також це пов'язано з розширення сфери договірного регулювання суспільних відносин, підвищення значення контракту/договору, як одного із джерел сучасного господарського права, що вимагає поглибленого вивчення цього курсу.

Завдяки вивченню цього курсу у студентів формується вироблення і розуміння сутності призначення дисципліни **«Контрактного права»** в умовах євроінтеграції та правової адаптації, що пов'язано з професійною орієнтацією майбутніх юристів, які відповідають вимогам на сучасному ринку праці та міжнародному рівні професійної освіти.

Мета вивчення дисципліни **«Контрактного права»** надати уявлення про сучасні тенденції розвитку контрактного права через характеристику його інститутів (предмету, методу, принципів, законодавства, суб'єктів, укладання, зміни, припинення господарських договорів/контрактів, їх класифікацію, особливості господарсько-правового регулювання окремих видів договорів/контрактів, тощо).

Завдання вивчення дисципліни **«Контрактне право»** є формування:

- знати про систему контрактного права та нормативно-правових актів, регулюючих окремі господарські договори/контракти;
- вмінь у складанні різноманітних господарських договорів/контрактів, які необхідні в господарській діяльності, а саме про договори в кредитних та розрахункових відносинах; в сфері господарсько-торгівельної діяльності, комерційного посередництва, будівництва тощо;
- знати про систему класифікації господарських договорів/контрактів, про договірні правовідносини в сфері інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, умови, особливості та зміст інвестиційного та зовнішньоекономічного контракту;
- знань національного законодавства у сфері договірного супроводу бізнесу, правового регулювання господарської діяльності з набуттям такого рівня їх сформованості, щоб мати змогу орієнтуватися та застосовувати їх до практичних ситуацій;

- вмінь самостійно здійснювати підготовку (заповнення) договорів та проведення правового аналізу неналежного виконання договірних зобов'язань та судового захисту з відповідним рівнем правової роботи.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Залік	Екзамен	Кількість кредитів ECTS	Самостійн і роботи	Всього	Практичн і заняття	Лекційні заняття	Курс	Форма навчання
Очна								
-	+	4/120	84	36	20	16	1м	СПФ
-	+	2,5/75	39	36	18	18	1м	ФА
-	+	3/90	60	30	16	14	4	ЦГЮ
Заочна								
-	+	4,5/135	121	26	12	14	1м	ЦЗДН (ПУА)

-

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Теми
1	Загальні положення контрактного права
2	Характеристика укладання, зміни та припинення контрактів/договорів
3	Визнання контракту/ договору недійсним та господарсько-договірна відповідальність
4	Договори з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг
5	Договірне забезпечення фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання
6	Поняття та правове регулювання зовнішньоекономічних контрактів
7	Контракт в законодавстві інших країн

НАВЧАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

Лекція № 1

Тема 1. Загальні положення контрактного права

Мета вивчення

Вивчення загальних питань покликано забезпечити опанування основних положень контрактного права, навичок застосування господарського законодавства в повсякденній правозастосовній практиці. На своїй меті надати знання для самостійного і ініціативного використовувати отриманих правових знань для подальшої практичної роботи у господарській сфері.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері основних положень контрактного права, а саме поняття контрактного права, джерел та принципів контрактного права;

2. **визначати та аналізувати** поняття та ознаки господарського договору/контракту, його змісту та особливостей тлумачення;

3. **порівнювати** принципи класифікації господарських договорів/контрактів та їх класифікаційні утворення. Наукові підходи щодо класифікації господарських договорів/контрактів.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. // ВВР. – 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. - 2003. - № 18-22. – Ст. 144.
3. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. За ред. Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова [та ін.]. К. : Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
4. Договірне право України. Особлива частина: навч. посіб. За ред. Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова [та ін.]. К. : Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
5. Луць В. В., Великанова М. М. Договірне право України: навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 264 с.
6. Договірне регулювання приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів в Україні : монографія / за заг. ред. академіка НАПрН України О. Д. Крупчана, наук.ред. А. Б.

Гриняк. Київ : ДУВПП «Бендерська друкарня «Поліграфіст», 2017. 334 с.

7. Луць В.В. Тенденції розвитку договірного права України в сучасний період. Сучасні інститути держави і права: актуальні питання теорії та практики : монографія / Київ. ун-т права. Львів : Сполом, 2016. С. 158-163.
8. Подвірна О. В. Інститут договірного права: необхідність реформування та перспективи розвитку. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2018. No 2(18) . С. 1-12.
9. Давидова І. В. До питання про засади тлумачення змісту господарського договору. Часопис цивілістики. 2017. Вип. 23. С. 22-25.

План

1. Загальні положення контрактного права.
2. Джерела контрактного права України. Система контрактного права. Принципи контрактного права.
3. Поняття та ознаки господарського договору. Зміст і тлумачення договору. Суб'єкти контрактного правовідношення.
4. Поняття і принципи класифікації господарських договорів та їх класифікаційні утворення. Наукові підходи щодо класифікації господарських договорів.
5. Інтегровані (змішані) та нетипові договори. Поняття, класифікація та ознаки.

Основний зміст

Питання 1. Загальні положення контрактного права.

По суті такі терміни як «договір» і «контракт» це поняття тотожні та взаємозамінні, а угода є найбільш загальним поняттям. З погляду права допускається змішання понять «договору» і «контракту» без будь-яких юридичних наслідків для сторін.

При цьому варто згадати витоки, саме – з римського права, що лежить в основі сучасної романо-германської правової системи. Договори в римському праві були найбільш загальним поняттям і поділялися на контракти (*contractus*) та пакти (*pactum*). Контракт означав угоду між сторонами, забезпечену позовним захистом. Пактами ж, за загальним правилом, визнавалися угоди, позбавлені позовного захисту, хоча згодом деякі пакти все ж таки її отримали.

Важливо підкреслити, що письмова форма для контрактів у римському праві була обов'язковою. Серед договорів, крім інших

видів, виділялися літеральні договори (полягали письмовій формі) і вербальні договори (набували юридичної чинності на момент виголошення необхідних слів у усній формі). Найбільш важливим підвидом вербальних контрактів визнавалася так звана стипуляція (stipulation) – усний контракт, який набував юридичної чинності з виголошення фраз у стилі «Обіцяєш сплатити суму N?» - «Обіцяю сплатити суму N». Питання та відповідь у стипуляції мали повністю співпадати за змістом, а вся процедура стипуляції була пронизана формальностями. Без дотримання формальностей усний договір як стипуляції вважався не укладеним.

Взявши за основу концепцію римського права, багато країн почали розділяти угоди та контракти як самостійні терміни з властивими їм правовими особливостями. Де угода (agreement) — це взаємна домовленість між сторонами, побудована на довірчих відносинах у виконанні своїх зобов'язань. А контракт (contract) – це угода в письмовій формі між двома або більше сторонами, яка тягне за собою наявність взаємних зобов'язань і має позовну силу.

У широкому значенні такі поняття як «договір» та «контракт» в українському праві синонімічні. У порівнянні з країнами загального права, континентальної Європи, де контракт має властивості судового (позовного) захисту, в українському праві даної особливості приділяється менша увага. Українські суди оцінюють насамперед істоту регульованих відносин, що виникають із «договору» чи «контракту». Тому, якщо договір іменується як «договір» або «контракт», то судовий захист може бути наданий в обох випадках, незважаючи на обраний термін.

В той же час, використання терміну **«Контрактне право»** пов'язане з певною сутністю регульованих документом відносин – це професійне здійснення господарської діяльності та предметний критерій – товари, роботи та послуги з метою отримання доходу.

Контрактне право включає сукупність судових прецедентів та статутних (законодавчих норм), що визначають зміст поняття «договір» та регулюють різні аспекти договірних відносин (порядок укладення, виконання, зміни і припинення договорів, тлумачення, відповідальності за невиконання, засобів судового захисту тощо).

В українському праві багато галузей права містить у своєму правовому інструментарії договір (господарське, цивільне, трудове, адміністративне, екологічне право тощо), що свідчить про певну адаптацію господарсько-правового регулювання через процес спеціалізації. При цьому в основу такого регулювання покладено саморегулювання, що ґрунтується на принципі свободи договору та поєднується із законодавчим нормуванням відносин, що набувають договірної форми. Отже, господарсько-договірне регулювання

акумулює в собі елементи як саморегулювання, так і законодавчого нормування договірних відносин у сфері господарювання.

Господарський договір як інститут господарського права є сукупністю господарсько-правових норм та втілених в договірних умовах індивідуальних правил, які спрямовані на регулювання відносини, що виникають як під час укладання господарських договорів, так і в процесі їх виконання.

Отже, контактне (договірне) право являє собою сукупність господарсько-правових норм, які регулюють всі стадії існування договірної зобов'язання, а також включаючи переддоговірну стадію (стадію укладення господарського договору), є складним інститутом господарського права, в якому виділяються загальні положення про договори і спеціальних нормах про окремі види господарських договорів.

Предметом вивчення контрактного (договірного) права є суспільні відносини, що стосуються укладення, зміни або розірвання договорів у господарському обороті, а також загальні закономірності договірних відносин, принципи функціонування, взаємозв'язок і взаємозалежність різних договірних відносин, тобто предметом цього інституту є господарські зобов'язальні відносини.

Особливості методів правового регулювання господарських договірних відносин певного виду визначаються тим, наскільки ці відносини обтяжені публічним компонентом. Для окремих господарських договорів із врахуванням їх мети, суб'єктного складу та змісту встановлюється певний правовий режим, в основі якого — обраний метод правового регулювання. І хоча в кожному випадку можна виявити елементи диспозитивності і імперативності, визначальним буде те, яким є співвідношення цих елементів в рамках галузевого методу правового регулювання, яке місце кожного з них по відношенню до інших елементів, яка специфіка форм їх вираження.

Забезпечення свободи договірних відносин, доповнюється нормативними приписами щодо обов'язкової письмової форми відповідних договорів, переліку та змісту їх істотних умов і т. ін., рекомендаціями, наданими у диспозитивних нормах договірної права, заборонами і обмеженнями щодо можливості укладення відповідних договорів на боці однієї з їх сторін, щодо можливості відповідних об'єктів набувати та реалізувати свою товароздатність в межах господарсько-договірних зв'язків тощо.

Відповідно одна частина норм господарського договірної права належить до сфери приватного права (сфера в основі якої лежать приватні інтереси), інша — до сфери публічного права (сфера в основі якої лежать публічні інтереси). Відповідно у господарському договорі

поєднуються властивості акта автономного регулювання (у ньому виявляється автономія волі сторін щодо врегулювання їхніх взаємовідносин на власний розсуд у межах, дозволених законом) та акта реалізації правових норм та автономних установлень. Господарський договір своїм змістовим навантаженням охоплює як угоду (згоду сторін між собою), так і згоду на виконання висунутих законодавцем імперативних вимог, дотримання яких спрямовано на забезпечення правового господарського порядку у сфері господарювання.

Під час укладання господарських договорів сторони можуть визначати зміст не тільки на підставі вільного волевиявлення, але й на підставі примірних та типових договорів. Крім того чітко нормування окремих параметрів здійснення господарської діяльності (запровадження технічних регламентів, механізму квотування, державного регулювання цін та ін.) безпосередньо впливає на зміст окремих договірних умов («якість», «кількість», «ціна» тощо).

Серед **принципів** контрактного права можна визначити такі: обмеження свободи договору, справедливості, диспозитивності, пропорційності, економічності, співробітництво по належному виконанню умов договору, обов'язковості виконання договору, судового адресного застосування договірної відповідальності.

Питання 2. Джерела контрактного права України. Система контрактного права та принципи контрактного права.

Джерела контрактного права - це способи зовнішнього вираження і закріплення правових норм, які засвідчують їх загальнообов'язковість і на підставі яких здійснюється встановлення і регулювання господарських договірних відносин.

До джерел відноситься господарське законодавство України, міжнародний (конвенційний) рівень, звичаї ділового обороту (торговельні звичаї), доктринальний рівень, узагальнення судової практики, законодавство іноземних країн у випадках, колізійних норм за ст. 44 ЗУ «Про міжнародне приватне право».

Перше місце посідає Конституція України, якою врегульовуються на загальному рівні найважливіші відносини у цій сфері. Другий рівень, кодифіковані нормативно-правові акти (Господарський кодекс України, Цивільний Кодекс України, Кодекс торговельного мореплавства тощо). При цьому Господарський кодекс України є базовим комплексним нормативно-правовим актом, в якому концентровано визначені основи договірного законодавства. Норми Цивільного кодексу України застосовуються у разі, якщо відсутня відповідна норма або не в повній мірі регулюються договірні правовідносини в господарському законодавстві. По-третє,

нормативно-правові акти України та окремі аспекти договірної проблематики регулюються чисельними підзаконними нормативними актами (закони України: ЗУ «Про транспортне експедирування»; ЗУ «Про оренду державного і комунального майна»; ЗУ «Про концесії»; ЗУ «Про фінансовий лізинг» та інші; типовий та примірний договори).

До міжнародно-правових актів відноситься: Конвенція УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг; Генеральна угода про торгівлю послугами, Конвенція про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, Конвенція, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі, Конвенція про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі», Конвенція про гербовий збір стосовно переказних векселів та простих векселів; Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення пасажирів та вантажу, Європейська Угода про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів, Конвенція про договір міжнародного перевезення пасажирів та багажу внутрішніми водними шляхами; міжурядові угоди про торговельне та економічне співробітництво; двосторонні угоди про вільну торгівлю тощо.

Одним з найважливіших джерел контрактного права є договір. Особливе місце посідають звичаї та судова практика. Так, торговим звичаєм (звичаєм ділового обороту) є правило поведінки, яке не регламентовано чинним законодавством, однак склалося в певній сфері підприємницької діяльності внаслідок його багаторазового повторення суб'єктами такої діяльності. Цивільний кодекс України містить відсилання до звичаїв ділового обороту, зокрема у статтях 529, 531, 538, 627, 654, 668, 682, 687, 689, 691, 846, 857, 938, 1014, 1021, 1059, 1068, 1088, 1089, 1099 тощо.

У системі контрактного права можна виділити: 1) загальну частину – загальні положення про договори (поняття договору, принципи договірного права, порядок укладання, зміни або розірвання договорів, застосування заходів відповідальності за неналежне виконання договірних зобов'язань тощо); 2) особливу частину – положення, що визначають особливості укладання та виконання окремих різновидів господарських договорів.

В юридичній науковій літературі можна виділяють ще одне джерело договірного права – принципи права. До джерел регулювання принципів контрактного (договірного) права можна віднести принципи міжнародних комерційних договорів, затверджені Адміністративною радою Міжнародного інституту уніфікації приватного права (УНІДРУА).

В той же час, на підставі системного аналізу господарського законодавства (для прикладу законів щодо регулювання певних

ринків – ринку електроенергії, цукру, лікарських засобів тощо) можна назвати такі принципи: свобода господарського договору у визначених законом межах; збалансування приватних і публічних інтересів у сфері господарювання (принцип пропорційності); забезпечення раціонального використання природних ресурсів у сфері господарювання; пріоритетність збереження здоров'я людини та охорони тваринного світу, навколишнього середовища щодо економічного ефекту, захист слабкої сторони господарського договору; принцип добросовісної та чесної ділової практики; принцип відповідальності суб'єктів господарювання тощо.

Питання 3. Поняття, зміст, суб'єкти та тлумачення господарського договору.

Господарський договір може розглядатись як: правовідносини, як юридичний факт, що породжує зобов'язання, і як документ, що фіксує факт виникнення зобов'язання з волі його учасників.

Найчастіше сторонами в господарському договорі є суб'єкти господарювання, проте такі договори можуть укладатися і за участю інших учасників господарських відносин – органів/організацій господарського керівництва (при укладенні державних контрактів, зокрема), негосподарських організацій (для задоволення їх господарських потреб у продукції, роботах, послугах суб'єктів господарювання), громадян (для забезпечення здійснення ним спільної діяльності щодо заснування суб'єктів господарювання) як засновників суб'єктів господарювання. А взагалі договори за участю громадян - не підприємців не відносяться до категорії господарських.

При укладенні господарських договорів сторони можуть визначати **зміст договору** на основі: вільного волевиявлення, коли сторони мають право погоджувати на свій розсуд будь-які умови договору, що не суперечать законодавству; примірного договору, рекомендованого органом управління суб'єктам господарювання для використання при укладенні ними договорів; типового договору, затвердженого Кабінетом Міністрів України, чи у випадках, передбачених законом, іншим органом державної влади; договору приєднання, запропонованого однією стороною для інших можливих суб'єктів.

Зміст договору становлять, по-перше, умови, щодо яких вони дійшли згоди, і, по-друге, ті умови, які приймаються ними як обов'язкові внаслідок чинного законодавства (ч. 1 ст. 628 ЦК, ч. 1 ст. 180 ГК). Зміст договору розкривається через права та обов'язки його учасників, визначені умовами договору. Відповідно до ч. 1 ст. 638 ЦК, ч. 2 ст. 180 ГК договір вважається укладеним, якщо між сторонами в потрібній у належних випадках формі досягнуто згоди за всіма

істотними умовами. Істотними є ті умови про предмет договору, угоди, які визнані такими за законом або необхідні для договорів даного виду, а також всі ті умови, щодо яких за заявою однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

Для господарських договорів істотні умови договору закріплено в частинах 3-7 ст. 180 ГК, що при укладенні господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору. Так, за ст. 10 Закону України "Про оренду державного і комунального майна" істотними умовами договору оренди є об'єкт оренди (склад і вартість майна), строк дії договору, орендна плата, порядок використання амортизаційних відрахувань, відновлення орендованого майна та умови його повернення, виконання зобов'язань, відповідальність сторін, страхування орендарем узятого ним в оренду майна.

Крім істотних, виділяються також звичайні та випадкові умови. Звичайні - це ті умови, які передбачаються у законі чи іншому нормативному акті й стають обов'язковими для сторін внаслідок самого факту укладення договору. Від істотних звичайні умови відрізняються тим, що вони не потребують окремого погодження і про них не обов'язково застерігати у тексті договору. Випадковими прийнято вважати такі умови договору, які погоджені сторонами у відступ від положень диспозитивних норм або з метою вирішення питань, що взагалі не врегульовані законодавством.

Тлумачення договору є специфічним засобом регулятивного впливу суду на договірну саморегуляцію господарських відносин та її підтримку через усунення двозначності розуміння окремих умов договору і, відповідно, привнесення стабільності в динаміку договірної зобов'язання. Згідно ст. 213 ЦК України встановлено, що зміст правочину може бути витлумачений самими сторонами. На вимогу однієї або двох сторін суд може винести рішення про тлумачення змісту правочину. При цьому береться до уваги буквальне значення слів, що їх використовують сторони. Якщо буквальне значення слів не дає змоги з'ясувати зміст окремих частин правочину, цей зміст встановлюється порівнянням відповідної частини правочину з усім його змістом. Якщо і таким шляхом не вдається встановити справжню волю особи, яка вчинила правочин, до уваги береться мета правочину, зміст попередніх переговорів, усталена практика відносин між сторонами, звичаї ділового обороту, подальша поведінка сторін та інші обставини, що мають істотне значення. При тлумаченні договору можуть враховуватися також типові умови (договори), навіть якщо у договорі немає посилання на ці умови.

Вирізняють теорію волі та теорію волевиявлення.

Питання 4. Класифікації договорів за універсальним критерієм поділу. Одноступенева та багатоступенева класифікації господарських договорів.

За універсальним критерієм поділу класифікації договорів поділяються на одноступеневі і багатоступеневі, які відповідно передбачають їх одноразовий і багаторазовий поділ.

Класифікація договорів, що передбачають одноразовий поділ, будуються за економічним чи юридичним критерієм або у поєднанні того й іншого (комбінований економічно-юридичний критерій класифікації).

За єдиним юридичним критерієм виділяють 3 види господарських договорів:

1) договори оплатної передачі майна у власність – поставка, контрактація, банківська позика, постачання теплової та електричної енергії.

2) договори оплатної передачі майна у тимчасове користування (найм жилого приміщення).

3) договори про надання послуг (експедиція, перевезення).

Безуспішність спроб класифікувати договори за єдиною підставою пояснюється різноманітністю особливостей договірних видів, що викликає значні труднощі їх об'єднання в окремі групи за єдиною підставою. У зв'язку із цим у літературі обґрунтовується доцільність проведення багатоступеневої класифікації договорів шляхом багаторазового поділу. Така класифікація отримала назву «дихотомія».

Дихотомія являє собою поділ навпіл всієї сукупності договорів шляхом послідовного використання певної підстави (критерію).

Господарське законодавство класифікує контракти/господарські договори за такими критеріями: за суб'єктним складом; залежно від підстави укладення договорів; залежно від способу виникнення; за способом оферти і визначення змісту; за змістом істотних умов; за регулятивними функціями.

Одноступенева класифікація є недоречною, оскільки спроба виділити єдиний критерій призводить до того, що в одній групі можуть опинитися різні за змістом договори.

Питання 5. Інтегровані (змішані) та нетипові договори. Поняття, класифікація та ознаки.

Змішаний договір – це договір, в якому поєднуються елементи договорів різних типів, що передбачені законодавством. Не можна вважати змішаним договір, який поєднує різні види одного типу договору. **Основні ознаки:**

- опосередковує два або кілька різнорідних відносин;
- об'єднує умови, об'єктивно необхідні для формування зобов'язань різних типів;
- до відносин сторін у змішаному договорі застосовуються у відповідних частинах законодавчі акти про договори, елементи яких є у змішаному договорі, якщо інше не впливає з угоди сторін або суті змішаного договору.

Інтегровані договори – це нормативно включені до складу певного договірної типу як результат поєднання, інтегрування в окремому договорі елементів кількох традиційних видів договорів. До інтегрованих договорів можна віднести такі види договорів як: попередній договір; договір факторингу; договір комерційної концесії.

Нетипові договори – це договори, які знаходяться за межами існуючих договірних типів. До них відносять: дилерський договір і договір зворотної купівлі-продажу.

Відмінність між нетиповими і змішаними договорами полягає в тому, що перші утворюють абсолютно нову якість, тоді як другі утворюються шляхом змішення елементів вже відомих договорів. Тому змішаний договір є вторинним як щодо не поіменованих, так і щодо поіменованих договорів.

При цьому наведений перелік договорів має відкритий характер, оскільки внаслідок формування нових і модифікації існуючих видів з'являються й інші нетипові договори та договори інтегрованого типу.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Визначити поняття контрактного права.
2. Співвіднести договірне регулювання в господарському праві з договірним регулюванням інших галузей права України.
3. Надати характеристику джерелам контрактного права України.
4. Розкрити принципи контрактного права.
5. Визначити поняття та ознаки контракту/господарського договору.
6. Охарактеризувати зміст та правила тлумачення договору.
7. Надати загальну характеристику принципам класифікації контрактів/господарських договорів.

Лекція № 2

Тема. Характеристика укладання, зміни та припинення контрактів/господарських договорів

Мета вивчення

Вивчення загальних питань укладення, зміни та припинення контракту/господарського договору є безперечно необхідним та актуальними, оскільки на стадії укладання відбувається погодження сторонами усіх істотних умов договору у належній формі, зі зміною контракту/господарського договору виникає зміна зобов'язань, а з припиненням договірною зобов'язання зникає правовий зв'язок між сторонами договірною зобов'язання. Знання особливостей цих стадій дозволить підвищити рівень господарських відносин та правового регулювання.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері стадій укладення, зміни та припинення господарського договору;
2. **визначати та аналізувати** новітні підходи до укладання договору та практики щодо внесення змін та розірвання договору;
3. **порівнювати** сучасні тенденції щодо укладання договору та практики щодо внесення змін та розірвання договору.

Література

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. - 2003. - № 18-22. – Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
3. Про електронні документи та електронний документообіг Закон України 22 травня 2003 року. // ВВР. - 2003, № 36, ст.275.
4. Про електронну комерцію. Закон України 3 вересня 2015 року.// ВВР. - 2015, № 45, ст.410.

5. Про електронні довірчі послуги. Закон України 5 жовтня 2017 року. // ВВР. - 2017, № 45, ст. 400.
6. Про публічні закупівлі. Закон України 25 грудня 2015 року. // ВВР. - 2016, № 9, ст. 89.
7. Принципи міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА) від 01.01.1994. – ІАЦ «ЛІГА», ЛІГА Бізнес Інформ, 2006.
8. Бобошко О. Особливості розірвання договорів за законодавством України. Підприємство, господарство і право. 2018. № 8. С. 5-8.
9. Договірне регулювання приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів в Україні : монографія / за заг. ред. академіка НАПрН України О. Д. Крупчана, наук.ред. А. Б. Гриняк. Київ : ДУВПП «Бендерська друкарня «Поліграфіст», 2017. 334 с.
10. Коструба А. Теоретичні аспекти припинення договірних зобов'язань у цивільному праві України. Право України. 2017. № 7. С. 109-124.
11. Кучаковська Н. Правове регулювання укладення електронних господарських договорів. Зовнішня торгівля. Економіка, фінанси, право. 2016. № 6. С. 62–74.
12. Труфанова Ю. В. Підстави припинення договору: теоретико-практичні особливості. Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип. 1. С. 102-106.

План

1. Поняття та порядок укладання контрактів/господарських договорів. Конкурентний (неконкурентний) спосіб укладання.
2. Порядок укладання попередніх договорів та угод про намір, правові наслідки порушення порядку.
3. Особливості укладання договору на підставі рішення суду (судова практика).
4. Внесення змін в контракт/господарський договір підстави та порядок.
5. Порядок розірвання контракту/господарського договору та його правові наслідки.
6. Характеристика припинення контракту/господарського договору та його правові наслідки. Відмова від виконання договору та її правові наслідки.

Основний зміст

Питання 1. Поняття та порядок укладання контрактів/господарських договорів. Конкурентний (неконкурентний) спосіб укладання.

Укладання контракту/господарського договору – це зустрічні договірно-процедурні дії двох або більше господарюючих суб'єктів щодо вироблення умов договору, які відповідають їх реальним намірам та економічним інтересам, а також юридичне оформлення договору (надання цим умовам певної форми) як правового акту.

Розрізняють конкурентні та неконкурентні способи укладення господарських договорів.

Конкурентними способами укладення господарських договорів є: торги (аукціони, тендери); конкурси; конкурентний діалог; переговорна процедура закупівлі. Так, різновидом процедури укладення контракту/господарського договору шляхом переговорів є процедура конкурентного діалогу передбачено в ст. 35 Закону України «Про публічні закупівлі».

Серед **неконкурентних способів** укладення господарських договорів розрізняють два основних види: **загальний порядок укладання господарських договорів** (регламентується у ст. 181 ГК) :

(ВАРІАНТ 1) Порядок укладення договору без заперечень

1) **Надіслання проекту договору:** у разі якщо проект договору викладено як єдиний документ, він надається другій стороні у двох примірниках. Сторона надсилає проект договору, скріплений своєю печаткою.

2) **Повернення проекту договору - у двадцятиденний строк.**

(ВАРІАНТ 2) Порядок укладення договору з протоколом розбіжностей

1) **Надіслання проекту договору (оферти);**

2) **Повернення проекту договору з протоколом розбіжностей (першій стороні) - у двадцятиденний строк;**

У договорі при цьому повинно бути зазначеним - з протоколом розбіжностей.

3) **Повернення проекту договору з підписаним протоколом розбіжностей - у двадцятиденний строк.**

Виділяється також укладання договору в електронній формі. Так, відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію», електронний договір — це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі. Електронні договори та електронні правочини можуть укладатися в інформаційно-телекомунікаційних системах (системи, які виконують обробку інформації під час укладення електронного правочину, наприклад, інтернет-магазин) чи за допомогою обміну електронними документами та листами (ст. 207 Цивільного кодексу України). Однією з умов належного укладення електронного договору є його підписання. Так, у сфері електронної комерції, відповідно до ст. 12 Закону України «Про електронну комерцію», підписати електронний

правочин можна за допомогою: електронного підпису (може зображатися у вигляді натискання на віртуальну кнопку «Згоден», «Підтверджую», «Так» тощо); електронно-цифрового підпису (слід згадати, що Закон України «Про електронний цифровий підпис» втратив чинність у зв'язку з прийняттям Закону України «Про електронні довірчі послуги»); електронного підпису одноразовим ідентифікатором (комбінація букв та чисел, яка надходить на мобільний номер телефону або e-mail, яку в подальшому необхідно ввести у відповідне віртуальне поле); аналога власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів.

Питання 2. Порядок укладання попередніх договорів та угод про намір, правові наслідки порушення порядку.

Законодавство України легально визначає два види переддоговірних правочинів: попередній договір і договір про наміри (протокол про наміри).

Попередній договір – це договір, за яким суб'єкт господарювання зобов'язується у визначений строк, але не пізніше одного року з моменту укладення попереднього договору, укласти основний господарський договір на умовах, передбачених попереднім договором. Цей договір повинен містити умови, що дозволяють визначити предмет, а також інші істотні умови основного договору. У цьому договорі визначається і порядок погодження істотних умов майбутнього договору, які не передбачені попереднім договором.

Попередній договір направлений більше на врегулювання організаційних питань. Він обов'язково укладається в письмовій формі. Слід зазначити, що попередній договір не можна вважати способом забезпечення виконання основного договору. З моменту укладення основного договору попередній договір припиняється як такий, що виконаний належним чином.

Від попереднього договору необхідно відрізнити **договір про наміри (протокол про наміри)**, під яким необхідно розуміти домовленість, у якій немає волевиявлення сторін щодо надання йому сили попереднього договору (не зобов'язує у майбутньому укласти договір) – не містить суттєвих умов.

Таким чином, у разі, якщо сторона, яка уклала попередній договір, одержавши проект договору від іншої сторони, ухиляється від укладення основного договору, друга сторона має право вимагати укладення такого договору в судовому порядку. Угода сторін про

наміри не визнається попереднім договором і не породжує юридичних наслідків.

Питання 3. Особливості укладання договору на підставі рішення суду (судова практика).

На розгляд суду можуть бути передані наступні переддоговірні спори:

- спори з приводу договору за державним замовленням;
- спори з приводу договорів, укладення яких є обов'язковим на підставі закону. Мова йде про укладення публічних договорів, укладення договорів суб'єктами, що визнані монополістами на певному ринку товарів (робіт, послуг), укладення договорів із особами, що одержали таке право за результатами торгів, аукціону, конкурсу, тендеру.
- в інших випадках, прямо встановлених законом;
- якщо між сторонами спору було укладено попередній договір і одна зі сторін ухиляється від укладення основного договору;
- якщо між сторонами укладено угоду про передання переддоговірного спору на вирішення суду.

Як доказову базу сторони можуть подавати до суду відомості щодо проведених переговорів, практики їх господарських правовідносин, протоколи про наміри тощо.

Необхідно розрізняти спори про спонукання до укладення договору та спори, що виникають при укладенні договору.

Рішення суду про укладення договору має правоутворююче значення.

У випадку розгляду спору про спонукання до укладення договору в резолютивній частині рішення відтворюється редакція договору. Договірне зобов'язання в даному випадку виникає на підставі простого юридичного факту - рішення суду.

У спорі по окремим умовам договору він вважається укладеним в редакції умов, викладених в рішенні суду. Договірне зобов'язання в даному випадку виникає з: договору та рішення суду.

Питання 4. Внесення змін в контракт/господарський договір підстави та порядок.

Зміна контрактів/господарських договорів, як правило, здійснюється:

- 1) або за домовленістю сторін договору шляхом підписання додаткової угоди;
- 2) або за рішенням суду.

Відповідно до ч.1 ст. 188 ГК, зміна господарських договорів в односторонньому порядку не допускаються, якщо інше не передбачено законом або договором.

Приклад, коли встановлено законом:

Наприклад, відповідно до ч.3 ст. 374 ГК, кожна із сторін договору комерційної концесії, укладеного без зазначеного строку, має право у будь-який час відмовитися від договору, повідомивши про це другу сторону за шість місяців, якщо договором не передбачений більш тривалий строк.

Етапи зміни контрактів/господарських договорів за домовленістю сторін:

1. Надіслання пропозиції іншій стороні.

Відповідно до ч.2 ст. 188 ГК, Сторона договору, яка вважає за необхідне змінити договір, повинна надіслати пропозиції про це другій стороні за договором.

2. Повідомлення про результати розгляду пропозиції іншої сторони

Відповідно до ч.3 ст. 188 ГК, сторона договору, яка одержала пропозицію про зміну договору, у двадцятиденний строк після одержання пропозиції повідомляє другу сторону про результати її розгляду.

Право на передачу спору до суду.

Відповідно до ч.4 ст. 188 ГК, у разі якщо сторони не досягли згоди щодо зміни договору або у разі неодержання відповіді у встановлений строк з урахуванням часу поштового обігу, заінтересована сторона має право передати спір на вирішення суду.

Питання 5. Порядок розірвання контракту/господарського договору та його правові наслідки.

Розірвання договору здійснюється, як правило, за згодою сторін (якщо інше не передбачено законом та договором), а у разі відсутності згоди - в судовому порядку та включає: надсилання ініціатором розірвання договору відповідної пропозиції іншій стороні; розгляд такої пропозиції адресатом та відповідь на неї протягом 20-денного строку з моменту отримання; передання спору на розгляд суду протягом 20-денного строку з моменту отримання відмови прийняти пропозиції щодо розірвання договору чи закінчення терміну отримання відповіді (у разі залишення пропозиції без відповіді).

Рішення може являти собою: згоду на розірвання договору - повертається підписаний екземпляр додаткової угоди зацікавленій стороні; відмову від розірвання договору або ненадання відповіді на зроблену пропозицію у встановлений законом строк.

Наслідки розірвання договору: припинення зобов'язань за договором. За загальним правилом з моменту зміни або розірвання договору сторони не можуть вимагати того, що було ними вже виконано, за виключенням випадку, коли це передбачено законом або договором.

Господарським кодексом України в статті 188 врегульовано розірвання договору при цьому засовуються положення ЦК України: 1) згода сторін (ст. 651 ЦК України); 2) істотне порушення договору однією із сторін (ст. 651 ЦК України); 3) істотна зміна обставин (ст. 652 ЦК України); 4) відмова від договору (ст. 651 ЦК України); 5) інші випадки, передбачені договором або законом (ст. 651 ЦК України). При цьому розірвання договору за підставами 2, 3, 5 може бути здійснене лише за рішенням суду. Також законодавством встановлюють особливі наслідки розірвання контракту/господарського договору та вимоги до сторін у разі його розірвання. Це може стосуватися державних контрактів (ч. 2 ст. 206 ГК), договорів концесії (ст. 27 ЗУ «Про концесію»), договорів оренди землі (ст. 32-34 ЗУ «Про оренду землі»).

Питання 6. Характеристика припинення контракту/господарського договору та його правові наслідки. Відмова від виконання договору та її правові наслідки.

За загальним правилом зобов'язання припиняються виконанням, проведеним належним чином. За таких обставин момент виконання і припинення договірного зобов'язання збігаються. Інші підстави припинення зобов'язань зазначені в гл. ЦК та ст. 202-205 ГК.

Однак, одним із недоліків конструкції загальних норм, які регулюють припинення зобов'язання, є відсутність чітких застережень у визначенні правових підстав та наслідків припинення договору. Вбачається, що, по-перше, закінчення строку договору є підставою його припинення; по-друге, підстави припинення договору (розірвання договору, ліквідація суб'єкта господарювання) визначені одночасно як підстави припинення господарського зобов'язання. Це означає, що підстави припинення договору і підстави припинення договірного зобов'язання можуть співпадати, але в законодавстві певною мірою протиставляються. Інша справа, що перші відображають припинення правових зв'язків між сторонами договору як правочину внаслідок настання відповідного юридичного факту, другі - спричиняють припинення зобов'язання - правовідношення між кредитором і боржником внаслідок настання того самого юридичного факту.

З припиненням чинності договору не завжди зникають правові зв'язки між суб'єктами договірної зобов'язального правовідношення. Певна частина цих зв'язків може зберігатися, зокрема, щодо невиконаних обов'язків або щодо правозахисник відносин у межах встановлених законом строків позовної давності.

Незважаючи на припинення чинності договору кредитор у разі порушення його прав має право на застосування до сторони-порушника мір договірної відповідальності. Іншими словами, з припиненням чинності договору певні правові зв'язки мають зберігатися.

Відмовитися від уже укладеної угоди можна:

- за згодою сторін (при цьому якщо угода була усною — достатньо дійти згоди в усній формі, ну а до письмового договору потрібно буде оформити та підписати додаткову угоду про дострокове припинення цього договору);
- на підставах, прямо зазначених у законі.

У той же час в односторонньому порядку відмовитися від виконання якихось дій за договором або розірвати договір можна тільки тоді, коли це прямо передбачено самим договором або законом.

Обидва кодекси (ст. 236 ГК, ст. 615 ЦК) відносять відмову від договору до санкцій, які сторони можуть передбачити в договорі у зв'язку з порушенням його умов. Іншими словами, закон чітко визначає випадки, коли можлива одностороння відмова.

У разі відмови від договору можуть настати наслідки, передбачені законом або домовленістю сторін. У своїй домовленості сторони можуть встановити умови повернення раніше переданого майна, у рівних чи в інших частках розподілити негативні правові наслідки, обумовлені відмовою від правочину. Щодо правових наслідків односторонньої відмови від правочину - договору, то вони визначаються законом і залежать від підстав, що її спричинили. Як правило, правові наслідки односторонньої відмови від договору встановлюються для випадків, коли така відмова обумовлена порушенням договору другою стороною і для випадків, коли відмова не пов'язана з таким порушенням. У принципі вони тотожні правовим наслідкам, встановленим для розірвання договору.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Визначити поняття та порядок укладання контрактів/господарських договорів.
2. Надати характеристику конкурентного та неконкурентного способу укладання договорів.

3. Визначити поняття попередніх договорів та угод про намір.
4. Надати характеристику правових наслідків порушення порядку укладання договорів.
5. Охарактеризувати особливості укладання договору на підставі рішення суду.
6. Визначити підстави і порядок внесення змін в контракт/господарський договір.
7. Надати характеристику розірвання контракту/господарського договору та його правових наслідків.
8. Охарактеризувати припинення контракту/господарського договору та його правових наслідків.
9. Деталізувати порядок відмови від виконання договору.

Лекція № 3

Тема: Визнання контракту/господарського договору недійсним та господарсько-договірна відповідальність

Мета вивчення

Вивчення поняття, підстав та правових наслідків визнання недійсним контракту/господарського договору у зазначеній темі є безперечно важливим та необхідним, оскільки знання підстав визнання недійсним контракту/господарського договору підвищить рівень правочинності господарських відносин. Знання поняття, ознак та видів господарсько-договірної відповідальності надасть навички практичного застосування та формування умов з відповідальності в договорах.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань визнання недійсним контракту/господарського договору та господарсько-договірної відповідальності;
2. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку правової науки та практики у сфері визнання недійсним

контракту/господарського договору та господарсько-договірної відповідальності;

3. **здійснювати** системний науковий аналіз вітчизняної та зарубіжної практики у галузі визнання недійсним контракту/господарського договору та господарсько-договірної відповідальності.

Література

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. - 2003. - № 18-22. – Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
3. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними.// Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 № 11
4. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України// Інформаційний лист ВГСУ від 07.04.2008 р.,
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10.04.2019 року у справі № 463/5896/14-ц
6. Постанова Верховного Суду від 27.01.2020 року у справі № 761/26815/17
7. Постанова Верховного Суду від 23 січня 2020 року у справі No 484/3809/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87144759>.

План

1. Недійсність контракту/господарського договору: правова природа, поняття та правові наслідки.
2. Поняття, зміст та умови настання реституції та регресу.
3. Поняття та ознаки господарсько-договірної відповідальності.
4. Види господарсько-договірної відповідальності.
5. Оперативно-господарські санкції: підстави та проблематика застосування.
6. Інші форми самозахисту в договірних відносинах.

Основний зміст

Питання 1. Недійсність контракту/господарського договору: правова природа, поняття та правові наслідки.

Недійсний договір - це договір, відносно якого було досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов сторонами, однак були допущені такі порушення закону при його укладанні чи погодженні його умов,

які унеможливлюють настання правових наслідків, пов'язаних із його укладенням, окрім тих наслідків, що пов'язані з його недійсністю.

Існують два види недійсних договорів:

1) **нікчемні договори**. Це договори недійсність яких прямо встановлена законом. Суд встановлює лише факт нікчемності договору, та застосовує наслідки його недійсності.

2) **оспорювані договори**. Це договори, недійсність яких прямо не встановлена законом, але якщо одна із сторін або інша заінтересована особа оспорує такий договір на підставах, встановлених законом, він може бути визнаний судом недійсним.

Господарське зобов'язання може бути визнано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін або відповідного органу державної влади визнано недійсним, якщо воно:

- 1) не відповідає вимогам закону, або
- 2) вчинено з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, або
- 3) укладено учасниками господарських відносин з порушенням хоча б одним з них господарської компетенції (спеціальної правосуб'єктності)
- 4) з інших підстав передбачених ЦК та законодавством України.

Наслідки недійсності контракту/господарського договору: кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні все одержане за зобов'язанням, а за неможливості повернути одержане в натурі - відшкодувати його вартість грошима, якщо інші наслідки недійсності зобов'язання не передбачені законом (ч. 2 ст. 208 ГК).

Питання 2. Поняття, зміст та умови настання реституції та регресу.

Реституція виступає наслідком факту визнання правочину недійсним і заходом, спрямованим на приведення майнового стану сторін недійсного правочину до початкового стану, який вони мали до вчинення правочину. Це спеціальний спосіб захисту права власності, який може застосовуватись лише у випадку, коли предмет недійсного правочину станом на час вирішення відповідного питання перебуває в тієї сторони недійсного правочину, якій він був переданий. При цьому, суд може застосувати реституцію лише за клопотанням відповідної сторони.

Результатом реституції можна вважати такий спосіб захисту прав та інтересів, який полягає у відновлення становища, який існував до порушення.

Право зворотної вимоги (регресу) — це вимога кредитора до боржника (особи, яка завдала шкоду) про повернення сплаченого за його вини відшкодування потерпілому. Таке визначення може бути

застосованим тільки для регресних зобов'язань, які виникають на підставі зобов'язань відшкодування шкоди.

Підставами виникнення регресного зобов'язання є:

- 1) виконання боржником свого обов'язку перед кредитором;
- 2) виконання обов'язку за третю особу.

Регресна вимога носить похідний характер. Вона виникає тільки на основі виконання якогось іншого зобов'язання, що стосовно регресного може бути названо основним. Регресне зобов'язання завжди є похідним від основного, оскільки коли припиняє дію основне, то виникає регресне зобов'язання.

Розмір регресної вимоги не може бути більше суми фактичного сплаченого кредитором в основному зобов'язанні. Передбачається рівність розмірів вимоги в порядку регресу й вимоги в основному зобов'язанні.

Питання 3. Поняття та ознаки господарсько-договірної відповідальності.

Договірна відповідальність - санкція за правопорушення - порушення умов договору, що викликає для порушника негативні наслідки у вигляді позбавлення суб'єктивних цивільних прав або покладання нових або додаткових цивільно-правових обов'язків.

Ознаки договірної відповідальності:

- 1) майновий характер договірної відповідальності;
- 2) договірна відповідальність є відповідальність одного учасника договірних відносин перед іншим;
- 3) відповідність розміру відповідальності розміру заподіяної шкоди або збитків;
- 4) застосування рівних за обсягом заходів відповідальності до різних учасникам майнового обороту за однотипні правопорушення.

Принципи:

- 1) потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;
- 2) передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;
- 3) сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;
- 4) у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції.

Функції:

- 1) компенсаційно-відновлювальна;

- 2) попереджувальна;
- 3) сигналізаційна.

Питання 4. Види господарсько-договірної відповідальності.

Види господарсько-договірної відповідальності:

- відшкодування збитків;
- штрафні санкції;
- оперативно-господарські санкції та ін.

Під **збитками** розуміються витрати, зроблені управленою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також неодержані нею доходи, які управлена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

Штрафними санкціями визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання. При цьому, **штрафом** є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання, а **пенєю** є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання.

Оперативно-господарські санкції – заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення порушень зобов'язання або попередження їх повторення, що використовуються ними сторонами зобов'язання в односторонньому порядку. До суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть бути застосовані лише ті оперативно-господарські санкції, які передбачено договором.

Питання 5. Оперативно-господарські санкції: підстави та проблематика застосування.

Оперативно-господарські санкції - це передбачені законодавством заходи економічного впливу кредитора на господарюючого суб'єкта-боржника (правопорушника), спрямовані на попередження або зменшення втрат кредитора від порушень боржника.

Характерні риси цих санкцій:

- застосовуються лише в господарсько-договірних відносинах; застосовуються на розсуд кредитора; передбачаються законом або

договором; мета застосування - захист інтересів кредитора; виражаються переважно у заходах організаційного характеру;

- юридичні підстави застосування - договір; фактичні підстави - невиконання (неналежне виконання договірних зобов'язань).

Особливістю механізму застосування оперативно-господарських санкцій є наявність лише одного елемента складу господарського правопорушення - протиправної поведінки.

Оперативно-господарські санкції застосовуються незалежно від штрафних санкцій та стягнення збитків без звернення до юрисдикційного органу та без попереднього пред'явлення претензії порушнику зобов'язання.

Проблемами практичного застосування оперативно-господарських санкцій є відмова банку лізингоодержувача, в який звернувся лізингодавець, з вимогою списати суми коштів; неповернення лізингоодержувачем предмету лізингу та відмова державному виконавцю в доступі до власних приміщень для примусового вилучення предмета лізингу. З цього випливає, що якщо оперативно-господарські санкції передбачають обов'язок контрагента та третьої особи виконати певні дії для їх реалізації, процедура їх застосування є довготривалою і обтяжливою.

Застосування оперативно-господарських санкцій є правом особи, яка їх застосовує, а не обов'язком. Вказівка оперативно-господарської санкції в договорі не веде до її автоматичного виконання.

Питання 6. Інші форми самозахисту в договірних відносинах.

Самозахистом є застосування особою заходів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Підставами застосування самозахисту є не лише протиправні посягання і порушення власних прав особи, але й порушення прав інших осіб, коло яких не обмежується законом.

Основними формами самозахисту в договірних відносинах вважаються: необхідна оборона; крайня необхідність; притримання майна; інші способи самозахисту, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, а також суспільних інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом завдання тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої у даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення її меж.

Поняття *крайньої необхідності* розкривається як правомірні дії, спрямовані на усунення небезпеки, що загрожувала цивільним

правам та інтересам іншої фізичної або юридичної особи, якщо цю небезпеку за даних умов не можна було усунути іншими засобами.

Особливим способом самозахисту є *притримання*, адже це єдиний спосіб забезпечення виконання зобов'язань, який виникає безпосередньо із закону і не потребує передбачення можливості притримання в договорі.

Способи самозахисту можуть бути обрані самою особою, а також можуть бути визначені в договорі, законі або в інших нормативно-правових актах.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Надати поняття недійсності контракту/господарського договору та правових наслідків.
2. Охарактеризувати підстави недійсності господарського договору.
3. Провести порівняльну характеристику поняття недійсного контракту/господарського договору та неукладеного господарського договору
4. Охарактеризувати поняття та ознаки господарсько-договірної відповідальності.
5. Визначити види господарсько-договірної відповідальності.
6. Надати загальну характеристику оперативно-господарські санкціям.
7. Визначити інші форми самозахисту в договірних відносинах.

Лекція № 4

Тема: Договори з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг

Мета вивчення

Вивчення специфіки договорів з перевезення, оренди державного майна, приватизації, лізингу та інших договорів з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дозволить вивести на новий якісний рівень систему норм права спрямованих на правове регулювання відповідних відносин.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері правового регулювання договорів з надання послуг з перевезення, оренди державного майна, приватизації, лізингу та інших договорів з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг;
2. **застосовувати** знання під час проведення підготовки та в процесі участі у проведенні практичних занять щодо правового регулювання договорів з надання послуг з перевезення, оренди державного майна, приватизації, лізингу та інших договорів з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг;
3. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку правової науки та практики у сфері правового регулювання договорів з надання послуг з перевезення, оренди державного майна, приватизації, лізингу та інших договорів з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг;

Література

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. - 2003. - № 18-22. – Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
3. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 3 жовтня 2019 року // ВВР. - 2020, № 4, ст.25.
4. Про особливості передачі в оренду об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності: Закон України від 21.10.2010 р. №2624-VI // <http://zakon.rada.gov.ua/>
5. Про особливості оренди об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності: Закон України від 08.07.2011 р. №3687-VI // <http://zakon.rada.gov.ua/>
6. Про концесію : Закон України від 03.10.2019 р. // Голос України. – 2019. - № 200.
7. Про приватизацію державного та комунального майна: Закон України від 18.01.2018 р. // ВВР. – 2018. - № 12. – Ст. 68.
8. Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 р. // Офіційний вісник України. – 2003. - № 16. – Ст. 706.
9. Про трубопровідний транспорт від 15 травня 1996 р. // ВВР. – 1996. - № 29. – Ст. 139.
10. Про залізничний транспорт: Закон України від 4 липня 1996 р. // ВВР. – 1996. - № 40. – Ст. 183.
11. Про автомобільний транспорт: Закон України від 5 квітня 2001 р. в редакції Закону України від 25.09.2019 р. // Голос України. – 2006. – 7 квітня.

12. Кодекс України з процедур банкрутства від 16 січня 2016 р. //ВВР. – 2019. - № 19. – Ст. 74.
13. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лютого 2011 року // ВВР. - 2011, № 34, ст.343.
14. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16 грудня 1997 року. //ВВР. - 1998, N 16, ст.68.
15. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19 червня 2003 року // ВВР. - 2003, N 52, ст.377.
16. Лукасевич-Крутник І. С. Поняття та правова характеристика договорів із надання транспортних послуг. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 12. С. 21-26.
17. Лукасевич-Крутник І. С. Теоретичні засади правового регулювання договірних відносин з надання транспортних послуг у цивільному праві України : монографія. Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2019. 474 с.
18. Лукасевич-Крутник Ірина. Система договорів, що опосередковують зобов'язання з надання транспортних послуг. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 10. С. 26-31.

План

1. Правова природа договору поставки в сфері господарювання. Джерела регулювання договору поставки.
2. Договір перевезення вантажів. Особливості відповідальності сторін.
3. Договір транспортного експедирування.
4. Поняття, види та ознаки договорів, що забезпечують капітальне будівництво
5. Поняття суб'єктів договору підяду, їх права та обов'язки. Розрахунки за договором підяду на капітальне будівництво.
6. Правове регулювання договорів, що забезпечують фінансування будівництва житла.
7. Правова природа та умови договору оренди державного майна у сфері господарювання. Об'єкти оренди та методика їх оцінки. Основні права та обов'язки орендаря. Орендна плата. Суборенда державного та комунального майна.
8. Правове регулювання лізингу у сфері господарювання. Поняття, види та форми лізингу. Суб'єкти та об'єкти договору лізингу.
9. Концесійні договори у сфері господарювання.
10. Поняття та правове регулювання угод приватизації. Порядок укладання та виконання угод приватизації.
11. Поняття та правове регулювання торговельно-біржової діяльності. Види та особливості біржових угод.

Основний зміст

Питання 1. Правова природа договору поставки в сфері господарювання. Джерела регулювання договору поставки.

За договором поставки одна сторона - постачальник зобов'язується передати (поставити) у зумовлені строки (строк) другій стороні - покупцеві товар (товари), а покупець зобов'язується прийняти вказаний товар (товари) і сплатити за нього певну грошову суму.

Правове регулювання: ст. 264-271 ГК; Гл. 54 ЦК. Інструкція Госарбитража ССРСР о порядке приемки продукции производственно-технического назначения и товаров народного потребления по количеству от 15 июня 1965 г. № П-6; Інструкція Госарбитража ССРСР о порядке приемки продукции производственно-технического назначения и товаров народного потребления по качеству от 25 апреля 1966 г. №П-7; Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати .

Загальні риси договору поставки: 1) форма - проста письмова; 2) до відносин з поставки застосовуються субсидіарно відповідні положення ЦК щодо договору купівлі-продажу; 3) звичайна умова - строк 1 рік; 4) предметом поставки: вироби, продукція, визначені родовими ознаками, так і продукція, вироби, визначені індивідуальними ознаками; 5) загальна кількість продукції, що підлягає поставці, її асортимент визначаються у специфікації, що є невід'ємним додатком до договору; 6) якість товарів, що поставляються, може визначатись у договорі як відповідність товару певним стандартам, технічним умовам, іншій технічній документації, яка встановлює вимоги до їх якості; 7) гарантійний строк у ГК щодо предметів поставки прямо не встановлений, а повинен визначатись сторонами або у договорі або у стандартах, технічних умовах, іншій технічній документації.

Виходячи з положень ст. 712 ЦК України та ст. 265 ГК України можна зробити висновок, що договір поставки – це такий різновид договору купівлі- продажу, за яким продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму.

Питання 2. Договір перевезення вантажів. Особливості відповідальності сторін.

Аналізуючи саме поняття договору перевезення вантажів, яке міститься в цивільному та господарському законодавстві, можна дійти висновку, що принципові відмінності відсутні. Так, сторонами договору є перевізник та відправник (ЦКУ) або вантажовідправник (ГКУ). За договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити ввірений їй другою стороною (вантажовідправником) вантаж до пункту призначення в установленій законодавством чи договором строк та видати його уповноваженій на одержання вантажу особі (вантажодержувачу), а вантажовідправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату.

Договір є двостороннім, оскільки права й обов'язки покладені на обидві сторони; реальним, оскільки договір набуває юридичної чинності з моменту передачі вантажу перевізникові; відплатним, оскільки перевізник зобов'язується доставити вантаж за певну винагороду.

Варто зазначити, що сторонами договору є відправник і перевізник, а одержувач вантажу – третьою особою, хоча в нього є певні права та обов'язки. З огляду на те, що відправник (вантажовідправник) має право розпоряджатися вантажем, він є або власником цього вантажу, або особою, уповноваженою власником вантажу на здійснення певних дій з відправки вантажу.

Договір перевезення вантажу належить до публічних договорів, тобто перевізник не має права відмовляти відправнику в прийомі і доставці вантажу (ст. 179 ГКУ, ст. 633 ЦКУ), за винятком випадків, передбачених, наприклад, Статутом залізниць.

З огляду на різноманіття видів транспорту й договорів у сфері перевезення, для кожного виду діє свій блок нормативно-правових актів. Для, прикладу специфіка як укладання договору, так і самого процесу перевезення залізничним транспортом регламентована Законом України «Про залізничний транспорт», «Статутом залізниць України», Правилами перевезення вантажів залізничним транспортом та іншими нормативно-правовими актами.

При цьому для перевізника під час здійснення перевезень, як правило, є спеціальний суб'єкт, що має право на надання таких послуг, тому з огляду на складність і відповідальність такої діяльності, передбачені види перевезень де необхідно отримати ліцензію.

Форма договору перевезення вантажу письмова, однак укладення такого договору може підтверджуватись складенням перевізного документу. **Видами перевізних документів є:** 1) **накладна** - при перевезеннях вантажів залізничним транспортом, 2) **товарно-транспортна накладна** - при перевезеннях вантажів автомобільним

транспорт, 3) **коносамент** - на підтвердження договору морського перевезення вантажу, 4) **авіаційна вантажна накладна** - на підтвердження договору перевезення повітряним транспортом.

Відповідальність перевізника за збереження вантажу виникає з моменту прийняття вантажу до перевезення. Перевізник несе відповідальність за втрату, нестачу та пошкодження прийнятого до перевезення вантажу, якщо не доведе, що втрата, нестача або пошкодження сталися не з його вини.

За шкodu, заподіяну при перевезенні вантажу, перевізник відповідає:

у разі втрати або нестачі вантажу - в розмірі вартості вантажу, який втрачено або якого не вистачає;

у разі пошкодження вантажу - в розмірі суми, на яку зменшилася його вартість;

у разі втрати вантажу, зданого до перевезення з оголошенням його цінності, - у розмірі оголошеної цінності, якщо не було доведено, що вона є нижчою від дійсної вартості вантажу.

Таким чином, відповідальність перевізника обмежена реальними збитками.

Питання 3. Договір транспортного експедирування.

За договором транспортного експедирування одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних з перевезенням вантажу. Таким чином, **сторонами договору транспортного експедирування** є: 1) експедитор; 2) клієнт.

Предметом договору транспортного експедирування є не перевезення вантажу, а надання широкого комплексу послуг, що сприяють цьому перевезенню.

Такими послугами можуть бути (ст. 8 ЗУ "Про транспортно-експедиторську діяльність):

1) укладення договорів перевезення та інші договори з перевізниками, портами, авіапідприємствами, судноплавними компаніями на виконання доручень клієнта

2) здійснення фрахтування національних, іноземних суден та залучення інших транспортних засобів та забезпечення їх подачу в порти, на залізничні станції, склади, термінали для своєчасного відправлення вантажів;

3) здійснення робіт, пов'язаних з прийманням, накопиченням, подрібненням, доробкою, сортуванням, складуванням, зберіганням, перевезенням вантажів;

- 4) організація охорони вантажів під час їх перевезення, перевалки та зберігання;
- 5) організація експертизи вантажів;
- 6) оформлення документів та організація робіт відповідно до митних, карантинних та санітарних вимог;
- 7) здійснення страхування вантажів тощо.

Договор транспортного експедирування укладається у письмовій формі.

Експедитор має право притримувати вантаж, що знаходиться в його володінні, до моменту сплати плати експедитору і відшкодування витрат, здійснених ним в інтересах клієнта, або до моменту іншого забезпечення виконання клієнтом його зобов'язань у частині сплати плати експедитору та відшкодування вказаних витрат, якщо інше не встановлено договором.

Питання 4. Поняття, види та ознаки договорів, що забезпечують капітальне будівництво

Для виконання робіт, пов'язаних із капітальним будівництвом сторони можуть укладати договори підряду: 1) на капітальне будівництво; 2) на виконання проектних і дослідних робіт; 3) на виконання геологічних, геодезичних і інших робіт, необхідних для капітального будівництва; 4) інші договори.

В процесі виконання будівництва важливим є дотримання положень Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», зокрема, проектування та будівництво об'єктів здійснюється власниками або користувачами земельних ділянок у такому порядку: 1) отримання замовником або проектувальником вихідних даних; 2) розроблення проектної документації та проведення експертизи; 3) затвердження проектної документації; 4) отримання права на виконання підготовчих та будівельних робіт у випадках, визначених цим Законом; 5) виконання підготовчих та будівельних робіт; 6) державна реєстрація спеціального майнового права на об'єкт незавершеного будівництва та майбутній об'єкт нерухомості у випадках, визначених законом; 7) проведення контрольного геодезичного знімання закінчених будівництвом об'єктів (крім об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з незначними наслідками (СС1)) та здійснення їх технічної інвентаризації (крім об'єктів, перелік яких визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері будівництва, архітектури, містобудування); 8) прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів; 9) державна реєстрація права власності на

закінчений будівництвом та прийнятий в експлуатацію у випадках, визначених цим Законом, об'єкт (його складову).

Основним договором у сфері капітального будівництва є договір підряду на капітальне будівництво.

За договором підряду на капітальне будівництво одна сторона (підрядник) зобов'язується своїми силами і засобами на замовлення другої сторони (замовника) побудувати і здати замовникові у встановлений строк визначений договором об'єкт відповідно до проектно-кошторисної документації або виконати зумовлені договором будівельні та інші роботи, а замовник зобов'язується передати підряднику затверджену проектно-кошторисну документацію, надати йому будівельний майданчик, прийняти закінчені будівництвом об'єкти і оплатити їх.

Основні ознаки договору підряду:

- 1) ***сторони договору*** - замовник та підрядник;
- 2) будівництво ***здійснюється на підставі проектно-кошторисної документації***, яка є додатком до договору.

Проектна документація визначає обсяг і зміст робіт та інші вимоги, які ставляться до робіт (ч.1 ст. 877 ЦК), а кошторисна документація (або кошторис) визначає ціну робіт (ч.1 ст. 877 ЦК).

Кошторис може бути твердим (загальне правило) або приблизним.

- 3) ***істотні умови*** (ч.5 ст. 318 ЦК);
- 4) ***форма договору підряду*** - за загальним правилом, письмова форма. Договір підряду може бути укладений у спрощений спосіб шляхом підписання актів здачі-приймання виконаних робіт.

Питання 5. Поняття суб'єктів договору підряду, їх права та обов'язки. Розрахунки за договором підряду на капітальне будівництво.

Замовник має право, не втручаючись у господарську діяльність підрядника, здійснювати контроль і технічний нагляд за відповідністю обсягу, вартості і якості виконаних робіт проектам і кошторисам. Він має право перевіряти хід і якість будівельних і монтажних робіт, а також якість матеріалів, що використовується.

У разі, якщо підрядник не береться своєчасно за виконання договору або виконує роботу настільки повільно, що закінчення її до строку стає явно неможливим, замовник має право вимагати розірвання договору та відшкодування збитків.

Підрядник має право не братися за роботу, а розпочати роботу зупинити у разі порушення замовником своїх зобов'язань за договором, внаслідок якого початок або продовження робіт підрядником виявляються неможливими чи значно ускладненими.

Кошторис може бути твердим (загальне правило) або приблизним. Твердий кошторис може бути змінений лише за погодженням сторін. Приблизний кошторис може змінюватись за ініціативою підрядника. Однак, у разі виникнення потреби значно перевищити приблизний кошторис підрядник зобов'язаний своєчасно попередити про це замовника. Якщо підрядник не попередив замовника про перевищення кошторису, він зобов'язаний виконати роботу, не вимагаючи відшкодування понесених додаткових витрат.

Підрядник не має права вимагати збільшення твердого кошторису, а замовник – його зменшення. У разі істотного зростання вартості робіт, послуг, підрядник має право вимагати збільшення встановленої вартості робіт, а у разі відмови замовника – розірвання договору в установленому порядку.

Питання 6. Правове регулювання договорів, що забезпечують фінансування будівництва житла.

Інвестування та фінансування будівництва об'єктів житлового будівництва з використанням недержавних коштів, залучених від фізичних та юридичних осіб, у тому числі в управління, може здійснюватися виключно через:

- 1) фонди фінансування будівництва, фонди операцій з нерухомістю;
- 2) інститути спільного інвестування;
- 3) шляхом емісії цільових облігацій підприємств, виконання зобов'язань за якими здійснюється шляхом передачі об'єкта (частини об'єкта) житлового будівництва.

Порядок створення та фінансування таких фондів встановлений ЗУ «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю».

ФФБ - це кошти, що вкладаються інвесторами для побудови житла.

Метою створення ФФБ є отримання довірителями (інвесторами) ФФБ у власність житла.

Управитель здійснює управління фондом на праві довірчої власності.

Управитель укладає договір підряду із забудовником та контролює своєчасне виконання ним своїх обов'язків.

Існує ФФБ виду А та виду Б. **Відмінність цих фондів полягає у тому, який суб'єкт приймає на себе ризик (управитель чи забудовник) недостатності залучених коштів на спорудження об'єкта будівництва. Який ФФБ створювати визначає управитель.**

Правила ФФБ визначають засади функціонування фонду та містять умови договору із довірительом (інвестором). Для кожного ФФБ відкриваються окремі рахунки.

ФОН створюється для залучення інвестицій у фінансування будівництва, однак на відміну від ФФБ, інвестори ФОН не мають на меті отримання у власність житла, а мають на меті отримання прибутку у грошовому еквіваленті від вкладених інвестицій. Інвестори ФОН отримують цінний папір - сертифікат ФОН.

Питання 7. Правова природа та умови договору оренди державного майна у сфері господарювання. Об'єкти оренди та методика їх оцінки. Основні права та обов'язки орендаря. Орендна плата. Суборенда державного та комунального майна.

Законодавство України про оренду державного та комунального майна, майна, що належить Автономній Республіці Крим, складається з Закону України "Про оренду державного та комунального майна", інших законодавчих актів. (ч. 1 ст. 2 Закону України "Про оренду державного та комунального майна"). Передача в оренду майна, що перебуває у комунальній власності, здійснюється органами місцевого самоврядування відповідно до вимог Закону України "Про оренду державного та комунального майна". (ч. 2 ст. 2 Закону України "Про оренду державного та комунального майна"). Положення Закону України "Про оренду державного та комунального майна" поширюються також на договори зберігання, крім договорів публічного зберігання, якщо місцем зберігання майна третьої особи є індивідуально визначене нерухоме майно державної або комунальної власності. (ч. 3 ст. 2 Закону України "Про оренду державного та комунального майна").

Правове регулювання укладення та припинення оренди державного та комунального майна також має свої особливості, що пов'язані із галузевою специфікою. Так, згідно з ч. 6 ст. 2 Закону №157-IX зазначені галузеві особливості оренди регулюються такими нормативно-правовими актами: Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академії наук та статусу їхнього майнового комплексу»; Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України»; Закону України «Про наукові парки»; Закону України «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності»; Закону України «Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності»;

Законом України «Про деякі питання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу – учасників Державного концерну «Укроборонпром» та забезпечення їх стабільного розвитку»; Законом України «Про морські порти України»; Законом України «Про угоди про розподіл продукції»; Законом України «Про державно-приватне партнерство»; Закону України «Про трубопровідний транспорт»; Закону України «Про ринок природного газу».

Оренда - речове право на майно, відповідно до якого орендодавець передає або зобов'язується передати орендарю майно у користування за плату на певний строк. Орендою є засноване на договорі строкове платне користування майном, необхідним орендареві для здійснення підприємницької та іншої діяльності. Договір оренди державного та комунального майна повинен відповідати типовому договору.

Об'єктами оренди є: єдині майнові комплекси підприємств, їхніх відокремлених структурних підрозділів; нерухоме майно (будівлі, споруди, приміщення, а також їх окремі частини); інше окреме індивідуально визначене майно; майно, що не увійшло до статутного (складеного) капіталу господарських товариств, створених у процесі приватизації (корпоратизації) (далі - майно, що не увійшло до статутного капіталу), а також майно, заборонене до приватизації, яке може при перетворенні державного підприємства в господарське товариство надаватись такому товариству на правах оренди; майно, щодо якого до статутного капіталу внесено право господарського відання на майно; майно, закріплене на праві господарського відання за акціонерними товариствами та їхніми дочірніми підприємствами у процесі їх утворення та діяльності; майно, передане до статутного капіталу акціонерних товариств на праві господарського відання; майно органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, державних і комунальних установ та організацій, Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної кримінально-виконавчої служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, правоохоронних та фіскальних органів, Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, що не використовується зазначеними органами для здійснення своїх функцій, - без права викупу та передачі в суборенду орендарем; майно, що не підлягає приватизації, може бути передано в оренду без права викупу орендарем та передачі в суборенду.

Постановою КМУ від 12.08.2020 р. № 820 «Про затвердження примірних договорів оренди державного майна» передбачено вирішення проблемних питань, зокрема: 1) врахування нових

підходів щодо оренди майна державної та комунальної власності, найпаче щодо визначення вартості об'єкта оренди та розміру орендної плати; зберігання такого об'єкта шляхом його страхування; особливостей оренди об'єктів культурної спадщини; механізму компенсації здійснених невід'ємних поліпшень або зарахування їх в рахунок орендної плати; 2) необхідність визначення ключових прав та обов'язків сторін орендних відносин за договором; 3) забезпечення схоронності державного майна новими дієвими способами.

За договором оренди орендаря може бути зобов'язано використовувати об'єкт оренди за цільовим призначенням відповідно до профілю виробничої діяльності підприємства, майно якого передано в оренду та виробляти продукцію в обсягах, необхідних для задоволення потреб регіону. Також орендар зобов'язаний використовувати та зберігати орендоване майно відповідно до умов договору, запобігати його пошкодженню, псуванню та вносити орендну плату своєчасно і у повному обсязі.

Вартістю об'єкта оренди для цілей визначення стартової орендної плати є його балансова вартість станом на останнє число місяця, який передує даті визначення стартової орендної плати. Вартість об'єкта оренди встановлюється на рівні його ринкової (оціночної) вартості, за умови наявності однієї з таких підстав: об'єктом оренди є єдиний майновий комплекс державного або комунального підприємства; об'єкт оренди пропонується для передачі в оренду без проведення аукціону; об'єкт оренди використовується на підставі договору оренди, укладеного без проведення аукціону або конкурсу, і орендар бажає продовжити договір оренди на новий строк.

Орендна плата встановлюється у грошовій формі і вноситься у строки, визначені договором. Орендна плата визначається за результатами аукціону. У разі передачі майна в оренду без проведення аукціону орендна плата визначається відповідно до Методики розрахунку орендної плати, яка затверджується Кабінетом Міністрів України щодо державного майна та представницькими органами місцевого самоврядування - щодо комунального майна. У разі якщо представницький орган місцевого самоврядування не затвердив Методику розрахунку орендної плати, застосовується Методика, затверджена Кабінетом Міністрів України.

Орендар має право за письмовою згодою орендодавця з урахуванням законодавства, статуту або положення балансоутримувача про погодження уповноваженим органом управління, до сфери управління якого належить балансоутримувач, передати в суборенду державне та комунальне майно, за виключенням майна, отриманого таким орендарем без проведення аукціону (конкурсу), та якщо інше не передбачено договорами

оренди, укладеними до моменту набрання чинності цим Законом. Строк надання майна в суборенду не може перевищувати строку дії договору оренди. Забороняється передача єдиних майнових комплексів у суборенду.

Питання 8. Правове регулювання лізингу у сфері господарювання. Поняття, види та форми лізингу. Суб'єкти та об'єкти договору лізингу.

Лізинг - це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

В Україні лізинг регулюється ГКУ України та Законом України "Про фінансовий лізинг". Підпункт 14.1.97 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України передбачає такі види лізингових операцій: а) оперативний лізинг (оренда) - господарська операція фізичної або юридичної особи, що передбачає передачу орендарю основного фонду, придбаного або виготовленого орендодавцем, на умовах інших, ніж ті, що передбачаються фінансовим лізингом (орендою); б) фінансовий лізинг (оренда) - господарська операція, що здійснюється фізичною або юридичною особою і передбачає передачу орендарю майна, яке є основним засобом згідно з ПК України і придбане або виготовлене орендодавцем, а також усіх ризиків та винагород, пов'язаних з правом користування та володіння об'єктом лізингу.

Лізинг (оренда) вважається фінансовим, якщо лізинговий (орендний) договір містить одну з таких умов: об'єкт лізингу передається на строк, протягом якого амортизується не менш як 75% його первісної вартості, а орендар зобов'язаний на підставі лізингового договору та протягом строку його дії придбати об'єкт лізингу з наступним переходом права власності від орендодавця до орендаря за ціною, визначеною у такому лізинговому договорі; балансова (залишкова) вартість об'єкта лізингу на момент закінчення дії лізингового договору, передбаченого таким договором, становить не більш як 25% первісної вартості ціни такого об'єкта лізингу, що діє на початок строку дії лізингового договору; сума лізингових (орендних) платежів з початку строку оренди дорівнює первісній вартості об'єкта лізингу або перевищує її; майно, що передається у фінансовий лізинг, виготовлене за замовленням лізингоотримувача

(орендаря) та після закінчення дії лізингового договору не може бути використаним іншими особами, крім лізингоотримувача (орендаря), на підставі його технологічних та якісних характеристик. Зворотний лізинг (оренда) - господарська операція, що здійснюється фізичною чи юридичною особою і передбачає продаж основних засобів фінансовій організації з одночасним зворотним отриманням таких основних засобів такою фізичною чи юридичною особою в оперативний або фінансовий лізинг.

За формою здійснення лізинг може бути зворотним, пайовим, міжнародним тощо.

Об'єктом лізингу може бути нерухоме і рухоме майно, призначене для використання як основні фонди, не заборонене законом до вільного обігу на ринку і щодо якого немає обмежень про передачу його в лізинг. Не можуть бути об'єктами лізингу земельні ділянки, інші природні об'єкти, а також цілісні майнові комплекси державних (комунальних) підприємств та їх структурних підрозділів.

Лізинг охоплює складний комплекс договірних відносин і здійснюється на базі двох чи більше договорів, насамперед купівлі-продажу і майнового найму. За договором купівлі-продажу між фірмою-продуцентом технічного об'єкта і лізинговою фірмою остання здобуває машину чи устаткування у власність спеціально з метою подальшого здавання їх в оренду. За договором майнового найму, чи власне лізингу, між лізинговою фірмою-власником і промисловою фірмою-користувачем технічний об'єкт здається в найм. Цей неподільний зв'язок двох операцій - купівлі-продажу майна й передавання його в користування (чи оренду) - відображується в часто застосовуваному визначенні договору про лізинг як договору оренди-продажу.

Питання 9. Концесійні договори у сфері господарювання.

Відповідно до Закону України «Про концесію», концесія - форма здійснення державно-приватного партнерства, що передбачає надання концесієдавцем концесіонеру права на створення та/або будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт та технічне переоснащення), та/або управління (користування, експлуатацію, технічне обслуговування) об'єктом концесії, та/або надання суспільно значущих послуг у порядку та на умовах, визначених концесійним договором, а також передбачає передачу концесіонеру переважної частини операційного ризику, що охоплює ризик попиту та/або ризик пропозиції.

Реалізація концесійних проектів здійснюється на підставі концесійного договору, який являє собою договір між концесіонером та концесієдавцем, який визначає порядок та умови реалізації

проекту, що здійснюється на умовах концесії;

Концесійний договір укладається концесієдавцем у письмовій формі з переможцем концесійного конкурсу та/або юридичною особою, створеною переможцем концесійного конкурсу відповідно до вимог цього Закону для здійснення концесії, або юридичною особою за результатами проведення прямих переговорів у порядку, передбаченому статтею 21 Закону України «Про концесію», або створеною нею юридичною особою для здійснення концесії.

Істотними умовами концесійного договору є: сторони концесійного договору; об'єкт концесії (склад майна та/або технічні і фінансові умови створення, будівництва об'єкта концесії та період його експлуатації); порядок та умови набрання чинності концесійним договором чи окремими його положеннями; предмет концесійного договору, включаючи вид, обсяг та опис робіт та/або суспільно значущих послуг, які здійснюються/надаються відповідно до такого договору; права та обов'язки сторін, що визначаються, зокрема, з урахуванням розподілу ризиків між сторонами; порядок забезпечення земельними ділянками, необхідними для реалізації проектів, що здійснюються на умовах концесії; перелік земельних ділянок, необхідних для реалізації проектів, що здійснюються на умовах концесії (із зазначенням площі та кадастрового номера (за наявності); строк концесійного договору; порядок зміни та припинення концесійного договору; порядок повернення об'єкта концесії; умови встановлення і зміни цін (тарифів) на товари (роботи, послуги), що створюються (виконуються, надаються) концесіонером, - у випадках концесій на ринках, що перебувають у стані природної монополії; умови надання державної підтримки (у разі її надання); порядок списання майна; порядок, розмір та умови внесення концесійних платежів; підстави, процедури і наслідки розірвання концесійного договору, включаючи платежі, пов'язані з достроковим розірванням; відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання зобов'язань, що випливають із концесійного договору; порядок здійснення концесієдавцем контролю за виконанням договору; порядок вирішення спорів між сторонами.

Концесійний договір може включати інші умови, погоджені сторонами, зокрема: умови заміни концесіонера; надання пільг для користувачів (споживачів); умови використання вітчизняних матеріалів; умови найму та працевлаштування громадян України; умови використання прав інтелектуальної власності; умови здійснення фінансування концесіонером будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту, технічного переоснащення) об'єктів суміжної інфраструктури (залізничних, автомобільних шляхів, ліній зв'язку, засобів тепло-,

газо-, водо- та електропостачання, інженерних комунікацій тощо), які не є об'єктами концесії, але необхідні для реалізації проекту, що здійснюється на умовах концесії, та умови повернення інвестицій, внесених в об'єкти суміжної інфраструктури; забезпечення здійснення концесіонером оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, визначених Законом України "Про оцінку впливу на довкілля".

Концесійний договір має передбачати отримання концесіонером плати за суспільно значущі послуги, що надаються ним з використанням об'єкта концесії, від користувачів (споживачів) таких послуг. Концесійним договором можуть бути передбачені платежі концесіонера на користь концесіодавця та/або платежі концесіодавця на користь концесіонера. Умови та порядок здійснення таких платежів визначаються концесійним договором відповідно до закону.

Сплата концесійних платежів здійснюється відповідно до затвердженої КМУ від 12 серпня 2020 р. N 706 Методики розрахунку концесійних платежів методики розрахунку концесійних платежів та залежить від предмету концесії (виду послуг/ робіт, які повинен здійснити концесіонер).

Використання у підприємницькій діяльності прав інших суб'єктів господарювання може здійснюватися через використання договору комерційної концесії/франчайзингу, що означає надання власником іншій особі можливості користування відповідно до її вимог комплексом належних цій особі прав з метою виготовлення та/або продажу певного виду товару та/або надання послуг підпадає під поняття комерційної концесії, яке часто іменують терміном франчайзинг.

Аналізуючи саме поняття комерційної концесії, яке міститься в цивільному та господарському законодавстві, можна дійти висновку, що принципи відмінності відсутні. Законодавець визначив, що сторонами договору комерційної концесії є: правоволоділець (особа, яка надає другій стороні (користувачеві) право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодільцеві). Серед договорів комерційної концесії виділяють: договір регіональної комерційної концесії; договір комерційної субконцесії; договір концесії, що розвивається; договір товарної комерційної концесії; договір промислової (виробничої) комерційної концесії; ділова концесія.

Питання 10. Поняття та правове регулювання угод приватизації. Порядок укладання та виконання угод приватизації.

Приватизаційна угода – це майнова угода між суб'єктами приватизації, змістом якої є платне, частково платне та безкоштовне відчуження державного майна.

Під час приватизації об'єкта державної або комунальної власності шляхом його продажу на аукціоні, викупу між продавцем і покупцем укладається відповідний договір купівлі-продажу.

Укладення та внесення змін до договорів купівлі-продажу здійснюються відповідно до вимог законодавства. Зміни, що вносяться до договорів купівлі-продажу, укладених у процесі приватизації, здійснюються в порядку, що затверджується Фондом державного майна України, та не можуть передбачати: зменшення відповідальності покупця за невиконання ним зобов'язань; зменшення загального обсягу інвестицій, визначених договором купівлі-продажу.

До договору купівлі-продажу включаються передбачені умовами аукціону, викупу зобов'язання сторін щодо: збереження основних видів діяльності підприємства; технічного переозброєння, модернізації виробництва (сума інвестицій) та енергомодернізації об'єкта; виконання встановлених мобілізаційних завдань; погашення боргів із заробітної плати та перед бюджетом, простроченої кредиторської заборгованості підприємства; забезпечення соціальних гарантій працівникам згідно з вимогами трудового законодавства; вимог та додаткових обмежень природоохоронного законодавства щодо користування об'єктом; оплати послуг юридичних та фізичних осіб (у разі їх залучення), пов'язаних із виконанням заходів з приватизації об'єктів державної власності, зокрема: проведення обов'язкового екологічного аудиту у випадках, передбачених законодавством; надання послуг радника у випадках, передбачених цим Законом; проведення оцінки майна в процесі приватизації у випадках, передбачених цим Законом.

Виключними умовами для розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації в порядку, передбаченому законодавством, є:

1) несплата протягом 60 днів коштів за об'єкт приватизації з дня укладення договору купівлі-продажу відповідно до його умов;

2) невиконання умов продажу об'єкта і зобов'язань покупця, визначених договором купівлі-продажу, в установлений таким договором строк;

3) подання органу приватизації неправдивих відомостей;

4) сплата за об'єкт приватизації коштів, отриманих з порушенням вимог законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

5) невиконання зобов'язання покупця щодо недопущення скорочення чисельності працівників з ініціативи нового власника чи уповноваженого ним органу;

6) продаж або в інший спосіб відчуження покупцем приватизованого об'єкта особам, визначеним частиною другою статті 8 цього Закону, протягом виконання зобов'язань за договором купівлі-продажу.

Питання 11. Поняття та правове регулювання торговельно-біржової діяльності. Види та особливості біржових угод.

Правове регулювання здійснюється ЗУ «Про товарну біржу», ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», Податковим кодексом України, Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 21.11.2012 р. № 1688 «Про затвердження Положення про функціонування фондових бірж» та іншими актами.

Здійснення торговельно-біржової діяльності має на меті організацію та регулювання торгівлі шляхом надання послуг суб'єктам господарювання у здійсненні ними торговельних операцій спеціально утвореною господарською організацією - товарною біржею. Де, товарна біржа є юридичною особою, що функціонує у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю та провадить професійну діяльність з організації торгівлі продукцією на товарних біржах, професійну діяльність з організації укладання деривативних контрактів на товарних біржах, а також інші види діяльності, передбачені цим Законом.

Біржовий договір на товарній біржі - договір, що передбачає оплатну передачу біржового товару після проведення розрахунків за таким договором у межах найбільшого з таких проміжків часу - двох робочих днів або проміжку часу, визначеного звичаєм ділового обороту, зафіксованим правилами товарної біржі, та який укладається в ході або за результатами біржових торгів відповідно до правил товарної біржі. Біржовий товар - актив, допущений до біржових торгів на товарній біржі згідно з правилами такої товарної біржі, а саме продукція та інші речі, визначені родовими ознаками а біржові операції - дія (сукупність дій) товарної біржі та/або учасників біржових торгів, спрямована на укладання і виконання біржових угод та біржових договорів.

Щодо угод на фондовій біржі, то це перш за все організований торговий майданчик, на якому здійснюється торгівля цінними паперами, і який зосереджує їх попит та пропозицію. Основними видами цінних паперів, які є в обігу на біржах, є акції, облігації, державні боргові зобов'язання тощо.

Під час укладання угоди, як правило, оголошуються: назва товару, його кількість і ціна, базис поставки, вид контракту. Решта умов угоди можуть бути комерційною таємницею.

Традиційно в практиці біржової торгівлі класифікація видів біржових угод передбачає виділення таких видів як: спотові, форвардні, ф'ючерсні й опціонні угоди.

Також для біржових операцій характерне таке поняття, як деривативний контракт. Так, на фондовій біржі - це договір, умови якого передбачають обов'язок однієї або кожної із сторін такого договору щодо базового активу та/або умови якого встановлюються залежно від значення базового показника, а також можуть передбачати обов'язок проведення грошових розрахунків. Виділяють опціон; форвард; ф'ючерс; своп; кредитний дефолтний своп; свопціон; ф'ючерс на своп; форвард на своп; контракт на різницю цін; контракт на майбутню відсоткову ставку та інші;

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Надати поняття та ознаки договору поставки в сфері господарювання.
2. Охарактеризувати особливості укладення та виконання договору перевезення вантажів.
3. Визначити види діяльності, що входять в предмет договору транспортного експедирування та права і обов'язки сторін.
4. Надати поняття та істотні умови оренди державного та комунального майна.
5. Визначити поняття, види та ознаки договорів, що забезпечують капітальне будівництво
6. Охарактеризувати договори, що забезпечують фінансування будівництва житла.
7. Суб'єкти, об'єкти та істотні умови договору лізингу.
8. Надати поняття та види концесійні договори у сфері господарювання.
9. Порядок укладання та виконання угод приватизації.
10. Види та особливості біржових угод.

Тема: Договірне забезпечення фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання

Мета вивчення

Вивчення основ фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання, у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дає змогу розуміти систему розрахунків між суб'єктами господарювання в Україні та в зовнішньоекономічній діяльності.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання;
2. **застосовувати** знання під час участі у проведенні практичних занять щодо фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання;
3. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку правової науки та практики правового регулювання фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання;
4. **порівнювати** сучасні тенденції розвитку основ правового регулювання фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання України та на міжнародному рівні, а також формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС щодо фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання.

Література

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. - 2003. - № 18-22. – Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. // ВВР. - 2002. - № 1. - Ст. 1.
4. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 05.05.2001 р. // ВВР. - 2001. - № 24. - Ст. 128.

5. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 27 грудня 2017 р. // ВВР. - 2018 - № 9 . – Ст. 50 .
6. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків: Закон України від 30 жовтня 1996 р. // ВВР. - 1996. - № 51. - Ст. 292.
7. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 6 липня 1995 р. // ВВР. - 1996. - № 33. - Ст. 155.
8. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22 листопада 1996 р. № 543/96-ВР // <http://zakon2.rada.gov.ua/>
9. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 // ВВР. - 2001. - № 5-6, Ст. 30.
10. Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова Правління НБУ від 21 січня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. - № 13. – Ст. 908.
11. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова Правління НБУ від 15 грудня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2005. - № 3. – Ст. 55.
12. Інструкція про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків - резидентів і нерезидентів: Постанова Правління НБУ від 12 листопада 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2004. - № 51. – Ст. 316.
13. Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.12.2013 № 14.// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014600-13#Text>
14. Бондаренко А. І. Механізми державного регулювання ринку фінансових послуг України. Публічне управління та митне адміністрування. 2017. № 1. С. 39–44. 11.
15. Бричко, М. М. Проблемні аспекти захисту прав споживачів фінансових послуг / Міжнародна науково-практична конференція "Стабільність національної економіки: проблеми та шляхи забезпечення". Дніпро: НО «Перспектива», 25 травня 2019 року. 2019. С. 99-101.
16. Діденко Л. В., Кобзар І. А., Ханалієва І. С. Дослідження діяльності небанківських фінансових установ як учасників сучасного ринку фінансових послуг. Економічний аналіз. 2018. Т. 28, № 4. С. 88-94.

17. Гроші та кредит: підручник / [О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, Г. Р. Балянт та ін.] ; за заг. ред. О. В. Дзюблюка / ТНЕУ. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка», 2018. – 892 с.

План

1. Гроші як об'єкт господарських договорів: їх економічні та юридичні властивості. Принцип номіналізму виконання договірних грошових зобов'язань.
2. Господарські договори, що забезпечують грошово-кредитні відносини у сфері господарювання. Поняття та система договірних грошових зобов'язань господарського характеру.
3. Поняття фінансової діяльності у сфері господарювання. Класифікація договорів про надання фінансових послуг.
4. Порядок та принципи виконання договірних грошових зобов'язань господарського характеру.
5. Місце та строк виконання договірного грошового зобов'язання господарського характеру.
6. Поняття та порядок укладання (припинення) договору на розрахунково-касове обслуговування (договору банківського рахунку).
7. Поняття та договірні форми безготівкових розрахунків. Порядок готівкових розрахунків за господарським договором.
8. Правове регулювання кредитних договорів в сфері господарювання.
9. Поняття та правова природа договору факторингу.
10. Поняття та істотні умови договору страхування як різновиду договору із надання фінансових послуг.
11. Санкції за порушення господарських грошових договірних зобов'язань.

Основний зміст

Питання 1. Гроші як об'єкт господарських договорів: їх економічні та юридичні властивості. Принцип номіналізму виконання договірних грошових зобов'язань.

Гроші, виступаючи матеріальним об'єктом господарського договору, надають його виконанню низку особливостей.

Під юридичними ознаками грошей слід розуміти сукупність нормативно-інституційних положень про гроші, які виділяють ці предмети із усього різноманіття інших об'єктів майнових прав

учасників господарських договорів, дозволяють їм слугувати об'єктом погашення боргів і передбачають примусові заходи стосовно учасників господарських відносин, що відмовляються визнавати легальну силу грошових знаків. Серед них виділяють: абсолютна еквівалентність; замінність одного роду грошей іншим; подільність грошей; гроші належать до споживчих грошей; абсолютна ліквідність; конвертованість.

Економічні властивості грошей: портативність; подільність; однорідність; загальновизнаність; довговічність; стабільність купівельної спроможності.

Наступною особливістю виконання грошових зобов'язань, на думку деяких вчених, є принцип номіналізму. Вперше він був встановлений у праві Англії в 1604 р. у справі *Gilbert v Brett*. Відповідно до цього принципу боржник, незважаючи на зміну золотого змісту грошової одиниці, зобов'язаний заплатити, а кредитор зобов'язаний прийняти у платіж грошові знаки, що є законним платіжним засобом до моменту платежу в кількості, що становить номінальну суму боргу. Таким чином, незважаючи на можливі в майбутньому зміни в грошовій одиниці, в якій обрахована сума грошового зобов'язання, номінальна сума цього зобов'язання залишається незмінною. У той же час, щодо деяких видів грошових договірних зобов'язань дія принципу номіналізму обмежується законодавством.

Питання 2. Господарські договори, що забезпечують грошово-кредитні відносини у сфері господарювання. Поняття та система договірних грошових зобов'язань господарського характеру.

Господарськими договорами, що забезпечують грошово-кредитні відносини у сфері господарювання є кредитний договір (у сфері господарювання можуть використовуватися банківський, комерційний, лізинговий, іпотечний та інші форми кредиту), договір банківського вкладу, договір факторингу, договір лізингу, позики тощо.

Категорія системи грошових зобов'язань має, як уявляється дві складові. Перша полягає у виділенні сукупності грошових зобов'язань, що мають суто господарську специфіку та є предметом господарсько-правового регулювання (статична функція системи). Другою виступає розуміння системи як організованого за єдиними економічними та юридичними засадами цілісного утворення певних категорій, зокрема, грошових зобов'язань учасників господарських відносин. Останнє розуміння системи спрямоване на задоволення публічних та приватних інтересів, на погодження економічної

функції грошей та юридичної форми господарських відносин (динамічна функція системи).

Залежно від ступеня самостійності грошового зобов'язання господарських відносин виділяють:

- зобов'язання, предметом яких можуть бути лише гроші (з оплати процентів, про видачу завдатку, з оплати штрафних санкцій в майного-господарських відносинах);
- зобов'язання, предметом яких як правило є гроші (про відшкодування збитків, з оплати послуг поручителя, з публічної обіцянки винагороди);
- зобов'язання, природа яких визначається безвідносно того, чи є гроші предметом їх виконання чи ні (з оплати винагороди за виконання робіт, з оплати придбаної речі за договором поставки. лізингу).

Залежно від того, яким майновим відносинам надається правова форма:

- регулятивні;
- охоронні.

Питання 3. Поняття фінансової діяльності у сфері господарювання. Класифікація договорів про надання фінансових послуг.

Фінансову діяльність можна розглядатись у широкому та вузькому значеннях.

У широкому значенні фінансова діяльність характеризує рух грошових коштів на кожному підприємстві.

У вузькому значенні фінансову діяльність необхідно розглядати як різновид господарської діяльності, що полягає у використанні грошей та інших фінансових активів (цінних паперів, прав вимоги боргу тощо) з метою отримання прибутку або збереження їх реальної вартості.

Визначальними ознаками договору про надання фінансових послуг виступають особливий предмет (фінансові активи), оплатний характер зустрічного надання і підприємницький статус послугонадавача (фінансових установ або у випадках, встановлених законом, інших суб'єктів господарювання), що обумовлює грошово-кредитний характер зазначених зобов'язань.

Враховуючи наведене вище, **класифікацію договорів про надання фінансових послуг можна проводити за такими критеріями:**

а) за характером фінансових послуг:

- зобов'язання з надання фінансових послуг юридичного характеру (факторинг, банківська гарантія, комісія щодо фінансових активів тощо);

- зобов'язання з надання фактичних фінансових послуг (зберігання фінансових активів);
 - зобов'язання з надання юридичних і фактичних фінансових послуг (довірче управління фінансовими активами, агентські послуги щодо фінансових активів тощо);
 - зобов'язання з надання фінансових та інших грошово-кредитних послуг.
- б) суб'єктами і предметом надання цих зобов'язань:
- банківські;
 - небанківські.
- в) за моментом придбання фінансових активів;
- про надання фінансових послуг на первинному фінансовому ринку;
 - про надання фінансових послуг на вторинному фінансовому ринку.
- г) за юридичними наслідками діяльності послугонадавачів.

Питання 4. Порядок та принципи виконання договірних грошових зобов'язань господарського характеру.

Серед принципів виконання договірних грошових зобов'язань виділяють:

Принцип реального виконання – виконання зобов'язання в натурі, а саме неприпустимість заміни платежу товарним або іншим еквівалентом.

Принцип належного виконання – своєчасність платежу, здійснення його встановленим способом, в належному місці, і з дотриманням інших якісних характеристик, закладених у зміст грошового договірної зобов'язання.

Принцип незамінності зобов'язання – передбачається заборона односторонньої відмови чи зміни умов договору, якщо інше не встановлено договором чи законом.

Принцип номіналізму виконання грошового зобов'язання – сума грошей, що підлягає сплаті боржником за грошовим зобов'язанням, залишається незмінною незважаючи на зміни в купівельній силі грошей і інфляцію. Перший виняток з даного принципу знаходить своє вираження в тих грошових зобов'язаннях, які мають своїм предметом надання кредиторів певної «купівельної сили» для досягнення визначеної мети. Другий ґрунтується на тому, що стабільність грошового боргу має лише обмежену дію стосовно зобов'язань, спрямованих на сплату грошей у порядку відшкодування збитків при невиконанні або неналежному виконанні зобов'язань, або при заподіянні шкоди. Також заміна купівельної сили у більшості правових систем враховується при простроченні платежу. Четвертий

виняток, - що вплив зміни купівельної вили грошей іноді береться до уваги у двосторонніх правочинах, за якими жодна із сторін не приступила до виконання. І зокрема, сторони контракту/господарського договору за взаємною згодою вправі виключити дію даного принципу.

Питання 5. Місце та строк виконання договірної грошової зобов'язання господарського характеру.

За загальним правилом незалежно від того, є кредитор фізичною чи юридичною особою, грошове договірне зобов'язання має бути виконане за місцем його перебування, визначеному на момент виникнення зобов'язання. Якщо платіж здійснюється в безготівковому порядку, місцем виконання зобов'язання буде виступати банк. У випадку, коли кредитор і боржник обслуговуються різними банками, то місцем такого виконання є банк кредитора, якщо інше не встановлено сторонами грошових правовідносин.

Щодо розрахунків готівкою та касових операцій висуваються додаткові критерії: інститут видаткового касового ордера припускає розгляд місцезнаходження підприємства-боржника місцем платежу в тих випадках, коли платіж провадиться з каси підприємства з оформленням видаткового касового ордера.

Якщо у договорі або законі не встановлено строку (терміну), у який повинно бути виконано грошове зобов'язання, судам необхідно виходити з приписів частини другої статті 530 ЦК України. Цією нормою передбачено, між іншим, і можливість виникнення обов'язку негайного виконання. Відтак якщо договором або актами цивільного законодавства не встановлено інший строк оплати товару, відповідна оплата має бути здійснена боржником негайно після такого прийняття, незалежно від того, чи пред'явив йому кредитор пов'язану з цим вимогу. При цьому передбачена законом відповідальність за невиконання грошової зобов'язання підлягає застосуванню починаючи з дня, наступного за днем прийняття товару, якщо інше не вбачається з укладеного сторонами договору.

Питання 6. Поняття та порядок укладання (припинення) договору на розрахунково-касове обслуговування (договору банківського рахунку).

За договором банківського рахунку банк зобов'язується приймати і зараховувати на рахунок, відкритий клієнтові (володільцеві рахунку), грошові кошти, що йому надходять, виконувати розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум з рахунку та проведення інших операцій за рахунком.

Предметом цього договору є надання банком послуг з розрахунково-касового обслуговування, - це послуги, які пов'язані із:

- 1) переказом коштів з рахунка (на рахунок) цього клієнта;
- 2) видачею йому коштів у готівковій формі,
- 3) а також здійсненням інших операцій, передбачених договорами

Основні ознаки договору банківського рахунку:

- 1) цей договір є публічним;
- 2) банк гарантує таємницю банківського рахунка, операцій за рахунком і відомостей про клієнта;
- 3) банк має право використовувати грошові кошти на рахунку клієнта, гарантуючи його право безперешкодно розпоряджатися цими коштами.
- 4) банк зобов'язаний за розпорядженням клієнта видати або перерахувати з його рахунка грошові кошти в день надходження до банку відповідного розрахункового документа, якщо інший строк не передбачений договором банківського рахунка або законом.
- 5) банк має право ініціювати припинення договірних відносин із «невигідними» клієнтами, які не користуються чи мало користуються послугами банку.

Порядок відкриття та закриття банківських рахунків встановлений в Інструкції про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків - резидентів і нерезидентів, що затверджена Постановою Правління НБУ України від 12.11.2003 року № 492.

За загальним правилом, кількість поточних рахунків, що може мати суб'єкт господарювання, є необмеженою.

Питання 7. Поняття та договірні форми безготівкових розрахунків. Порядок готівкових розрахунків за господарським договором.

Безготівкові розрахунки - це спосіб приймання-передачі грошового еквівалента за допомогою банківських переказів певної суми з рахунка платника на рахунок одержувача, або з каси банку на рахунок одержувача. Згідно зі ст. 198 ГК України платежі за грошовими зобов'язаннями у сфері господарювання здійснюються за загальним правилом у безготівковій формі або в готівковій формі через установи банків.

Форми безготівкових розрахунків:

- 1. Розрахунки з використанням платіжного доручення*
- 2. Розрахунки з використанням платіжної вимоги-доручення.*
- 3. Розрахунки з використанням платіжної вимоги*

4. *Розрахунки з використанням розрахункового чеку*

5. *Розрахунки з використанням інкасо.*

6.. *Розрахунки з використанням АКРЕДИТИВУ*

Розрахунок акредитивом – це форма розрахунків, при якій банк-емітент за дорученням клієнта (платника) зобов’язується здійснити платіж (або доручити здійснити платіж іншому банку) одержувачу (бенефіціару) після одержання визначених в акредитиві документів.

Види акредитивів за забезпеченістю коштів: **покритий; непокритий.**

За можливістю дострокового відкликання акредитив може бути **відкличним або безвідкличним.**

Готівкові розрахунки - це спосіб здійснення розрахунків, за яким платіж здійснюється паперовими грошима чи металевою монетою.

Стаття 3 Закону про РРО встановлює обов’язок суб’єктів підприємництва при готівкових розрахунках у сфері торгівлі, громадського харчування і послуг використовувати реєстратори розрахункових операцій (далі — РРО), тобто пристрої або програмно-технічні комплекси з реалізованими фіскальними функціями, а також розрахункові книжки з номерними розрахунковими квитанціями і книги обліку розрахункових операцій. РРО, розрахункові книжки і книги обліку підлягають реєстрації в податкових органах. Аналогічні вимоги поширюються на розрахунки в цих же сферах із використанням платіжних карток, платіжних чеків і жетонів.

У деяких випадках РРО, розрахункові книжки і книги обліку розрахункових операцій у готівкових розрахунках не застосовуються. Зокрема, у разі продажів підприємствами продукції власного виробництва розрахунки проводяться через каси підприємств з оформленням прибуткових або видаткових касових ордерів. При продажу проїзних і перевізних документів оформляються квитки, квитанції, талони тощо. Проте у будь-якому випадку споживачеві повинен бути виданий розрахунковий документ установленної форми на суму проведеної операції (касовий або товарний чек, квитанція, квиток та ін.).

Положення про ведення касових операцій є обов’язковим для всіх суб’єктів господарювання України. Розрахунки готівкою суб’єктів господарювання між собою, а також із громадянами можуть здійснюватися за рахунок коштів, одержаних із кас банків, а також за рахунок виручки від реалізації товарів (робіт, послуг) і позареалізаційних надходжень (наприклад, внесок засновників до

статутного капіталу підприємства). Сума платежу готівкою одного суб'єкта господарювання іншому суб'єктові господарювання не повинна перевищувати 10 тис. грн, з фізичними особами - у розмірі до 50 тис. грн – протягом одного дня незалежно від кількості платіжних документів. Проте кількість суб'єктів господарювання, з якими можуть проводитися розрахунки протягом дня, не обмежується. Платежі понад указану суму повинні здійснюватися виключно безготівковим способом.

Форми готівкових розрахунків обумовлені правилами документального оформлення готівкових операцій, так це розрахунки з використанням РРО, з використанням розрахункової книжки, з використанням видаткового касового ордера, прибуткового касового ордера та з використанням товарного чека.

Питання 8. Правове регулювання кредитних договорів в сфері господарювання.

Публічно-правове регулювання функціонування ринку фінансових послуг встановлюється Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та державне регулювання ринків фінансових послуг». Складовою ринку фінансових послуг виступає ринок банківських послуг, діяльність на якому врегульована Законом України «Про банки та банківську діяльність». Вказані закони встановлюють ряд вимог до господарської діяльності надавачів фінансових та банківських послуг, а також – правила регулювання ринку та нагляду за ним.

Істотні умови кредитного договору встановлюються наступними нормативно-Кредитні відносини здійснюються на підставі кредитного договору, що укладається на підставі кредитного договору, що укладається між кредитором і позичальником у письмовій формі. За кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти.

Істотними умовами кредитного договору є умови про: предмет кредиту, строк повернення кредиту, проценти за кредит, вартість інших банківських послуг, майнову відповідальність сторін за порушення договору, порядок його розірвання та інші умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди (статті ЦК 1048-1052, 1054) та ГК України (ст. 345).

Суб'єкти підприємницької діяльності можуть отримати такі види кредитів: банківський, комерційний, лізинговий, іпотечний, бланковий, консорціумний, а фізичні особи - споживчий кредит.

Крім того, залежно від тривалості й мети, кредити прийнято поділяти на короткострокові (до одного року) і довгострокові (понад один рік). Окрім іншого кредиту характерне: високоризиковість відносин; поворотність; платність; забезпеченість; строковість; цільове використання; використання на договірних засадах.

Права та обов'язки сторін кредитного договору в цілому збігаються з правами та обов'язками за договором позики; але особливістю кредитного договору є те, що кредитодавець і позичальник мають можливість в односторонньому порядку відмовитися від надання або одержання кредиту.

Питання 9. Поняття та правова природа договору факторингу.

Факторинг - це вид фінансових послуг, коли компанія-фактор здобуває у клієнтів право на стягнення боргів і частково сплачує клієнтам вимоги до їх боржників до настання терміну їх виплати боржниками; решту боргу фактор-компанія повертає клієнтам лише після повного погашення боргу боржниками за відрахуванням плати за надання цієї послуги.

Юридична природа договору факторингу є складною. Він ґрунтується на положеннях про відступлення права вимоги за правочином (цесії). Крім того, йому властиві деякі ознаки інших договорів: кредитування, страхування, агентування (посередництва), застави, поруки, гарантії. Тому в літературі стверджують, що договір факторингу є змішаним договором. Окрім основного зобов'язання - надати грошові кошти - фактор також може брати на себе зобов'язання щодо надання клієнтові додаткових послуг, пов'язаних із обслуговуванням грошової вимоги, що відступається. Повний пакет факторингових послуг, крім фінансування, включає страхування ризику неплатежу, адміністрування (управління дебіторською заборгованістю), інформаційні послуги. Однак надання додаткових послуг не є обов'язковим для договору факторингу.

Основу правового регулювання цього договору становлять норми гл. 73 ЦК України. Подібність факторингу до цесії обумовлює те, що він регулюється також загальними положеннями ЦК України про заміну кредитора у зобов'язанні (ст. 512-519), якщо вони не суперечать суті факторингу. Спеціальним підзаконним актом у сфері регулювання договору факторингу є Методичні рекомендації по наданню послуг підприємствам та організаціям через факторинг.

Питання 10. Поняття та істотні умови договору страхування як різновиду договору із надання фінансових послуг.

Договір страхування - це письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору. Істотні умови договору містяться в ст. 16 ЗУ «Про страхування».

Укладення договору страхування може посвідчуватися страховим свідоцтвом (полісом, сертифікатом), що є формою договору страхування.

Страховий ризик - певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.

Страховий випадок - подія, передбачена договором страхування або законодавством, яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (страхового відшкодування) страхувальнику, застрахованій або іншій третій особі.

Страхова сума - грошова сума, в межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний провести виплату при настанні страхового випадку.

Страхова виплата - грошова сума, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування при настанні страхового випадку. Як правило, не може перевищувати розмір страхової суми.

Франшиза — частина збитку, яка підлягає самостійному відшкодуванню (покриттю) страхувальником за свій рахунок при виникненні страхового випадку. Може бути умовною та безумовною.

Питання 11. Санкції за порушення господарських грошових договірних зобов'язань.

За загальним правилом боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового договірного зобов'язання через відсутність у нього необхідних коштів.

Пеня - це вид неустойки, що забезпечує виконання грошового зобов'язання і обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожний день прострочення

виконання. Застосування іншого виду неустойки - штрафу до грошового зобов'язання законом не передбачено, що, втім, не виключає можливості його встановлення в укладеному сторонами договорі, притому і як самостійний захід відповідальності, і як такий, що застосовується поряд з пенею.

Інфляційні нарахування на суму боргу полягають у відшкодуванні матеріальних втрат кредитора від знецінення коштів внаслідок інфляційних процесів за весь час прострочення в їх сплаті. Зазначені нарахування здійснюються окремо за кожен період часу, протягом якого діяв відповідний індекс інфляції, а одержані таким чином результати підсумовуються за весь час прострочення виконання грошового зобов'язання.

Сплата трьох процентів річних від простроченої суми (якщо інший їх розмір не встановлений договором або законом), так само як й інфляційні нарахування, не мають характеру штрафних санкцій і є способом захисту майнового права та інтересу кредитора шляхом отримання від боржника компенсації (плати) за користування ним коштами, належними до сплати кредитором.

Відшкодування моральної шкоди у зв'язку з порушенням грошових зобов'язань допускається лише якщо такі наслідки передбачені законом або договором.

Загалом у випадку невиконання/неналежного виконання грошових зобов'язань контрагентом має право на отримання заборгованості з врахуванням індексу інфляції, пені в розмірі подвійної облікової ставки НБУ (якщо менший розмір не було погоджено в договорі), 3 % річних (якщо інший розмір відсотків не було погоджено в договорі) та штрафу (але за умови його письмової фіксації в договорі).

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Визначити поняття, ознаки грошей.
2. Провести класифікацію договорів, що забезпечують грошово-кредитні відносини.
3. Визначити поняття та система договірних грошових зобов'язань.
4. Надати класифікація договорів про надання фінансових послуг.
5. Охарактеризувати принципи виконання договірних грошових зобов'язань господарського характеру
6. Вказати особливості місця та строку виконання договірних грошових зобов'язань

7. Визначити та охарактеризувати поняття та порядок укладання (припинення) договору на розрахунково-касове обслуговування (договору банківського рахунку).

8. Надати поняття безготівкових розрахунків та готівкових розрахунків за господарським договором та форм.

9. Охарактеризувати кредитні договори в сфері господарювання.

10. Визначити поняття та правова природа договору факторингу.

11. Вказати істотні умови договору страхування.

12. Охарактеризувати санкції за порушення господарських грошових договірних зобов'язань.

Лекція № 6

Тема: Поняття та правове регулювання зовнішньоекономічних договорів (контрактів)

Мета вивчення

Вивчення правового регулювання зовнішньоекономічних договорів (контрактів), у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дозволяє розуміти особливості укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів).;
2. **застосовувати** знання при укладанні та виконанні зовнішньоекономічних договорів (контрактів);
3. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Література

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. - 2003. - № 18-22. – Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
3. Конвенція про договір міжнародного дорожнього перевезення вантажів (КДПВ) від 19.05.1956 р. // Відомості Міністерства транспорту та зв'язку України, 2006, 00, №15-16.

4. Конвенція про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу від 09.10.1997 р. – ІАЦ «ЛІГА», ЛІГА Бізнес Інформ, 2006.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 р. // Офіційний вісник України, 2006. - №15. – Ст. 1171.
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про міжнародні змішані перевезення вантажів від 24.05.1980. – ІАЦ «ЛІГА», ЛІГА Бізнес Інформ, 2006.
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про морське перевезення вантажів (Гамбурзькі правила) від 31.03.1978 р. – ІАЦ «ЛІГА», ЛІГА Бізнес Інформ, 2006.
8. Принципи міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА) від 01.01.1994. – ІАЦ «ЛІГА», ЛІГА Бізнес Інформ, 2006.
9. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України від 16 квітня 1991 року ВВР. - 1991, № 29, ст. 377.
10. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. // Урядовий кур'єр. – 2005. – 31 серпня. - № 163.
11. Інкотермс Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 року). МІЖНАРОДНА ТОРГОВЕЛЬНА ПАЛАТА від 01.01.2000. // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988_007#Text.
12. Дахно І. І. Зовнішньоекономічна діяльність – 3 : навч. посібник / І. І. Дахно, В. М. Алієва-Барановська. – Київ : Центр учбової літератури, 2018. – 356 с.
13. Наумов М. С. Конспект лекцій з дисципліни «Сутність та основні форми зовнішньоекономічної діяльності фірми» для студентів 2 курсу денної та заочної форм навчання напрямів підготовки 6.030504 – Економіка підприємства, 6.030509 – Облік і аудит / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад. М. С. Наумов. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 72 с.
14. Москвіна А. О. Організація, техніка підготовки та виконання зовнішньоекономічних контрактів: конспект лекцій (для студентів 3 курсу усіх форм навчання спеціальностей 051 – Економіка, 071 – Облік і оподаткування, 073 – Менеджмент, 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, 275 – Транспортні технології) / А. О. Москвіна, О. О. Вороніна ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. – 171 с.

15. Тищенко Ю. Зовнішньоекономічний договір і контракт: термінологічні аспекти. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. № 1. С. 43-54. Серія. Юридичні науки.

План

1. Зовнішньоекономічний контракт: поняття, суб'єкти та правове регулювання.
2. Істотні умови зовнішньоекономічних договорів.
3. Форма та мова зовнішньоекономічного договору.
4. Колізійні норми зобов'язального права в зовнішньоекономічних договорах.
5. Поняття, правова природа та порядок застосування у зовнішньоекономічних договорах правил Інкотермс. Загальна характеристика Інкотермс-2000 та Інкотермс-2010.
6. Господарська відповідальність за порушення зовнішньоекономічного договору.
7. Договірне застереження про Міжнародний комерційний арбітраж, Міжнародна морська арбітражна комісія та її значення для вирішення спорів між учасниками зовнішньоекономічних договорів.

Основний зміст

Питання 1. Зовнішньоекономічний контракт: поняття, суб'єкти та правове регулювання.

Особливістю зовнішньоекономічного договору є те, що його сторонами виступають як вітчизняний суб'єкт господарювання, так і іноземний, тобто той, який має постійне місцезнаходження (місце проживання) за межами України. Тому, крім вітчизняних нормативно-правових актів, необхідно брати до уваги міжнародні конвенції, а також законодавство країни, якій сторони підпорядкували свої відносини.

Базовими нормативно-правовими актами у даному випадку є: Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»; наказ Міністерства економіки і з питань європейської інтеграції України №201 від 06.09.01 р. «Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)». У практиці міжнародної торгівлі використовуються такі джерела міжнародного правового регулювання: Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (1980); Конвенція ООН про давність позову в міжнародній купівлі-продажу товарів (1974); Конвенція про право, що використовується до договорів міжнародної купівлі-продажу товарів (1985), та ін.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) — це матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

До правового регулювання відносин, які впливають із застосування зовнішньоекономічних контрактів використовуються та застосовуються також норми ЦК та ГК України, Закону України «Про міжнародне приватне право» й інших нормативно-правових актів національного законодавства, а також міжнародних договорів, угод, конвенцій тощо, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Суб'єкти, які є сторонами зовнішньоекономічного договору(контракту), мають бути здатними до укладання договору (контракту) відповідно до законів України та/або закону місця укладання договору (контракту). Суб'єкти ЗЕД при складанні тексту зовнішньоекономічного договору (контракту) мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній формі законами України

Важливими ознаками зовнішньоекономічного договору є: особливий суб'єктний склад (сторонами в договорі є вітчизняний суб'єкт ЗЕД та іноземний контрагент); особливості змісту договору щодо прав та обов'язків його сторін при здійсненні ними ЗЕД, типових платіжних умов і типових платіжних застережень; спеціальні вимоги щодо права країни яке застосовується при його укладанні та виконанні; спеціальні вимоги щодо форми договору (визначаються ст. 382 ГК і ст. 6 Закону); обов'язковість реєстрації, що здійснюється відповідно до ст. 383 ГК і підзаконами нормативно-правовими актами щодо окремих видів продукції і товару (наприклад, металобрухту) та позики в іноземній валюті; особливості порядку розгляду договірних спорів(як правило, комерційним арбітражем або третейським судом з урахуванням цих особливостей). Такі договори бувають різними як за змістом, так і за формою. В міжнародних зовнішньоекономічних відносинах розрізняють такі основні договори: торговельні, контингентні (угоди про товарообіг), кредитні, товарні, про міжнародні розрахунки, про економічне промислове та науково-технічне співробітництво, міжнародний фінансовий лізинг, договір франшизи, з будівництва комплексного промислового об'єкта, про надання технічних послуг, а також міжнародні угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ), про торговельні аспекти прав на інтелектуальну власність (ТРИПС), з торгівлі послугами (ГАТС) тощо. Вони також є головними

міжнародно-правовими актами у межах Світової організації торгівлі (СОТ).

Основною метою цих договорів є створення у світі ліберальної і відкритої торговельної системи, яка дасть змогу підприємствам країн членів торговельну діяльність на засадах добросовісної конкуренції.

Питання 2. Істотні умови зовнішньоекономічних договорів.

Істотні умови контракту - це умови, без яких він не має юридичної чинності:

- 1) умови про предмет договору;
- 2) умови, що названі в законі або інших правових актах як істотні або необхідні для договорів даного виду;
- 3) усі ті умови, щодо яких за заявою однієї зі сторін потрібно досягти згоди.

Перелік істотних умов (зокрема, умова про предмет договору для договорів міжнародної купівлі-продажу товарів) залежить від того, підпадає договір під сферу дії Віденської конвенції 1980 року чи під дію норм чинного законодавства України. Якщо договір про постачання товарів складений відповідно до чинного законодавства України, то істотними його умовами будуть:

- 1) умови про предмет договору (умови договору про товар – його найменування і кількість), як і в договорі купівлі-продажу;
- 2) умови про період постачання, терміни постачання окремих партій товарів.

Якщо договір складено за нормами Віденської конвенції, то істотними його умовами будуть умови про предмет договору. Інші умови даного договору відносяться до несуттєвих. Невключення їх у контракт не спричинить його недійсності.

До несуттєвих відносять умови контракту, при порушенні яких однією стороною інша сторона не має вправа на розірвання контракту, вона може тільки вимагати виконання зобов'язань і відшкодування збитків.

Суб'єкти підприємницької діяльності при укладанні тексту договору (контракту) мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній формі передбачені Законом та іншими законами. Права та обов'язки сторін зовнішньоекономічного договору визначаються матеріальним та процесуальним правам місця її укладання, якщо сторони не погодили інше і відображаються в умовах договору (контракту) повинні бути передбачені в договорі (контракті), якщо

сторони такого договору (контракту) не погодилися про, інше щодо викладення умов договору і така домовленість не позбавляє договір предмета, об'єкта, мети та інших істотних умов, без погодження яких сторонами договір може вважатися таким, що неукладений, або його може бути визнано недійсним внаслідок недодержання форми згідно з чинним законодавством України.

8. Форма та мова зовнішньоекономічного договору.

Згідно ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» встановлюється обов'язкова проста письмова форма договору, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. Таку ж імперативну норму підтримує й ч. 3 ст. 31 Закону. При цьому ст. 31 Закону містить більш конкретизовані вимоги щодо форми зовнішньоекономічного договору. Отже, якщо сторони правочину знаходяться в різних державах - форма контракту залежить від права місця проживання сторони, яка зробила пропозицію, якщо інше не встановлено контрактом. Форма ж правочину щодо нерухомого майна визначається відповідно до права держави, у якій знаходиться це майно, а щодо нерухомого майна, право на яке зареєстроване на території України, - права України.

Отже, письмова форма зовнішньоекономічного контракту, однією із сторін якого є резидент України, є обов'язковою, інакше договір може бути визнаний недійсним.

До речі, Віденська конвенція допускає укладання ЗЕД-контрактів в усній формі. Однак Україна ратифікувала Віденську конвенцію із застереженнями стосовно можливості укладання ЗЕД-контрактів у будь-якій іншій формі, крім письмової. В той же час, такий контракт укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій або в електронній формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. У разі експорту послуг (крім транспортних) зовнішньоекономічний договір (контракт) може укладатися шляхом прийняття публічної пропозиції про угоду (оферти) або шляхом обміну електронними повідомленнями, або в інший спосіб, зокрема шляхом виставлення рахунка (інвойсу), у тому числі в електронному вигляді, за надані послуги. Ч.3 ст. 31 Закону України “Про міжнародне приватне право” встановлює, що зовнішньоекономічний договір, якщо хоча б однією стороною є громадянин України або юридична особа України, укладається у формі, передбаченій законом, незалежно від місця його укладення, якщо інше не встановлено міжнародним договором України.

Українське законодавство не містить положень, якими безпосередньо врегульовуються питання застосування мов у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Відповідно до законодавства зовнішньоекономічний договір (контракт) суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України з іноземною стороною має укладатися українською мовою та мовою іншої сторони, тобто – іноземною мовою. Як наслідок, зовнішньоекономічний договір (контракт) постає як текст, який укладаються різними мовами, і тому є багатомовним.

Питання 3. Колізійні норми зобов'язального права в зовнішньоекономічних договорах.

Сторони договору можуть обрати право, що застосовується до договору, крім випадків, коли вибір права прямо заборонено законами України.

У разі відсутності згоди сторін договору про вибір права, що підлягає застосуванню до цього договору, застосовується право відповідно до частин другої і третьої статті 32 Закону України «Про міжнародне приватне право», при цьому сторона, що повинна здійснити виконання, яке має вирішальне значення для змісту договору, зазначена в ст. 44 даного Закону.

У разі відсутності вибору права до змісту правочину застосовується право, яке має найбільш тісний зв'язок із правочином.

Якщо інше не передбачено або не впливає з умов, суті правочину або сукупності обставин справи, то правочин більш тісно пов'язаний з правом держави, у якій сторона, що повинна здійснити виконання, яке має вирішальне значення для змісту правочину, має своє місце проживання або місцезнаходження.

Однак правом, з яким договір найбільш тісно пов'язаний, вважається:

1) щодо договору про нерухоме майно - право держави, у якій це майно знаходиться, а якщо таке майно підлягає реєстрації, - право держави, де здійснена реєстрація;

2) щодо договорів про спільну діяльність або виконання робіт - право держави, у якій провадиться така діяльність або створюються передбачені договором результати;

3) щодо договору, укладеного на аукціоні, за конкурсом або на біржі, - право держави, у якій проводяться аукціон, конкурс або знаходиться біржа.

Питання 4. Поняття, правова природа та порядок застосування у зовнішньоекономічних договорах правил Інкотермс. Загальна характеристика Інкотермс-2000 та Інкотермс-2010.

ІНКОТЕРМС (англ. International Commercial Terms) - міжнародні правила, визнані урядовими органами, юридичними компаніями та комерсантами по всьому світу як тлумачення найбільш застосованих в міжнародній торгівлі термінів, що затверджуються Міжнародною Торговою Палатою. ІСС - Міжнародна Торгова Палата (МТП) International Chamber of Commerce (ICC) — світова організація бізнесу, яка має на меті підтримку й розвиток міжнародної торгівлі й глобалізації. Членами МТП є понад 6,5 мільйонів компаній, бізнес-асоціацій та торгово-промислових палат світу. МТП має національні комітети у 91 країнах світу.

У науці господарського права розглядаються як звичаї, що застосовуються до регулювання договорів поставки (купівлі-продажу). Містять перелік загальновживаних у всьому світі умов договорів поставки, що спрощує господарський обіг. Використовуються у разі посилання на них у договорі. Інкотермс найчастіше застосовуються у ЗЕД-контрактах, однак можуть застосовуватись у договорах внутрішньої торгівлі.

Найбільш вживаними є: 1) правила Інкотермс-2010; 2) правила Інкотермс-2020.

Основні риси Інкотермс-2010: 1) число термінів Інкотермс 11; 2) Терміни поділяються на дві групи: 1. групи для перевезення будь-яким видом транспорту; 2. групи для перевезення морським та внутрішнім водним транспортом;

Перша група включає сім термінів, які можуть бути використані незалежно від обраного способу перевезення і незалежно від того, використовується один або декілька видів транспорту.

У другій групі термінів обидва - пункт поставки і місце, до якого товар перевозиться покупцем, є портами, і тому ці терміни іменуються «морські та внутрішні водні правила».

- 1) **“E” у якій лише один термін - EXW.**
- 2) **“F” - терміни (FCA, FAS, FOB)**
- 3) **“C” - терміни (CFR, CIF, CPT, CIP)**
- 4) **“D” - терміни (DAT, DAP, DDP)**

Нові правила Інкотермс 2020 (Incoterms 2020). Видалення терміна EXW (самовивіз) з правил Інкотермс, видалення терміна FAS (вільно уздовж борта судна) з правил Інкотермс, поділ терміна FCA (Франко перевізник) на два базису поставки, зміна умов поставок FOB і CIF для контейнерних перевезень, новий термін в Інкотермс 2020 року - CNI (Cost and Insurance - Вартість і страхування) та два

нових правила в Інкотермс 2020 DTP і DPP, засновані на базисі DDP. Кожний термін ІНКОТЕРМС 2020 являє собою аббревіатуру з трьох букв. Нове видання ІНКОТЕРМС 2020 найбільш повно і точно відображає в собі торгову практику останнього десятиліття і містить ряд нововведень: структура правил ІНКОТЕРМС 2020 включає 2 групи термінів: 1) терміни, що використовуються при перевезенні будь-яким видом чи видами транспорту (EXW, FCA, CPT, CIP, DAP, DPU, DDP); 2) терміни, що використовуються при морському та внутрішньому водному транспорті (FAS, FOB, CFR, CIF).

Посилання на Інкотермс в договорах чітко визначає відповідні обов'язки сторін та зменшує ризик юридичних ускладнень, оскільки ключові питання, що вирішуються застосуванням правил ІНКОТЕРМС це: 1) розподіл між продавцем і покупцем транспортних витрат по доставці товару, тобто визначення, які витрати і до якого моменту несе продавець, і які, починаючи з якого моменту, - покупець; 2) момент переходу від продавця до покупця ризиків пошкодження, втрати або випадкової загибелі вантажу; 3) дата поставки товару, тобто визначення моменту фактичної передачі продавцем товару в розпорядження покупця або його представника - наприклад, транспортної організації - і, відповідно, виконання або невиконання першим своїх зобов'язань щодо строків поставки.

Питання 5. Господарська відповідальність за порушення зовнішньоекономічного договору.

У ст. 33 ЗУ "Про ЗЕД" зазначається, що у сфері зовнішньоекономічної діяльності, що визначається цим та пов'язаними з ним законами України, можуть застосовуватися такі види відповідальності: 1) майнова відповідальність; 2) кримінальна відповідальність.

Майнова відповідальність застосовується у формі матеріального відшкодування прямих, побічних збитків, упущеної вигоди, матеріального відшкодування моральної шкоди, а також майнових санкцій. У разі порушення ЗЕД контракту, до суб'єктів господарювання можуть застосовуватись санкції у вигляді відшкодування збитків, сплати штрафних санкцій потерпілій стороні. У разі, якщо передбачено договором, можуть застосовуватись оперативно-господарські санкції.

Питання 6. Договірне застереження про Міжнародний комерційний арбітраж, Міжнародна морська арбітражна комісія та її значення для вирішення спорів між учасниками зовнішньоекономічних договорів.

Міжнародний комерційний арбітраж - це механізм розгляду комерційних (господарських) спорів між приватними особами (фізичних й юридичними), тобто приватноправових спорів. Стороною спору може бути й держава, але спір по-своєму змісту є приватноправовим і другою стороною спору є фізична або юридична особа.

Звернення сторін в арбітраж або навіть тільки наявність угоди сторін про це виключає судову юрисдикцію. Це значить, що якщо одна зі сторін все-таки звернеться в суд, остання повинна або зі своєї ініціативи, або за заявою іншої сторони відмовити в прийнятті позовної заяви або припинити вже почате провадження в справі. Державні судові органи в принципі не вправі втручатися в діяльність арбітражу.

Міжнародній арбітражній практиці відомі два види арбітражу: арбітраж *ad hoc* (разовий арбітраж) і інституційний арбітраж.

Морська арбітражна комісія дозволяє суперечки з договірних й інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні торговельного мореплавання незалежно від того, є сторонами таких відносин суб'єкти українського або іноземного або тільки українського або тільки іноземного права. Приймає до розгляду спори, що ставляться до її компетенції, при наявності письмової угоди між сторонами про передачу їй всіх або певних суперечок, які виникають або можуть виникнути між сторонами у зв'язку з якими-небудь конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи носять вони договірний чи характер ні. Арбітражна угода може бути укладена у вигляді арбітражного застереження в договорі або у вигляді окремої угоди.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Визначити поняття, ознаки та суб'єктів зовнішньоекономічного контракту.
2. Розкрити істотні умови зовнішньоекономічних договорів.
3. Визначити форму та мову зовнішньоекономічного договору.
4. Надати характеристику колізійних норми зобов'язального права в зовнішньоекономічних договорах.
5. Визначити зміст та порядок застосування у зовнішньоекономічних договорах правил Інкотермс. Загальна характеристика Інкотермс-2010 та Інкотермс-2020.
6. Надати характеристику відповідальності за порушення зовнішньоекономічного договору.
7. Розриті застереження арбітраж між учасниками

зовнішньоекономічних договорів.

Лекція № 7

Тема: Контракт/господарський договір в законодавстві інших країн

Мета вивчення

Вивчення поняття, порядку укладання та виконання контракту/господарського договору в законодавстві інших країн, у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дає можливість розуміти особливості укладання та виконання контракту/господарського договору в інших країнах та застосовувати в практичній діяльності в Україні.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань правового регулювання укладання та виконання контракту/господарського договору в законодавстві інших країн;

2. **застосовувати** знання під час участі у проведенні практичних занять щодо укладання та виконання контракту/господарського договору в законодавстві інших країн;
3. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку правової науки та практики правового регулювання укладання та виконання контракту/господарського договору в законодавстві інших країн;
4. **порівнювати** сучасні тенденції розвитку основ правового регулювання укладання та виконання контракту/господарського договору в законодавстві інших країн та України та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України.

Література

1. Андрусів Л. М. Оприлюднення нормативно-правових актів: досвід Сполучених Штатів Америки та Великої Британії. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 4. С. 3-7.
2. Головатий С. Рада Європи і людські права. Право України. 2017. №4. С. 9-25.
3. Дамирли М. А. Сравнительное исламское право: введение в теорию и методологию : монография. Одесса: Фенікс: Фонд поддержки фундам. исслед., 2017. 294 с.
4. Зінченко О.В. Англо-американська правова сім'я. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О.В.Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 12-19.
5. Зінченко О.В. Романо-германська правова сім'я. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О.В.Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 679-686.
6. Зінченко О.В. Традиційна правова сім'я. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О.В.Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. Наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького
7. НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 789-795
8. Держава у світовому співтоваристві. / Ю.А. Тихомиров // Соціальні науки і сучасність. 2017. № 3.

9. Кудін С.В. Порівняльна історія права: вітчизняна традиція концептуалізації : [монографія] / Кудін С. В. - Вінниця : ТВОРИ, 2019. - 539 с.
10. Основні правові системи світу: навчальний посібник /В.Д. Гапотій, О.Л. Жильцов, Г.І. Воржевітіна. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019 – 279 с
11. Порівняльне правознавство у таблицях : навч. посіб. для юрид. вищ. навч. закладів і фак. – Харків : Право, 2018. – 162 с.
12. Порівняльне правознавство : хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів : навч. посіб. / уклад.: О.В. Петришин, О.В. Зінченко, Д.В. Лук'янов. – Харків : Право, 2016. –1024 с.
13. Рабінович П. Порівняльне правознавство: формування теоретичних засад. Право України. 2017. №3.С.197-199.
14. Ярема В.І., Манзюк В.В., Вашкович В.В., Дячук Н.Д. Господарське право зарубіжних країн. Навчально-методичний посібник. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. – с.
15. Цивільне та торговельне право зарубіжних раїн / Укладач: викладач Калініченко З.Д. - Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. – 31с.

План

1. Поняття та види правових систем.
2. Порівняльна характеристика контракту/господарського договору за зарубіжним законодавством.
3. Загальна характеристика комерційного законодавства Франції договірні аспекти.
4. Загальна характеристика господарського законодавства Німеччини договірні аспекти.
5. Загальна характеристика комерційного законодавства США договірні аспекти.
6. Господарські (торгівельні, комерційні) кодекси країн світу договірні аспекти.

Основний зміст

Питання 1. Поняття та види правових систем.

Правова система — це об'єктивне, історично закономірне правове явище, яке включає взаємопов'язані, взаємозумовлені і взаємодіючі компоненти: право та втілююче його законодавство, юридичні установи, юридичну практику, суб'єктивні права і

обов'язки, правову діяльність і правовідносини, правосвідомість і культуру, правову ідеологію тощо.

Термін „правова система” виражає конкретно історичний, реально існуючий комплекс взаємозалежних юридичних засобів і явищ держави. Він сприяє створенню ніби узагальнюючої конструкції правового змісту, яка функціонує легітимно.

Термін „правовий тип (сім'я)” – це узагальнююча теоретична модель правового змісту, яка має штучний характер. Вона є результатом наукової класифікації (типології). Тип (сім'я) правових систем відображає загальні та особливі риси конкретних національних правових систем, подібність і відмінність яких визначаються відповідно до позначених критеріїв”

Історично в кожній країні склалася своя система права, сформувалися особливості правової свідомості та правової культури, діє своя система юридичних установ. Разом із тим існують елементи схожості національних правових систем, які дозволяють згрупувати їх у більші спільності — типи, або сім'ї, правових систем.

Кожний тип правової системи складається із підтипів – груп правових систем, що характеризуються великою подібністю між собою. Наявність певних рис, які відрізняють одну групу правових систем від іншої у рамках конкретного типу, дозволяє розглядати їх як відносно самостійні.

Під правовою системою взагалі розуміється сукупність внутрішньо впорядкованих, взаємопов'язаних, соціально однорідних юридичних явищ, за допомогою яких публічна влада здійснює регулятивно-організуючий вплив на суспільні відносини, поведінку людей і їх об'єднань.

Розрізняють:

1. ***Романо-германську сім'ю (тип)*** — головним є об'єктивне право, тобто законодавство (країни континентальної Європи — Італія, Франція, Німеччина та ін.). У ній виділяють дві правові групи:

- *романська* — Франція, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Італія, Іспанія та ін., де головною є національна правова система Франції;

- *німецька* — ФРН, Австрія, Швейцарія та ін., де головною є національна правова система Німеччини.

2. ***Англосаксонську сім'ю (тип)*** — основне значення має юридична практика (Англія, Північна Ірландія, Канада, Австралія, Нова Зеландія, колишні колонії Британської імперії та ін.). У ній виділяють:

- *англійське загальне право* (Велика Британія та ін.);
- *американське право* (США, Канада та ін.).

3. *Релігійно-традиційну сім'ю (тип)* — у правовому житті суспільства головним є правова ідеологія, а в мусульманських державах — релігійна ідеологія. У ній виділяють три правові групи:

- *релігійно-общинна* (мусульманська, індуська, християнська групи);
- *далекосхідна традиційна* (китайська, японська групи);
- *звичаєва общинна* (африканська група).

Питання 2. Порівняльна характеристика контракту/господарського договору за зарубіжним законодавством.

В праві країн континентальної Європи і країн прецедентного права правова категорія «договір» розуміється по-різному.

В ст. 1101 Французький Цивільний кодекс дається найбільш розгорнуте визначення договору: «Договором є угода, за допомогою якої одна або декілька осіб зобов'язуються по відношенню до однієї або декільком інших осіб дати, зробити або не зробити що-небудь». Судовою практикою і доктриною уточнено, що для того що угода стала договором, вона повинна переслідувати юридичну ціль — встановлення зобов'язання.

Німецький цивільне уложення не містить спеціального визначення терміну «договір». Разом із тим, виходячи із положень § 305 НЦУ договір направлений на виникнення або зміну зобов'язання.

Згідно із законодавством Нідерландів договором є багатостороння угода, за допомогою якої сторони приймають на себе зобов'язання перед однією або декількома іншими сторонами.

Незважаючи на різноманітну юридичну техніку, під договором у праві країн континентальної Європи розуміється угода, направлення на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків.

Договірне право Англії під договором розуміє обіцянку або ряд обіцянок, забезпечених позовним захистом, тобто обіцянок, за порушення яких встановлена санкція.

В США ЄТК надає легальне визначення договору, відповідно до якого договір - це правове зобов'язання в цілому, що впливає із угоди сторін. Дане розуміння договору свідчить про певне концептуальне зближення на рівні законодавства з правом країн континентальної Європи.

Договірне (контрактне) право існує і в країнах англо-саксонської правової сім'ї (США, Великобританія, Кіпр, Індія та ін.). У країнах загального права використовуються терміни “contract” (іноді “treaty”) та “agreement”.

Під словом “agreement” найчастіше розуміється угода у будь-якій формі у найширшому значенні слова, а «договір» і «контракт» як

такі не поділяються. Виділяються як звичайні угоди (agreements), які означають будь-яку домовленість у формі і, зазвичай, є обов'язковими для сторін, і обов'язкові до виконання угоди (binding agreements). І саме другий тип угод включає контракти в англійському праві.

Кожна угода стає обов'язковою до виконання та називається контрактом, коли дотримуються такі умови: наявність пропозиції/оферти (offer) укласти договір добровільно; явно виражений акцепт (acceptance) для укладання договору; наявність зустрічного задоволення (consideration). Відсутність будь-якого з елементів тягне за собою невизнання угоди контрактом, і, як наслідок, угода не набуває юридичної сили і не є обов'язковою до виконання.

В Індії, наприклад, існує спеціальний нормативно-правовий акт - Indian Contract Act 1872, який містить визначення контракту як угоди, яка підлягає обов'язковому виконанню сторонами згідно із законом. Закон Індії визначає угоди (agreements) як будь-яку домовленість між сторонами, яка може підлягати обов'язковому виконанню (контракт), так і не підлягати.

Таким чином, у загальному праві (common law) виділяються дві категорії: угода (agreement) та контракт (contract). Угода - загальне поняття, що включає як звичну всім усну домовленість, яка не має юридичної сили, так і обов'язкова до виконання угода (binding agreement) - контракт, що має особливий зміст і має юридичну силу для сторін, що його уклали.

Загалом, говорячи про угоди чи домовленості між сторонами, варто зазначити, що в зарубіжних країнах вони найчастіше мають побутовий характер. Якщо сторони довіряють своєму контрагенту, то вони можуть укласти просту угоду замість стосторінкового контракту з підписом нотаріуса. Неймовірно, що знадобиться контракт, щоб відвезти друга в аеропорт в обмін на 10 доларів за бензин.

Однак, варто пам'ятати, що контракт у зарубіжних країнах надає більш високий рівень захисту інтересів сторін, ніж досягнення звичайної домовленості, більш того, є ще ряд переваг контракту перед "agreement", на які варто звернути увагу. Зокрема, у контрактах фіксуються умови, куди дає згоду кожна із сторін, встановлюються терміни, зазначаються способи виконання договору та відповідальність, якщо сторона не виконує свої зобов'язання. Наполягання на контракті не є ознакою того, що ви не довіряєте іншій стороні. Контракти є мірою страхівки та безпеки як самих сторін, так і їх інтересів.

При порівнянні категорій контракту і угоди, форма угоди, що укладається, є важливим фактором, хоча і не завжди є кваліфікуючою ознакою правової категорії. Наявність письмової

форми гарантує захист при судових розглядах, на відміну угоди в усній формі. У випадку, якщо сторони ухвалили рішення усно обумовити умови без закріплення у письмовій чи електронній формі, подальші відносини вибудовуються на довірі до виконання всіх обов'язків без будь-яких правових гарантій.

Тоді як контракт за загальним правилом полягає саме в письмовому вигляді, і недотримання цього правила може стати причиною, за якою угода, що вибудовується і планується протягом тривалого часу, може бути визнана і зовсім не укладеною. Крім того, наявність контракту з викладеними в ньому умовами сприяє вірному прийняттю рішення судом по суті скарги та визначенню належного засобу правового захисту у разі, якщо одна із сторін не виконує своїх зобов'язань, а процес доведення в суді за наявності документа буде у рази простішим.

Контракти та угоди у країнах континентального права

Римське право вплинуло на розвиток романо-німецької правової сім'ї (Франція, Німеччина, Австрія, Іспанія, Росія та ін.) і лягло в основу законодавства її країн. У законодавстві держав використовується термін «контракт» (*contrato* – в Іспанії, *kontrakt* – у Німеччині, *contrat* – у Франції), аналогічний за змістом «договору» у Росії. Під контрактом (договором) у романо-німецькій правовій сім'ї розуміється «оплатна і безоплатна угода двох або декількох осіб про встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків». Договір носить обов'язковий характер виконання його сторонами.

Контракт у романо-німецькій правовій системі має такі ознаки: вільне волевиявлення, рівність сторін, еквівалентність і взаємність правий і обов'язків сторін. Контракт – документ, що має регулятивний характер, що породжується взаємною волею двох або більше сторін і має певну мету.

Угода визнається взаємною домовленістю сторін, яка за своєю суттю не є обов'язковою для виконання сторонами. В основі класичної угоди лежить довіра, яка не підкріплюється ніякими засобами примусу до виконання і не забезпечує механізму відповідальності за невиконання.

У романо-німецькій та англо-саксонській правових системах категорії контракт (договір) та угоду розрізняють за однаковими ознаками. Однак самі категорії "контракту" відрізняються. Не заглиблюючись у теорію, варто лише згадати величезну роль прецеденту в країнах англо-саксонської правової сім'ї, внаслідок впливу якої контракт (договір) може бути не лише приватно-правовим документом, а й має силу закону для невизначеного кола осіб, будучи також обов'язковим джерелом права.

У романо-німецькій сім'ї договір є суто приватно-правовою угодою і не визнається джерелом права через відсутність такої серйозної ролі прецедентів. Також, в основі англо-американського контракту (договору) лежить «обіцянка» (promise), підтверджена зустрічним наданням, а в романо-німецьких країнах цьому не приділяється такої уваги.

Питання 3. Загальна характеристика комерційного законодавства Франції договірні аспекти.

У Французькому праві договором вважається угода, спрямована на встановлення, припинення або зміну прав і обов'язків. ФЦК не містить яких-небудь норм, що регулюють процедуру укладення договору, відповідні положення були вироблені французькою судовою практикою та доктриною.

Виставлення в магазині товару із зазначенням ціни визнається публічною офертою. Акцептом буде виражене покупцем бажання придбати товар. Сучасне французьке законодавство підкреслює особливу дію публічної оферти – її дія по відношенню необмеженого кола осіб. Публічна обіцянка винагороди також визнається офертою.

Судова практика встановила принцип, відповідно до якого оферент в принципі не зв'язаний офертою, вважаючи, що односторонній акт не може зв'язувати оферента. Разом із тим, судова практика суттєво обмежила дію цього правила, встановивши презумпцію, що коли оферент однозначно зобов'язався не відзивати оферту або зазначив строк для акцепту, така оферта до закінчення строку встановленого оферентом, є безвідзивною. За загальним правилом договірні відносини виникають коли акцептант заявляє про свою згоду, навіть якщо така заява не була доведена до відома оферента.

Відносини зобов'язують не тільки до того, що в них виражено, але і до всіх наслідків, що справедливість, звичай і закон пов'язують з цим зобов'язанням згідно з його природою. Зобов'язання повинно мати підставу (каузу). Розписка, чек, вексель або інший документ, підписаний зобов'язаною особою є достатнім доказом наявності такої підстави. У ФЦК містяться найбільш детальні правила тлумачення договору, встановлені законодавством.

В той же, у французькому законодавстві (ст. 1 Торгового кодексу) вказані комерсанти, які є особами, що здійснюють торгові операції, угоди на підставі своєї професії. Наприклад, підписання перевідного векселя, якщо це відбувається регулярно, не дає підстав для того, щоб вважати особу, що підписалася, комерсантом. Лікар, який продає ліки тільки своїм пацієнтам, не є комерсантом, оскільки ця його діяльність є доповненням до першої, але якщо він продає

ліки всім, він стає комерсантом. Крім цього, вважається, що комерсант повинен діяти за власний рахунок, на свій ризик і бути незалежним. Таким чином, службовці, що пов'язані контрактом з роботодавцем, не є комерсантами, навіть якщо вони одержали право виступати як представник. Також уповноважені, діяльність яких здійснюється на кошти комерсанта, не можуть, як правило, уважатися комерсантами. Наприклад, члени ради адміністрації акціонерних товариств або керівники товариств з обмеженою відповідальністю не є комерсантами.

Відносно комерційних представників, то все визначається їхнім статусом. Якщо вони пов'язані з підприємством, яке представляють, трудовою угодою, вони не є комерсантами. Їх називають комівожерами, агентами зі збуту товарів, торговими агентами. Якщо вони пов'язані договором представництва, який надає їм повну свободу в організації діяльності, вони є комерсантами.

Посередники є комерсантами не стільки тому, що за договором про посередництво є комерційними представниками, скільки тому, що завжди діють від власного імені і не розголошують імені свого наймача (ст. 94 Торгового кодексу Франції). Узагальнюючи викладене вище, підкреслимо, що статус комерсанта у Франції визначається торговим характером угод, перелік яких прямо встановлений законодавством (ст. 632, 633 Торгового кодексу). Так, правовий режим **торгової угоди**, встановлений законодавством Франції, дає змогу: визначити компетенцію і процес торгового суду, а також легалізувати статті про третейські суди; установити особливий юридичний режим цивільного і цивільно-процесуального характеру, наприклад: спрощені правила доказів у Торговому суді; солідарна відповідальність тільки щодо дебіторів-комерсантів тощо; підпорядкувати деякі комерційні контракти особливим розпорядженням, наприклад, укладення договору оренди; розглядати деякі специфічні правопорушення, наприклад, у випадку невідповідності товарного знака або його підробки.

Торговий кодекс Франції (ст. 632, 633) містить перелік операцій, які за своєю природою визнаються торговими. Але тут необхідно звернути увагу на те, що законодавство чітко розмежовує поняття комерсанта і виконавця комерційної операції (для випадків, коли комерсант діє через посередників). До торгових операцій належать: купівля рухомого або нерухомого майна з метою перепродажу (за винятком певних торгових операцій із землею); діяльність установ з організації громадських видовищ або продажу з аукціону, а також використання складських приміщень; робота промислових і транспортних підприємств або місць, що відведені для продажу товарів та надання послуг;

проведення обмінних або банківських операцій (біржеві угоди за своєю природою не належать до комерційних операцій); робота підприємства з надання в оренду рухомого майна (договір на оренду нерухомості регулюється цивільним законодавством); діяльність установ з комісіонерства, а також ділових агентств (шлюбні контори, організації, що проводять операції з нерухомістю), брокерських контор (посередництво у страхуванні, виноторгівлі тощо), будь-яка посередницька діяльність у торгівлі (за деякими винятками щодо кола осіб).

Правова форма торгових операцій: видача перевідного векселя, трати (ст. 632, абз. 10 Торгового кодексу), кредитного документа, за допомогою якого позикодавець дає наказ своєму боржнику виплатити третій особі (одержувачу) певну суму грошей у встановлений строк (простий вексель або чек не вважаються торговими операціями за формою); юридичні акти, що стосуються торгових активів, наприклад, оренда, управління або продаж, і відображають для суду торгові операції за формою; діяльність акціонерних товариств (закон від 1 серпня 1893 р.), товариств з обмеженою відповідальністю (закон від 7 березня 1925 р.), повних товариств і простих командитних товариств (закон від 24 липня 1966 р.), незважаючи на їхні цілі, вважаються торговою операцією.

Торгові операції за належністю. Це юридичні акти, які в принципі належать до сфери регулювання норм торгового права. Необхідно зазначити, що в законодавстві Франції не є важливим, вважаються учасники угоди комерсантами або ні. Але закон установлює, що будь-яка дія комерсанта є торговою операцією за належністю, якщо не доведено протилежне. Тобто в ситуації, коли в комерсанта є необхідність придбати товар для власних потреб, він повинен довести це, інакше угода підпадає під регулювання Торгового права. У свою чергу, комерційна за своєю природою операція, здійснена особою, яка не є комерсантом, вважається цивільною, якщо здійснена для особистих потреб.

Поняття торгової операції за належністю було поширене і на зобов'язання, які комерсант мав і без укладення контрактів. Для цього достатньо, щоб виконання цих зобов'язань було пов'язано з торговою діяльністю або мало комерційні цілі. Це стосується відповідальності за незаконну діяльність (наприклад, за факти незаконної конкуренції). При цьому податкова заборгованість не вважається комерційною. Відповідальність за несплату або несвоєчасну сплату податків регулюється податковим правом.

Змішані акти. Це не особлива категорія діяльності, а просто операція, яка може бути кваліфікована як змішана. Так, змішаними є дії особи, які регулюються одночасно цивільним і торговим

законодавством. Наприклад, продаж автомобіля посередником приватній особі. У даному випадку щодо особи, яка виконує торгову операцію, будуть застосовуватися норми комерційного права, а відносно особи, яка здійснює цивільну операцію — цивільного.

Необхідно зазначити, що внесення особи до Торгового реєстру за французьким законодавством є юридичним фактом кваліфікації особи як комерсанта (ст. 61 Торгового кодексу). На практиці об'єктивний принцип кваліфікації особи як комерсанта часто застосовується разом із суб'єктивним принципом критерію оцінювання. Так, у Франції відповідно до п. 2 ст. 1.2 Закону про торгіві товариства № 66-537 від 24 липня 1966 р. комерсантами вважаються повні товариства, командитні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства.

Таким чином, мова йде про систему застосування подвійного законодавства. У спорах, що впливають зі змішаних актів, необхідно брати до уваги особу відповідача у справі: якщо він здійснив торгову операцію, позивач-некомерсанта може виступити проти нього і в цивільному суді, і в торговому. Якщо відповідач не є комерсантом, справа може слухатись лише в цивільному суді.

Питання 4. Загальна характеристика господарського законодавства Німеччини договірні аспекти.

Договірне право Німеччини не містить спеціального визначення терміну «договір», аналізуючи положення § 305 НЦУ можна дійти висновку, що договір направлений на виникнення і зміну зобов'язання. В НЦУ містяться найбільш детальні правила, що визначають порядок укладення договору.

Законодавство не регулює направлення публічної оферти, але звернення до широкого загалу не заборонене, пропозиції в рекламних оголошеннях не визнаються офертою.

До моменту отримання оферти адресатом оферент має право відмовитись від своєї пропозиції, надіславши адресату оферти свою відмову таким чином, щоб він був отриманий адресатом раніше висланої оферти або одночасно з нею, - в Німеччині цей принцип встановлений законодавством, а в інших країнах — судовою практикою. Для акцептанта отримання оферти означає, що вона стала відомою акцептанту і відкрита протягом визначеного терміну для акцепту. Втрачає свою силу оферта, зроблена присутній особі, або по телефону чи в усній формі, якщо вона не була акцептована негайно. Оферент, що достроково відізвав оферту, зобов'язаний відшкодувати адресату збитки, викликані таким відзивом.

Договір вважається укладеним в момент отримання оферентом акцепту, а місцем укладення договору є місцезнаходження або місце проживання оферента.

В НЦУ міститься лише два параграфи, присвячені питанням тлумачення договорів. При тлумаченні волевиявлення закон зобов'язує виявити дійсну волю сторін, не дотримуючись при цьому буквального розуміння вислову, а тлумачити договори варто добросовісно, враховуючи звичаї торгового обороту.

В Німеччині згідно з § 1 Торгового уложення особа визнається комерсантом залежно від характеру діяльності, яку можна визначити як підприємницьку. Торгове уложення в § 1—3 виділяє категорії таких осіб. Насамперед це так звані обов'язкові комерсанти (Musskaufmann). До промислів, які вони здійснюють, закон прямо відносить: набуття та перепродаж товарів або цінних паперів; здійснення страхових, банківських, транспортних, комісійних та інших угод. Такі особи зобов'язані зареєструватися у Торговому реєстрі. Окрім цього, визнаються комерсантами за бажанням особи, які не займаються переліченими головними видами діяльності, але внесені до Торгового реєстру. Такі особи (Sollkaufmann), що займаються іншими торговими промислами, також зобов'язані зареєструватися в Торговому реєстрі, і після реєстрації вони стають комерсантами. Зазначимо, що законодавство Німеччини виділяє ще так званих можливих комерсантів (Kannkaufmann), які, маючи власність, фактично займаються підприємництвом і вирішують питання про державну реєстрацію на власний розсуд. Такі види комерсантів можливі для допоміжних підприємств сільського і лісового господарства, для фермерських господарств тощо.

Питання 5. Загальна характеристика комерційного законодавства США договірні аспекти.

В договірному праві США під договором розуміється правове зобов'язання в цілому, що впливає із угоди сторін. При цьому відсутні які-небудь класифікації договорів. Право США визнає договори на користь третіх осіб із деякими обмовками.

Виставлення товару із зазначенням ціни визнається запрошенням розпочати перемовини, або викликом оферти. Судова практика не визнає офертою оголошення щодо продажу товарів, зроблені через періодичні видання, спеціальні проспекти, розіслані поштою. Визнається публічною офертою пропозиція виплатити винагороду за знайдену річ, тварину і т.д., тобто акцепт може бути вчиненим лише однією особою шляхом здійснення дій, за які встановлена винагорода.

В США оферта не зв'язує оферента і може бути відізнана у будь-який момент до її акцепту. Розумний строк, протягом якого оферта залишається відкритою для акцепту не може ні за яких обставин перевищувати трьох місяців. Акцепт може бути здійснений конклюдентними діями, що допускається судовою практикою. Поведінка обох сторін договору, що підтверджує його існування є достатньою для того, щоб вважати договір укладеним. Вважається що оферент повідомлений про акцепт у той момент, коли повідомлення про акцепт опущено у поштовий ящик.

Ряд специфічних правил щодо тлумачення договору встановлені ЄТК. В законі встановлено дві групи норм: норми, що регулюють порядок тлумачення самого кодексу, і норми, що регулюють порядок тлумачення договорів, на яких розповсюджується дія кодексу. Загальне правило: тлумачення має бути розумним і не суперечити дійсній волі сторін.

Питання 6. Господарські (торгівельні, комерційні) кодекси країн світу договірні аспекти.

У більшості країн світу договірне право достатньо розвинене та врегульоване зокрема, в Німеччині – Німецьким Торговим Уложенням, у Франції – Французьким Цивільним Кодексом, у США – Єдиним Торговим Кодексом, у Нідерландах – Цивільним Кодексом Нідерландів, в Японії – Японським Торговим Кодексом і т.д.

Незважаючи на різноманітну юридичну техніку під договором у праві країн континентальної Європи розуміється угода, направлена на встановлення, зміну або ж припинення прав та обов'язків. Фундаментальні, основні ідеї, концепції договору, що застосовуються в Англії, привнесені і в США.

В праві країн континентальної Європи законодавством і доктриною встановлені наступні класифікації договорів:

- синаллагматичні і односторонні;
- консенсуальні і реальні;
- оплатні і безоплатні;
- договори приєднання;
- індивідуальні і колективні тощо.

В Англії історично склалася інша класифікація:

- формальні;
- неформальні;
- договори за рішенням суду;
- виконані договори тощо.

В США відсутня яка-небудь класифікація договорів.

Правові норми, що визначають порядок укладання договору в країнах континентальної Європи містяться в законодавстві, а в Англії та США були вироблені виключно судовою практикою.

В основному в прав вищезазначених країн існує два способи визначення місця укладання договору: система отримання акцепту оферентом і система відправки.

Вчення про підстави зобов'язання, вироблені в країнах континентальної Європи, не відомі праву Англії та США.

Хоча правила тлумачення договорів в кодексах різняться, всі вони зводяться до одного – встановлення дійсної волі сторін.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Визначити поняття та види правових систем.
2. Провести порівняльну характеристика контракту/господарського договору за законодавством України та зарубіжним законодавством.
3. Визначити загальну характеристика комерційного законодавства Франції.
4. Надати загальну характеристику господарського законодавства Німеччини договірні аспекти.
5. Охарактеризувати комерційне законодавство США договірні аспекти.
6. Охарактеризувати господарські (торгівельні, комерційні) кодекси країн світу договірні аспекти.

Критерії оцінювання під час поточного контролю

У відповідності до визначених критеріїв поточний контроль здійснюється за визначеною силабусом (робочою навчальною програмою) системою

Додатки

- 1) банк тестів для самоконтролю здобувачів вищої освіти за темами лекцій

До теми 1 «Загальні положення контрактного права України»

До предмета контрактного права відноситься, зокрема:

А. суспільні відносини, що стосуються укладення, зміни або розірвання договорів у господарському обороті, а також інші загальні закономірності існування договірних відносин;

Б. суспільні відносини, що стосуються укладення, зміни або розірвання договорів у господарському обороті, в тому числі шлюбний контракт;

В. виключно суспільні відносини, що стосуються укладення, зміни або розірвання договорів у господарському обороті;

При укладенні контрактів/господарських договорів сторони можуть визначати зміст договору на основі:

А. виключно на підставі вільного волевиявлення;

Б. виключно на підставі примірного або типового договору;

В. підставі вільного волевиявлення, примірного або типового договору

До теми 2 «Характеристика укладання, зміни та припинення контрактів/господарських договорів»

Контракт/Господарський договір може бути укладений:

А. усно та письмово;

Б. письмово та в електронному виді;

В. усно, письмово та в електронному виді.

Оферта це?

А. Відповідь на пропозицію про укладення договору;

Б. Пропозиція про укладення договору;

В. Факт пред'явлення претензії.

До теми 3 «Визнання контракту/господарського договору недійсним та господарсько-договірна відповідальність»

Недійсний договір - це договір:

А. Відносно якого було досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов сторонами, однак були допущені такі порушення закону при його укладанні чи погодженні його умов, які унеможливають настання правових наслідків, пов'язаних із його укладенням, окрім тих наслідків, що пов'язані з його недійсністю.

Б. Відносно якого було здійснено виконання зобов'язань однак були допущені такі порушення закону при його укладанні чи погодженні його умов, які унеможливають настання правових наслідків, пов'язаних із його укладенням, окрім тих наслідків, що пов'язані з його недійсністю.

В. Відносно якого сторонами підписано договір та здійснено виконання зобов'язань, однак були допущені такі порушення закону при його укладанні чи погодженні його умов, які унеможливають настання правових наслідків, пов'язаних із його укладенням, окрім тих наслідків, що пов'язані з його недійсністю.

Регрес - це право вимоги:

А. первісного кредитора до боржника (особи, яка завдала шкоду) про повернення сплаченого за його вини відшкодування потерпілому

Б. кредитора до боржника (особи, яка завдала шкоду) про повернення сплаченого за його вини відшкодування потерпілому.

В. нового кредитора до боржника (особи, яка завдала шкоду) про повернення сплаченого за його вини відшкодування потерпілому

До теми 4 «договори з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг»

Перевізник відповідає за:

А) за втрату, нестачу та пошкодження прийнятого до перевезення вантажу, якщо не доведе, що втрата, нестача або пошкодження сталися не з його вини за реальні збитки, штрафні санкції та упущену вигоду;

Б) за втрату, нестачу та пошкодження прийнятого до перевезення вантажу, якщо не доведе, що втрата, нестача або пошкодження сталися не з його вини за реальні збитки та упущену вигоду;

В) за втрату, нестачу та пошкодження прийнятого до перевезення вантажу, якщо не доведе, що втрата, нестача або пошкодження сталися не з його вини за реальні збитки;

Експедитор відповідає за:

А) за втрату, нестачу та пошкодження прийнятого до перевезення вантажу, якщо не доведе, що втрата, нестача або пошкодження сталися не з його вини за реальні збитки, штрафні санкції та упущену вигоду;

Б) за втрату, нестачу та пошкодження прийнятого до перевезення вантажу, якщо не доведе, що втрата, нестача або

пошкодження сталися не з його вини за реальні збитки та упущену вигоду;

В) за втрату, нестачу та пошкодження прийнятого до перевезення вантажу, якщо не доведе, що втрата, нестача або пошкодження сталися не з його вини за реальні збитки;

До теми 5 «Договірне забезпечення фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання»

Юридичні ознаками грошей це:

- а) абсолютна еквівалентність та замінність одного роду грошей іншим;
- б) подільність грошей та стабільність купівельної спроможності;
- в) портативність, подільність, однорідність, загальновизнаність, довговічність.

Предметом грошового зобов'язання господарських відносин є:

- а) лише гроші (з оплати процентів, про видачу завдатку, з оплати штрафних санкцій в майного-господарських відносинах);
- б) предметом яких як правило є гроші (про відшкодування збитків, з оплати послуг поручителя, з публічної обіцянки винагороди);
- в) усі варіанти є вірними.

До теми 6 «Поняття та правове регулювання зовнішньоекономічних договорів (контрактів)»

Платежі по зовнішньоекономічному контракту здійснюються:

- а) в іноземній валюті через уповноважений банк;
- б) в іноземній валюті чи гривні через уповноважений банк;
- в) в іноземній валюті через уповноважений банк за наявності індивідуальної ліцензії НБУ;
- г) всі відповіді є вірними.

Форма зовнішньоекономічного договору:

- а) обов'язкова проста письмова форма договору;
- б) обов'язкова нотаріальна форма договору;
- в) усна чи письмова, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом

До теми 7 «Контракт/господарський договір в законодавстві інших країн»

Релігійно-традиційну сім'ю поділяють:

- а) релігійно-общинна (мусульманська, індуська, християнська групи);
- б) далекосхідна традиційна (китайська, японська групи);
- в) звичаєва общинна (африканська група);
- г) всі види є вірними.

Французький цивільний кодекс визначає господарський договір:

- а) є угода за якою одна або декілька осіб зобов'язуються по відношенню до однієї або декільком інших осіб дати, зробити або не зробити що-небудь;
- б) є угода за якою виникає встановлення зобов'язання та встановлення контролю над суб'єктом;
- в) усі варіанти є вірними.

Договірне право Англії під договором:

- а) розуміє обіцянку або ряд обіцянок, забезпечених позовним захистом, тобто обіцянок, за порушення яких встановлена санкція ;
- б) договір направлений на виникнення або зміну зобов'язання;
- в) усі варіанти є вірними.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

Заняття № 1

Форма заняття: семінар

Тема 1. Загальні положення контрактного права України

Мета вивчення

Вивчення загальних питань покликане забезпечити опанування основних положень контрактного права, навичок застосування господарського законодавства в повсякденній правозастосовчій практиці. На своїй меті надати знання для самостійного і ініціативного використовувати отриманих правових знань для подальшої практичної роботи у господарській сфері.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері основних положень контрактного права, а саме поняття контрактного права, джерел та принципів контрактного права;
2. **визначати та аналізувати** поняття та ознаки господарського договору, його змісту та особливостей тлумачення;
3. **порівнювати** принципи класифікації господарських договорів та їх класифікаційні утворення. Наукові підходи щодо класифікації господарських договорів.

Література: див. до теми 1 лекційних занять

Питання заняття

1. Предмет, метод та принципи контрактного права України.
2. Джерела контрактного права України.
3. Поняття, зміст, суб'єкти та тлумачення господарського договору.
4. Класифікації договорів за універсальним критерієм поділу. Одноступенева та багаступенева класифікації господарських договорів.
5. Інтегровані (змішані) та нетипові договори. Поняття, класифікація та ознаки.

Завдання та кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Визначити проблематики контрактного права.
2. Співвіднести загальні та спеціальні принципи.
3. Надати характеристику співвідношення з договірним регулюванням інших галузей права України.
4. Розкрити суб'єктів контрактного правовідношення.
5. Охарактеризувати наукові підходи щодо класифікації господарських договорів.
6. Складіть попередній договір суборенди сільськогосподарської техніки на підставі самостійно змодельованих даних.

Кейси

№1

АТ “Агросервіс” передало в оренду КСП “Весна” бурякозбиральну машину строком на 5 років. Зі згоди АТ, КСП передало комбайн в суборенду ТОВ “Явір” строком на 3 роки. Через 6 місяців “Агросервіс” і “Весна” вирішили за взаємною згодою припинити договірні відносини і поставили вимогу до ТОВ про повернення комбайна. Товариство відмовилось повернути агрегат, посилаючись на укладений договір суборенди, строк якого ще не сплив. Вирішіть спір.

№2

Між КСП “Світанок” і цукровим заводом була досягнута домовленість та передано за накладною 125 тон цукрового буряка протягом жовтня-листопада 2004 року. Зібравши урожай, КСП поставило весь буряк до 25 жовтня 2004 року і зажадало оплати за виконання договору з врахуванням достроковості поставки. Яке значення строків в договорі? Що таке загальні і спеціальні строки в договорі? За яких умов допускається дострокове виконання договору?

Заняття № 2

Форма заняття: семінар

Тема. Характеристика укладання, зміни та припинення господарських договорів

Мета вивчення

Вивчення загальних питань укладання, зміни та припинення контракту/господарського договору є безперечно необхідним та актуальними, оскільки на стадії укладання відбувається погодження сторонами усіх істотних умов договору у належній формі, зі зміною контракту/господарського договору виникає зміна зобов'язань, а з припиненням договірною зобов'язання зникає правовий зв'язок між сторонами договірною зобов'язання. Знання особливостей цих стадій дозволить підвищити рівень господарських відносин та правового регулювання.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері стадій укладання, зміни та припинення господарського договору;
2. **визначати та аналізувати** новітні підходи до укладання договору та практики щодо внесення змін та розірвання договору;
3. **порівнювати** сучасні тенденції щодо укладання договору та практики щодо внесення змін та розірвання договору.

Література: див. до теми 2 лекційних занять

Питання заняття

1. Поняття та порядок укладання господарських договорів. Конкурентний (неконкурентний) спосіб укладання.
2. Порядок укладання попередніх договорів та угод про намір, правові наслідки порушення порядку.
3. Особливості укладання договору на підставі рішення суду (судова практика).
4. Внесення змін в господарський договір підстави та порядок.
5. Порядок розірвання контракту/господарського договору та його правові наслідки.
6. Характеристика припинення контракту/господарського договору та його правові наслідки.
7. Відмова від виконання договору та її правові наслідки.

Завдання та кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Визначити поняття та порядок укладання господарських договорів.
2. Надати характеристику конкурентного та неконкурентного способу укладання договорів.
3. Визначити поняття попередніх договорів та угод про намір.
4. Надати характеристику правових наслідків порушення порядку укладання договорів.
5. Охарактеризувати особливості укладання договору на підставі рішення суду.
6. Визначити підстави і порядок внесення змін в господарський договір.
7. Надати характеристику розірвання контракту/господарського договору та його правових наслідків.
8. Охарактеризувати припинення контракту/господарського договору та його правових наслідків.
9. Деталізувати порядок відмови від виконання договору.
10. Складіть комерційну пропозицію та акцепту до неї при укладанні контракту/господарського договору із моделюванням усіх необхідних даних та реквізитів.
11. Наведіть приклади правових висновків Касаційного господарського суду України щодо порядку застосування законодавства про порядок укладання (розірвання, зміни) господарських договорів.

Кейси №1

Приватне підприємство „Радон”, маючи оригінальний примірник контракту/господарського договору на поставку сільськогосподарської продукції з селянським (фермерським) господарством „Жито”, внесло в нього зміни щодо ціни на продукцію. Селянське господарство відмовилось від здійснення поставки за зазначеною у примірнику договору ПП „Радон” ціною. ПП звернулося до господарського суду з позовною заявою про спонукання С(Ф)Г „Жито” до виконання умов договору поставки. Яке рішення має винести господарський суд?

№2

При укладенні договору підряду угодою про наміри були передбачені підготовчі дії сторін (замовника — виробничого кооперативу "Імпульс" і підрядника — публічного акціонерного товариства

"Будівельник"), які мали передувати укладенню договору підряду на капітальне будівництво, в т. ч. страхування будівельних ризиків. Замовник здійснив страхування передбачених угодою про наміри ризиків на користь підрядника, а підрядник відмовився в обумовлений строк укласти основний договір, посилаючись на необхідність виконання термінового замовлення управління капітального будівництва місцевого виконкому щодо будівництва школи. Дайте оцінку діям підрядника

Заняття № 3

Форма заняття: семінар

Тема: Визнання контракту/господарського договору недійсним та господарсько-договірна відповідальність

Мета вивчення

Вивчення поняття, підстав та правових наслідків визнання недійсним контракту/господарського договору у зазначеній темі є безперечно важливим та необхідним, оскільки знання підстав визнання недійсним контракту/господарського договору підвищить рівень правовмірності господарських відносин. Знання поняття, ознак та видів господарсько-договірної відповідальності надасть навички практичного застосування та формування умов з відповідальності в договорах.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань визнання недійсним контракту/господарського договору та господарсько-договірної відповідальності;
2. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку правової науки та практики у сфері визнання недійсним контракту/господарського договору та господарсько-договірної відповідальності;
3. **здійснювати** системний науковий аналіз вітчизняної та зарубіжної практики у галузі визнання недійсним контракту/господарського договору та господарсько-договірної відповідальності.

Література: див. до теми 3 лекційних занять

Питання заняття

1. Недійсність господарського договору: правова природа, поняття та правові наслідки.
2. Поняття, зміст та умови настання реституції та регресу.
3. Поняття та ознаки господарсько-договірної відповідальності.
4. Види господарсько-договірної відповідальності.
5. Оперативно-господарські санкції: підстави та проблематика застосування.
6. Інші форми самозахисту в договірних відносинах.

Завдання та кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Надати поняття недійсності контракту/господарського договору та правових наслідків.
2. Охарактеризувати підстави недійсності господарського договору.
3. Провести порівняльну характеристику поняття недійсного контракту/господарського договору та неукладеного господарського договору.
4. Охарактеризувати поняття та ознаки господарсько-договірної відповідальності.
5. Визначити види господарсько-договірної відповідальності.
6. Надати загальну характеристику оперативно-господарські санкціям.
7. Визначити інші форми самозахисту в договірних відносинах.
8. Охарактеризуйте особливості застосування відповідальності за порушення договорів в сфері забезпечення електроенергією, зв'язком, послугами транспорту та водопостачання (водовідведення).
9. Наведіть приклади правових висновків Касаційного господарського суду України щодо визнання господарських договорів недійсними та застосування заходів договірної відповідальності.
10. Складіть позовну заяву про визнання контракту/господарського договору недійсним із моделюванням усіх необхідних даних та реквізитів.

Кейси

№1

Міський голова м. Харкова уклав договір концесії з турецькою фірмою „К”, яка виграла концесійний конкурс на будівництво та

право користування у центрі міста критого паркінга на 10000 автомашин. Прокурор міста звернувся до адміністративного суду з позовом про визнання зазначеного договору недійсним. Яке рішення має прийняти суд?

№2

Комунальне підприємство електротранспорту уклало з будівельним кооперативом договір підряду на реконструкцію ремонтного цеху за кошти, виділені з місцевого бюджету. Договором передбачалося забезпечення замовником безперервності фінансування робіт за договором. Однак через три місяці, починаючи з березня 2013 р., платежі були затримані на два місяці через несвоєчасність надходження відповідних коштів з місцевого бюджету. Які санкції в цьому випадку може застосувати підрядник до замовника ? Як має діяти замовник, щоб компенсувати застосування до нього цих санкцій?

Заняття № 4

Форма заняття: семінар

Тема: Договори з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг

Вивчення специфіки договорів з перевезення, оренди державного майна, приватизації, лізингу та інших договорів з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дозволить вивести на новий якісний рівень систему норм права спрямованих на правове регулювання відповідних відносин.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері правового регулювання договорів з надання послуг з перевезення, оренди державного майна, приватизації, лізингу та інших договорів з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг;
2. **застосовувати** знання під час проведення підготовки та в процесі участі у проведенні практичних занять щодо правового регулювання договорів з надання послуг з перевезення, оренди державного майна, приватизації, лізингу та інших договорів з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг;

3. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку правової науки та практики у сфері правового регулювання договорів з надання послуг з перевезення, оренди державного майна, приватизації, лізингу та інших договорів з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг;

Література: див. до теми 4 лекційних занять

Питання заняття

1. Правова природа договору поставки в сфері господарювання. Джерела регулювання договору поставки.
2. Договір перевезення вантажів. Особливості відповідальності сторін.
3. Договір транспортного експедирування.
4. Поняття, види та ознаки договорів, що забезпечують капітальне будівництво
5. Поняття суб'єктів договору підяду, їх права та обов'язки. Розрахунки за договором підяду на капітальне будівництво.
6. Правове регулювання договорів, що забезпечують фінансування будівництва житла.
7. Правова природа та умови договору оренди державного майна у сфері господарювання. Об'єкти оренди та методика їх оцінки. Основні права та обов'язки орендаря. Орендна плата. Суборенда державного та комунального майна.
8. Правове регулювання лізингу у сфері господарювання. Поняття, види та форми лізингу. Суб'єкти та об'єкти договору лізингу.
9. Концесійні договори у сфері господарювання.
10. Поняття та правове регулювання угод приватизації. Порядок укладання та виконання угод приватизації.
11. Поняття та правове регулювання торговельно-біржової діяльності. Види та особливості біржових угод.

Завдання та кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Надати поняття та ознаки договору поставки в сфері господарювання.
2. Охарактеризувати особливості укладення та виконання договору перевезення вантажів.
3. Визначити види діяльності, що входять в предмет договору транспортного експедирування та права і обов'язки сторін.
4. Надати поняття та істотні умови оренди державного та комунального майна.

5. Визначити поняття, види та ознаки договорів, що забезпечують капітальне будівництво
6. Охарактеризувати договори, що забезпечують фінансування будівництва житла.
7. Суб'єкти, об'єкти та істотні умови договору лізингу.
8. Надати поняття та види концесійні договори у сфері господарювання.
9. Порядок укладання та виконання угод приватизації.
10. Види та особливості біржових угод.
11. Наведіть приклади правових висновків Касаційного господарського суду України щодо порядку застосування законодавства про договори по передачі товарів, виконанню робіт та наданню послуг.
12. Складіть договір експедирування із моделюванням усіх необхідних даних та реквізитів
13. Складіть договір лізингу сільськогосподарської техніки із моделюванням усіх необхідних даних та реквізитів.

Кейси

№1

Державне акціонерне товариство за рахунок виділених бюджетних коштів мало побудувати нові виробничі потужності. Вартість будівництва понад 20 млн. грн. Проектно-кошторисна документація була розроблена проектно-вишукувальним інститутом „Промбудпроект”. Чи правомірні дії зазначеного державного акціонерного товариства?

№2

Комерційний банк „Інвест” прийняв рішення про будівництво приміщень двох філій. Через відсутність у штаті фахівців з проектування та будівництва перед банком постала проблема вибору проектних та будівельних підрядників, розміщення замовлень на проектування та будівництво, оцінки виконаних підрядником робіт тощо. Як має поступити банк згідно з діючим законодавством?

№3

Під час продажу об'єкта малої приватизації на аукціоні ТОВ „Зоря” запропонувало найвищу ціну, а ЗАТ „Світоч” – найкращі умови подальшої експлуатації об'єкта. Виходячи з того, що продукція, яку пропонувало випускати на приватизованому підприємстві ЗАТ „Світоч”, має надзвичайний попит та задовольняє суспільні потреби, рішення конкурсної комісії переможцем було визначено ЗАТ „Світоч”. Чи правомірні дії комісії?

№4

Основною метою діяльності товарної біржі „Промінь”, як зазначено в її статуті, є отримання прибутку від надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту та пропозиції та товари тощо. Чи відповідають вказані положення статуту законодавству України?

Заняття № 5

Форма заняття: семінар

Тема: Договірне забезпечення фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання

Мета вивчення

Вивчення основ фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання, у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дає змогу розуміти систему розрахунків між суб'єктами господарювання в Україні та в зовнішньоекономічній діяльності.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання;
2. **застосовувати** знання під час участі у проведенні практичних занять щодо фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання;
3. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку правової науки та практики правового регулювання фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання;
4. **порівнювати** сучасні тенденції розвитку основ правового регулювання фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання України та на міжнародному рівні, а також формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС щодо фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання.

Література: див. до теми 5 лекційних занять

Питання заняття

1. Гроші як об'єкт господарських договорів: їх економічні та юридичні властивості. Принцип номіналізму виконання договірних грошових зобов'язань.
2. Господарські договори, що забезпечують грошово-кредитні відносини у сфері господарювання. Поняття та система договірних грошових зобов'язань господарського характеру.
3. Поняття фінансової діяльності у сфері господарювання. Класифікація договорів про надання фінансових послуг.
4. Порядок та принципи виконання договірних грошових зобов'язань господарського характеру.
5. Місце та строк виконання договірного грошового зобов'язання господарського характеру.
6. Поняття та порядок укладання (припинення) договору на розрахунково-касове обслуговування (договору банківського рахунку).
7. Поняття та договірні форми безготівкових розрахунків. Порядок готівкових розрахунків за господарським договором.
8. Правове регулювання кредитних договорів в сфері господарювання.
9. Поняття та правова природа договору факторингу.
10. Поняття та істотні умови договору страхування як різновиду договору із надання фінансових послуг.
11. Санкції за порушення господарських грошових договірних зобов'язань.

Завдання та кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Визначити поняття, ознаки грошей.
2. Провести класифікацію договорів, що забезпечують грошово-кредитні відносини.
3. Визначити поняття та система договірних грошових зобов'язань.
4. Надати класифікація договорів про надання фінансових послуг.
5. Охарактеризувати принципи виконання договірних грошових зобов'язань господарського характеру
6. Вказати особливості місця та строку виконання договірного грошового зобов'язання
7. Визначити та охарактеризувати поняття та порядок укладання (припинення) договору на розрахунково-касове обслуговування (договору банківського рахунку).

8. Надати поняття безготівкових розрахунків та готівкових розрахунків за господарським договором та форм.
9. Охарактеризувати кредитні договори в сфері господарювання.
10. Визначити поняття та правова природа договору факторингу.
11. Вказати істотні умови договору страхування.
12. Охарактеризувати санкції за порушення господарських грошових договірних зобов'язань.
13. Наведіть приклади правових висновків Касаційного господарського суду України щодо порядку застосування законодавства про фінансову діяльність та розрахунки між суб'єктами господарювання.
14. Оформіть простий чи переказний вексель та угоду про заміну грошового платежу за договором поставки із моделюванням усіх необхідних даних та реквізитів
15. Підготуйте договір страхування із моделюванням усіх необхідних даних та реквізитів.

Кейси

№1

Сільськогосподарський кооператив „Зоря” отримав від ТОВ „Довіра” чек з чекової книжки, оформленої АКБ „Норд Банк”, на оплату 23 000 грн. за поставлену продовольчу пшеницю. Проте по пред'явленні чека до сплати виявилось, що банк не здатний здійснити платіж через відсутність коштів на кореспондентському рахунку. СК „Зоря” звернулося з позовом до суду. Яке рішення має прийняти суд?

№2

Магазин здійснював роздрібну торгівлю продовольчими товарами. Під час перевірки було встановлено, що касовий апарат, через який магазин здійснював торгівлю, не має пломб та не зареєстрований у формі передбаченій законодавством, про що був складений відповідний акт. Директор магазину звернувся до юриста с проханням дати роз'яснення з приводу законності зазначеного акту. Яку консультацію має дати юрист?

Заняття № 6

Форма заняття: семінар

Тема: Поняття та правове регулювання зовнішньоекономічних договорів (контрактів)

Мета вивчення

Вивчення правового регулювання зовнішньоекономічних договорів (контрактів), у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дозволяє розуміти особливості укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів).;
2. **застосовувати** знання при укладанні та виконанні зовнішньоекономічних договорів (контрактів);
3. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Література: див. до теми 6 лекційних занять

Питання заняття

1. Зовнішньоекономічний контракт: поняття, суб'єкти та правове регулювання.
2. Істотні умови зовнішньоекономічних договорів.
3. Форма та мова зовнішньоекономічного договору.
4. Колізійні норми зобов'язального права в зовнішньоекономічних договорах.
5. Поняття, правова природа та порядок застосування у зовнішньоекономічних договорах правил Інкотермс. Загальна характеристика Інкотермс-2000 та Інкотермс-2010.
6. Господарська відповідальність за порушення зовнішньоекономічного договору.
7. Договірне застереження про Міжнародний комерційний арбітраж, Міжнародна морська арбітражна комісія та її значення для вирішення спорів між учасниками зовнішньоекономічних договорів.

Завдання та кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Визначити поняття, ознаки та суб'єктів зовнішньоекономічного контракту.
2. Розкрити істотні умови зовнішньоекономічних договорів.
3. Визначити форму та мову зовнішньоекономічного договору.
4. Надати характеристику колізійних норми зобов'язального права в зовнішньоекономічних договорах.
5. Визначити зміст та порядок застосування у зовнішньоекономічних договорах правил Інкотермс. Загальна характеристика Інкотермс-2000 та Інкотермс-2010.
6. Надати характеристику відповідальності за порушення зовнішньоекономічного договору.
7. Розриті застереження арбітраж між учасниками зовнішньоекономічних договорів.
8. Наведіть приклади правових висновків Касаційного господарського суду України щодо порядку застосування законодавства про зовнішньоекономічну діяльність.
9. Складіть зразок зовнішньоекономічного договору між турецькою фірмою „К” та ТОВ „Металопром” (Україна) про поставку металопродукції на умовах CIF Стамбул (Інкотермс-2000) та передбачте умови розрахунку за акредитивом чи банківською гарантією.

Кейси №1

Українська компанія „Мрія” та англійська фірма „Н” виявили бажання укласти договір купівлі-продажу комп'ютерного програмного забезпечення. Англійська фірма наполягала на застосуванні правил ІНКОТЕРМС у даному договорі. Українська компанія заперечувала такий пропозиції з боку контрагента. Дайте правову оцінку ситуації.

№2

Німецька фірма „Н” закупила пшеницю в ТОВ „Промінь” (Україна) на умовах СРТ згідно правил ІНКОТЕРМС-2000. Вагон з пшеницею був підданий митним процедурам, завантажений та відправлений до станції призначення, проте навіть через 40 діб на станції Одеса-порт не з'явився. Фірма звернулася до ТОВ „Промінь” з вимогою повернути оплату та відшкодувати збитки у зв'язку з прострочкою поставки. ТОВ порекомендувала звертатися з вимогами

до Укрзалізниці. Вирішить спір.

Заняття № 7

Форма заняття: семінар

Тема: Контракт/господарський договір в законодавстві інших країн

Мета вивчення

Вивчення поняття, порядку укладання та виконання контракту/господарського договору в законодавстві інших країн, у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дає можливість розуміти особливості укладання та виконання контракту/господарського договору в інших країнах та застосовувати в практичній діяльності в Україні.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань правового регулювання укладання та виконання контракту/господарського договору в законодавстві інших країн;
2. **застосовувати** знання під час участі у проведенні практичних занять щодо укладання та виконання контракту/господарського договору в законодавстві інших країн;
3. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку правової науки та практики правового регулювання укладання та виконання контракту/господарського договору в законодавстві інших країн;
4. **порівнювати** сучасні тенденції розвитку основ правового регулювання укладання та виконання контракту/господарського договору в законодавстві інших країн та України та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України.

Література: див. до теми 7 лекційних занять

Питання заняття

1. Поняття та види правових систем.

2. Порівняльна характеристика контракту/господарського договору за законодавством України та зарубіжним законодавством.
3. Загальна характеристика комерційного законодавства Франції договірні аспекти.
4. Загальна характеристика господарського законодавства Німеччини договірні аспекти.
5. Загальна характеристика комерційного законодавства США договірні аспекти.
6. Загальна характеристика господарського законодавства Китаю договірні аспекти.
7. Загальна характеристика господарського законодавства Японії договірні аспекти.
8. Господарські (торгівельні, комерційні) кодекси країн світу договірні аспекти.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Визначити поняття та види.
2. Провести порівняльну характеристика контракту/господарського договору за законодавством України та зарубіжним законодавством.
3. Визначити загальну характеристика комерційного законодавства Франції.
4. Надати загальну характеристику господарського законодавства Німеччини договірні аспекти.
5. Охарактеризувати комерційне законодавство США договірні аспекти.
6. Визначити зміст господарського законодавства Китаю договірні аспекти.
7. Визначити та охарактеризувати господарське законодавство Японії договірні аспекти.
8. Охарактеризувати господарські (торгівельні, комерційні) кодекси країн світу договірні аспекти.
9. Визначте особливості комерційних угод за Німецьким торговельним уложенням.
10. Складіть зовнішньоекономічний договір із формулюванням умови про підпорядкування договору іноземному праву та поясніть значення норм міжнародного приватного права для його виконання.

Критерії оцінювання під час поточного контролю

У відповідності до визначених критеріїв поточний контроль здійснюється за визначеною силабусом (робочою навчальною програмою) системою.

Методичні вказівки (рекомендації) для викладачів, які проводять практичні заняття

Проведення семінарських занять дозволяє вирішувати такі дидактичні цілі:

- оптимально поєднувати лекційні заняття із систематичною самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів, їх теоретичну підготовку з практичною;
- розвивати уміння, навички розумової праці, творчого мислення, уміння використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань;
- формувати у студентів інтерес до науково-дослідної роботи і залучення їх до наукових досліджень, які здійснює кафедра;
- забезпечувати системне повторення, поглиблення і закріплення знань студентів за певною темою;
- формувати уміння і навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності;
- здійснювати діагностику і контроль знань студентів з окремих розділів і тем програми, формувати уміння і навички виконання різних видів майбутньої професійної діяльності.

Практичні (семінарські) заняття проводяться в об'ємі, не меншому, ніж зазначений у цьому комплексі для таких занять.

При проведенні семінарських занять викладач заздалегідь формує порядок проведення семінарського заняття, у якому визначає порядок і послідовність заслуховування підготовлених відповідно до теми заняття доповідей, обговорення їх, опитування студентів, проведення захисту рефератів, у разі наявності таких та проведення дискусії з теми семінарського заняття.

При підготовці до перших семінарів викладачеві бажано обговорити зі студентами зміст китайського прислів'я: "Найкраща пам'ять гірша, ніж найгірше чорнило". Слід також продемонструвати першокурсникам види записів, використання яких допоможе їм приймати участь у обговоренні конкретних проблем:

- виписки, цитати - дослівні, точні записи конкретного тексту з посиланням на джерело інформації та його автора;
- план виступу - сукупність чітко сформульованих, послідовно викладених думок, які відбивають основний зміст прочитаного;
- тези - основні положення тексту без додаткових пояснень;
- конспект - короткий послідовний виклад інформації з першоджерела. Для оперативного використання студентам можна рекомендувати накопичувати інформацію на спеціальних картках - аркушах твердого паперу невеликого формату.

Оцінка доповідей, відповідей на запитання оцінюються за національною шкалою, про що ставиться відмітка у журналі академгрупи.

При проведенні занять, крім відповідей на питання (відповідно до рекомендованих планів), студентами розв'язуються ситуативні завдання (задачі).

Оцінювання вирішення ситуативних завдань проводиться також за національною шкалою, про що робиться відмітка в журналі академгрупи.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання № 1

Тема

Характеристика укладання, зміни та припинення господарських договорів

Мета самостійної роботи

Вивчення загальних питань укладення, зміни та припинення контракту/господарського договору є безперечно необхідним та актуальними, оскільки на стадії укладання відбувається погодження сторонами усіх істотних умов договору у належній формі, зі зміною контракту/господарського договору виникає зміна зобов'язань, а з припиненням договірною зобов'язання зникає правовий зв'язок між сторонами договірною зобов'язання. Знання особливостей цих стадій дозволить підвищити рівень господарських відносин та правового регулювання.

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері стадій укладення, зміни та припинення господарського договору;
2. **визначати та аналізувати** новітні підходи до укладання договору та практики щодо внесення змін та розірвання договору;
3. **порівнювати** сучасні тенденції щодо укладання договору та практики щодо внесення змін та розірвання договору.

Література: див. до теми 2 лекційних занять

Зміст завдання самостійної роботи

1. Спрощений порядок укладання господарських договорів.
2. Форма попередніх договорів та угод про намір.

3. Рішення суду як особливий порядок укладання договору.
4. Примусовий порядок внесення змін в господарський договір.
5. Підстави для розірвання господарського договору.
6. Підстави припинення господарського договору.

Задачі, завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Визначити поняття та порядок укладання господарських договорів.
2. Надати характеристику конкурентного та неконкурентного способу укладання договорів.
3. Визначити поняття попередніх договорів та угод про намір.
4. Надати характеристику правових наслідків порушення порядку укладання договорів.
5. Охарактеризувати особливості укладання договору на підставі рішення суду.
6. Визначити підстави і порядок внесення змін в господарський договір.
7. Надати характеристику розірвання контракту/господарського договору та його правових наслідків.
8. Охарактеризувати припинення контракту/господарського договору та його правових наслідків.
9. Деталізувати порядок відмови від виконання договору.

Завдання № 2

Тема

Визнання контракту/господарського договору недійсним та господарсько-договірна відповідальність

Мета самостійної роботи

Вивчення поняття, підстав та правових наслідків визнання недійсним контракту/господарського договору у зазначеній темі є безперечно важливим та необхідним, оскільки знання підстав визнання недійсним контракту/господарського договору підвищить рівень правовірності господарських відносин. Знання поняття, ознак та видів господарсько-договірної відповідальності надасть навички практичного застосування та формування умов з відповідальності в договорах.

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань визнання недійсним контракту/господарського договору та господарсько-договірної відповідальності;
2. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку правової науки та практики у сфері визнання недійсним контракту/господарського договору та господарсько-договірної відповідальності;
3. **здійснювати** системний науковий аналіз вітчизняної та зарубіжної практики у галузі визнання недійсним контракту/господарського договору та господарсько-договірної відповідальності.

Література: див. до теми 3 лекційних занять

Зміст завдання самостійної роботи

1. Недійсність контракту/господарського договору за ЦК та ГК.
2. Навести види договорів де застосовується реституція та регрес.
3. Господарсько-договірної відповідальності в договорах перевезення.
4. Види господарсько-договірної відповідальності.
5. Оперативно-господарські санкції: підстави та проблематика застосування в договорах підряду.
6. Навести приклади самозахисту в договірних відносинах.

Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Визначити порядок застосування правових наслідків недійсності господарського договору.
2. Охарактеризувати підстави недійсності контракту/господарського договору за ЦК та ГК.
3. Провести порівняльну характеристику наслідків недійсного контракту/господарського договору та неукладеного господарського договору
4. Охарактеризувати поняття та ознаки господарсько-договірної відповідальності.
5. Визначити види господарсько-договірної відповідальності.

6. Надати загальну характеристику оперативно-господарські санкціям.
7. Визначити інші форми самозахисту в договірних відносинах.

Завдання № 3

Тема

Господарські договори з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг

Мета самостійної роботи

Вивчення специфіки договорів з перевезення, оренди державного майна, приватизації, лізингу та інших договорів з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дозволить вивести на новий якісний рівень систему норм права спрямованих на правове регулювання відповідних відносин.

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері правового регулювання договорів з надання послуг з перевезення, оренди державного майна, приватизації, лізингу та інших договорів з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг;
2. **застосовувати** знання під час проведення підготовки та в процесі участі у проведенні практичних занять щодо правового регулювання договорів з надання послуг з перевезення, оренди державного майна, приватизації, лізингу та інших договорів з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг;
3. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку правової науки та практики у сфері правового регулювання договорів з надання послуг з перевезення, оренди державного майна, приватизації, лізингу та інших договорів з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг;

Література: див. до теми 4 лекційних занять

Зміст завдання самостійної роботи

1. Порядок укладання договору поставки в сфері господарювання.
2. Сторони договору перевезення вантажів.
3. Відповідальність сторін за договором транспортного експедирування.
4. Договір підряду на капітальне будівництво
5. Порядок прийняття виконаних робіт за договору підряду.
6. Договір на довірительне управління при фінансуванні будівництва житла.
7. Відповідальність сторін за договором оренди державного майна.
8. Лізинговий платіж за договором фінансового лізингу.
9. Предмет концесійного договору у сфері господарювання.
10. Порядок укладання за результатами аукціону угод з приватизації.
11. Форвардний та ф'ючерсний контракт.

Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Надати поняття та ознаки договору поставки в сфері господарювання.
2. Охарактеризувати особливості укладення та виконання договору перевезення вантажів.
3. Визначити види діяльності, що входять в предмет договору транспортного експедирування та права і обов'язки сторін.
4. Надати поняття та істотні умови оренди державного та комунального майна.
5. Визначити поняття, види та ознаки договорів, що забезпечують капітальне будівництво
6. Охарактеризувати договори, що забезпечують фінансування будівництва житла.
7. Суб'єкти, об'єкти та істотні умови договору лізингу.
8. Надати поняття та види концесійні договори у сфері господарювання.
9. Порядок укладання та виконання угод приватизації.
10. Види та особливості біржових угод.

Тема

Договірне забезпечення фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання

Мета самостійної роботи

Вивчення основ фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання, у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дає змогу розуміти систему розрахунків між суб'єктами господарювання в Україні та в зовнішньоекономічній діяльності.

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання;
2. **застосовувати** знання під час участі у проведенні практичних занять щодо фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання;
3. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку правової науки та практики правового регулювання фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання;
4. **порівнювати** сучасні тенденції розвитку основ правового регулювання фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання України та на міжнародному рівні, а також формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС щодо фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання.

Література: див. до теми 5 лекційних занять

Зміст завдання самостійної роботи

1. Принцип номіналізму виконання договірних грошових зобов'язань.
2. Істотні умови договорів про надання фінансових послуг.
3. Істотні умови договору на розрахунково-касове обслуговування.
4. Порядок готівкових розрахунків за господарським договором.
5. Істотні умови кредитних договорів.
6. Поняття та правова природа договору факторингу.
7. Поняття та істотні умови договору страхування.

Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Визначити поняття, ознаки грошей.
2. Провести класифікацію договорів, що забезпечують грошово-кредитні відносини.
3. Визначити поняття та система договірних грошових зобов'язань.
4. Надати класифікація договорів про надання фінансових послуг.
5. Охарактеризувати принципи виконання договірних грошових зобов'язань господарського характеру
6. Вказати особливості місця та строку виконання договірного грошового зобов'язання
7. Визначити та охарактеризувати поняття та порядок укладання (припинення) договору на розрахунково-касове обслуговування (договору банківського рахунку).
8. Надати поняття безготівкових розрахунків та готівкових розрахунків за господарським договором та форм.
9. Охарактеризувати кредитні договори в сфері господарювання.
10. Визначити поняття та правова природа договору факторингу.
11. Вказати істотні умови договору страхування.
12. Охарактеризувати санкції за порушення господарських грошових договірних зобов'язань.

Завдання № 5

Тема

Поняття та правове регулювання зовнішньоекономічних договорів (контрактів)

Мета самостійної роботи

Вивчення правового регулювання зовнішньоекономічних договорів (контрактів), у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дозволяє розуміти особливості укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. **аргументувати** пропозиції щодо вирішення дискусійних питань укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів).;
2. **застосовувати** знання при укладанні та виконанні зовнішньоекономічних договорів (контрактів);
3. **визначати та аналізувати** новітні тенденції розвитку укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Література: див. до теми 6 лекційних занять

Зміст завдання самостійної роботи

1. Істотні умови зовнішньоекономічних договорів в сфері купівлі-продажу.
2. Колізійні норми зобов'язального права в зовнішньоекономічних договорах при перевезенні вантажів морем.
3. Правила Інкотермс групи С та F.
4. Порядок застосування відповідальності за порушення умов зовнішньоекономічного договору в частині оплати товару.
5. Арбітражна угода та вибір права.

Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Визначити поняття, ознаки та суб'єктів зовнішньоекономічного контракту.
2. Розкрити істотні умови зовнішньоекономічних договорів.
3. Визначити форму та мову зовнішньоекономічного договору.
4. Надати характеристику колізійних норми зобов'язального права

в зовнішньоекономічних договорах.

5. Визначити зміст та порядок застосування у зовнішньоекономічних договорах правил Інкотермс. Загальна характеристика Інкотермс-2000 та Інкотермс-2010.
6. Надати характеристику відповідальності за порушення зовнішньоекономічного договору.
7. Розрити застереження арбітраж між учасниками зовнішньоекономічних договорів.

Банк тестів для самоконтролю здобувачів вищої освіти за темами семінарських занять.

До теми 1 «Загальні положення контрактного права України»

До принципів контрактного права можна віднести:

- А. обмеження свободи договору, обов'язковості виконання договору, співробітництво по належному виконанню умов договору;
- Б. законності, справедливості та диспозитивності;
- В. пропорційності, економічності, гласності, судового адресного застосування договірної відповідальності.

Змішаний договір це:

- А. в якому поєднуються елементи договорів різних типів;
- Б. результат поєднання в окремому договорі елементів кількох традиційних видів договорів;
- Б. включення до складу певного договірної типу;

До теми 2 «Характеристика укладання, зміни та припинення господарських договорів»

Стадії укладання контракту/господарського договору

включають:

- А. переддоговірну стадію, стадію проект договору, стадію протокол розбіжностей, стадію врегулювання розбіжностей, стадія судового врегулювання переддоговірного спору;
- Б. стадію проект договору, стадію протокол розбіжностей, стадію врегулювання розбіжностей, стадія судового врегулювання переддоговірного спору;
- В. переддоговірну стадію, стадію проект договора.

Протокол розбіжностей це:

- А. протокол, що фіксує хід переговорів щодо укладення договорів;
- Б. протокол, що фіксує хід самого процесу укладення договору;
- В. протокол, що фіксує хід самого процесу узгодження розбіжностей між сторонами щодо узгодження умов договору.

До теми 3 «Визнання контракту/господарського договору недійсним та господарсько-договірна відповідальність»

Наслідки недійсності господарського договору:

- А. Кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні все одержане за зобов'язанням в натурі;
- Б. Кожна із сторін зобов'язана відшкодувати грошима все одержане за зобов'язанням;
- В. Кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні все одержане за зобов'язанням, а за неможливості повернути одержане в натурі - відшкодувати його вартість грошима, якщо інші наслідки недійсності зобов'язання не передбачені законом.

Господарсько-правова відповідальність – це:

- А. Економічні за змістом і юридичні за формою методи впливу на економічні інтереси суб'єкта господарювання – правопорушника;
- Б. Економічні, організаційні та юридичні методи впливу на економічні інтереси суб'єкта господарювання – правопорушника;
- В. Економічні, майнові, організаційні та юридичні методи впливу на економічні інтереси суб'єкта господарювання – правопорушника.

До теми 4 «Господарські договори з передачі товарів, виконання робіт та надання послуг»

Приватизація державного майна:

- а) викуп майна, що перебуває у державній власності, у тому числі разом із земельною ділянкою державної власності, на якій розташований об'єкт, що підлягає приватизації, на користь фізичних та юридичних осіб, які можуть бути покупцями відповідно до цього Закону, з метою підвищення соціально-економічної ефективності виробництва та залучення коштів для здійснення структурної перебудови національної економіки;
- б) приватизація державного або комунального майна - платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб ;
- в) конкурентне відчуження майна, що перебуває у державній власності, у тому числі разом із земельною ділянкою державної власності, на якій розташований об'єкт, що підлягає приватизації, на користь фізичних та юридичних осіб, які можуть бути покупцями відповідно до цього Закону, з метою підвищення соціально-економічної ефективності виробництва та залучення коштів для здійснення структурної перебудови національної економіки.

Концесійний договір укладається на строк:

- А) не менше 5 та не більше 10 років;
- Б) не менше 5 не більше 25 років;
- В) не менше 10 років та не більше 25 років;
- Г) не менше 10 років та не більше 50 років.

До теми 5 «Договірне забезпечення фінансової діяльності та розрахунків між суб'єктами господарювання»

Ознаками договору про надання фінансових послуг:

- а) особливий предмет (фінансові активи);
- б) оплатний характер зустрічного надання;
- в) підприємницький статус послугонадавача (фінансових установ або у випадках, встановлених законом, інших суб'єктів господарювання);
- г) усі варіанти є вірними.

Предметом договору з розрахунково-касового обслуговування є:

- а) переказом коштів з рахунка (на рахунок) цього клієнта;

- б) видачею йому коштів у готівковій формі;
- в) інкасації коштів та перевезення валютних цінностей;
- г) усі варіанти є вірними.

До теми 6 «Поняття та правове регулювання зовнішньоекономічних договорів (контрактів)»

Після тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності:

- а) суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності переводяться на індивідуальний режим ліцензування;
- б) автоматично санкція втрачає силу;
- в) усі варіанти є вірними

Звернення сторін в арбітраж виключає:

- а) судову юрисдикцію;
- б) судову юрисдикцію за умови заяви іншої сторони даже за наявності угоди;
- в) судову юрисдикцію за наявності угоди сторін.

До теми 7 «Господарський договір в законодавстві інших країн»

В США визначення договору це:

- а) правове зобов'язання в цілому, що впливає із угоди сторін;
- б) угода, направлення на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків;
- в) усі варіанти є вірними.

ПИТАННЯ, ЗАДАЧІ, ЗАВДАННЯ АБО КЕЙСИ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

Питання

1. Предмет та метод контрактного права України.
2. Система законодавства України про господарські договори.

3. Загальна характеристика та правова природа принципів контрактного права України.
4. Джерела контрактного права України.
5. Загальна характеристика ГКУ в частині договірного регулювання та співвідношення з ЦКУ.
6. Поняття та ознаки господарського договору.
7. Тлумачення контракту/господарського договору теорії тлумачення та судова практика.
8. Зміст господарського договору: поняття та види умов договору.
9. Суб'єкти та об'єкти господарського договору.
10. Форма контракту/господарського договору та правові наслідки порушення порядку його укладення.
11. Виконання господарського договору: поняття та загальні умови підтвердження виконання договірного зобов'язання.
12. Співвідношення понять „угода”, „правочин”, „контракт”, „договір”, „домовленість” в господарсько-договірному праві.
13. Поняття і принципи класифікації господарсько-правових договорів.
14. Інтегровані (змішані) господарські договори. Поняття, класифікація та ознаки.
15. Нетипові господарські договори: поняття та ознаки.
16. Поняття та ознаки договорів в сфері виконання публічних зобов'язань. Правова природа, елементи та порядок укладання.
17. Поняття та порядок укладення господарських договорів.
18. Порядок укладення попередніх договорів та угоди про намір та правові наслідки порушення цього порядку.
19. Порядок укладання договору на конкурентних засадах.
20. Правові підстави укладання договору в судовому порядку.
21. Особливості укладання договору в електронній формі.
22. Внесення змін в господарський договір підстави та порядок.
23. Порядок розірвання контракту/господарського договору та його правові наслідки.
24. Характеристика припинення контракту/господарського договору та його правові наслідки.
25. Відмова від виконання контракту/господарського договору та її правові наслідки.
26. Недійсність господарського договору: поняття та правові підстави.
27. Поняття, зміст та умови настання реституції.
28. Поняття та ознаки господарсько-договірної відповідальності.
29. Поняття та правові наслідки регресу в договірних відносинах.

30. Види та форми господарсько-договірної відповідальності.
31. Поняття та підстави відшкодування збитків за порушення господарських договорів.
32. Правова природа застосування штрафних санкцій за порушення господарських договорів.
33. Оперативно-господарські санкції: підстави та проблематика застосування у договірних відносинах.
34. Поняття та порядок укладання (припинення) договору на розрахунково-касове обслуговування (договору банківського рахунку).
35. Договір перевезення вантажів у сфері господарювання: документальне підтвердження укладання.
36. Договір перевезення вантажів морським транспортом.
37. Поняття та форми готівкових розрахунків на виконання господарських договорів.
38. Поняття та договірні форми безготівкових розрахунків.
39. Відмінність кредитного договору від договорів позички, позики та лізингу.
40. Поняття та правова природа договору факторингу.
41. Поняття та істотні умови договору поставки у сфері господарювання.
42. Поняття, види та умови договору підряду у сфері господарювання.
43. Зміст та правова природа договорів, що забезпечують капітальне будівництво.
44. Ознаки та риси договору оренди у сфері господарювання.
45. Порядок укладання, зміни та припинення договору оренди державного та комунального майна.
46. Приватизаційні угоди: поняття та порядок укладання.
47. Поняття та види лізингових договорів у сфері господарювання.
48. Поняття та види біржових угод, особливості виконання.
49. Договір про розподіл продукції у сфері господарювання.
50. Зовнішньоекономічний контракт: поняття, суб'єкти та правове регулювання.
51. Форма та істотні умови зовнішньоекономічного договору.
52. Значення колізійних норм зобов'язального права для зовнішньоекономічних договорів.
53. Поняття, правова природа та значення правил ІНКОТЕРМС для господарських договорів.
54. Відповідальність за зовнішньоекономічним договором.
55. Застосування векселів у господарських договірних відносинах.

56. Договір комерційної концесії: поняття та істотні умови.
57. Договір концесії: поняття та істотні умови
58. Договір консигнації у сфері господарювання
59. Поняття та види посередницьких договорів у сфері господарювання.
60. Страховий договір: поняття, суб'єкти та істотні умови
61. Договір контрактації сільськогосподарської продукції: поняття, суб'єкти та істотні умови
62. Договори гарантії і поруки та випадки їх застосування у договірних відносинах у сфері господарювання.
63. Поняття та види угод, що укладаються для реалізації державно-приватного партнерства.
64. Договір енергопостачання поняття та істотні умови.
65. Договір зберігання на товарному складі
66. Акредитивна угода та її істотні умови.
67. Договір транспортного експедирування: права та обов'язки сторін.
68. Порядок виконання договору поставки: прийняття продукції по кількості та якості.
69. Договір підряду на проведення проектних та дослідницьких робіт.
70. Поняття та види договорів у корпоративних правовідносинах.
71. Угоди щодо цінних паперів: поняття, види та порядок укладання.
72. Договір про надання аудиторських послуг: поняття, істотні умови та значення.
73. Договори про використання об'єктів промислової власності у сфері господарювання.
74. Договірна робота як основний вид правової роботи: поняття, суб'єкти та порядок здійснення.
75. Зміст та правова природа договорів у сфері фінансової діяльності.
76. Особливості укладання та виконання угод за державним замовленням.
77. Способи та форми захисту прав у договірних відносинах.
78. Організаційно-господарські договори: поняття та порядок укладання.
79. Особливості застосування відповідальності за порушення договорів в сфері забезпечення електроенергією, зв'язком, послугами транспорту та водопостачання (водовідведення).
80. Правове регулювання договорів, що забезпечують фінансування будівництва житла.

81. Особливості угод з давальницькою сировиною.
82. Загальна характеристика комерційного законодавства Франції договірні аспекти.
83. Загальна характеристика господарського законодавства Німеччини договірні аспекти.
84. Загальна характеристика комерційного законодавства США договірні аспекти.
85. Загальна характеристика господарського законодавства Китаю договірні аспекти.
86. Загальна характеристика господарського законодавства Японії договірні аспекти.
87. Загальна характеристика господарського законодавства Бельгії договірні аспекти.
88. Господарські (торгівельні, комерційні) кодекси країн світу договірні аспекти.
89. Система джерел господарського (торгового) договірної права зарубіжних країн.
90. Поняття та правове регулювання господарських договорів в законодавству інших країн.

Задачі, завдання або кейси

Платежі по зовнішньоекономічному контракту здійснюються:

- а) в іноземній валюті через уповноважений банк;
- б) в іноземній валюті чи гривні через уповноважений банк;
- в) в іноземній валюті через уповноважений банк за наявності індивідуальної ліцензії НБУ;
- г) всі відповіді є вірними.

Форма зовнішньоекономічного договору:

- а) обов'язкова проста письмова форма договору;
- б) обов'язкова нотаріальна форма договору;
- в) усна чи письмова, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом.

“С” - терміни (CFR, CIF, CPT, CIP) Інкотермс означають:

- а) постачання на терміналі;
- б) франко перевізник;
- в) перевезення оплачені до.

Після тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності:

- а) суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності переводяться на індивідуальний режим ліцензування;
- б) автоматично санкція втрачає силу;
- в) усі варіанти є вірними.

Звернення сторін в арбітраж виключає:

- а) судову юрисдикцію;
- б) судову юрисдикцію за умови заяви іншої сторони при наявності угоди;
- в) судову юрисдикцію за наявності угоди сторін.

Санкції можуть бути:

- а) адміністративно-господарські штрафи;
- б) застосування індивідуального режиму ліцензування;
- в) тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності;
- г) всі відповіді є правильними.

Критерії оцінювання під час підсумкового контролю

У відповідності до визначених критеріїв підсумковий контроль здійснюється за визначеною силабусом (робочою навчальною програмою) системою.

Загальна сума балів (при наявності 100% вірних відповідей) з теоретичної частини підсумкового контролю повинна складати 60 балів (по 20 балів за кожне теоретичне питання), тестів – 10 балів (вірна відповідь на кожне тестове завдання оцінюється 2 балами), визначення основних понять - 30 балів.

Після розрахунку балів за теоретичну і практичну частину завдання передбачається подальше переведення їх загальної суми у систему оцінювання відповідно до силабусу (табл. 1).

Таблиця 1. Шкала оцінювання навчальної діяльності здобувача вищої освіти

Оцінка за шкалою силабусу	Кількість набраних балів	Критерії оцінювання
		Здобувач вищої освіти ...
A	90-100	виявив високу теоретичну підготовку, вміння аналізувати додаткову літературу, логічно та послідовно викладати фактичний матеріал, робити висновки. У процесі виконання практичної роботи чи аналізу поставлених завдань студент показує вміння планувати, ставити та інтерпретувати отримані результати

		відповідно до досягнень науки
B	82-89	виявив високий рівень теоретичних знань програмного матеріалу, вміння послідовно його викласти та застосувати засвоєні знання у процесі постановки і виконання практичної роботи, але допускає невеликі помилки у проведенні розрахунків, несуттєві неточності у відповідях
C	74-81	...
D	64-73	в основному вірно висвітлив питання, але допускає суттєві помилки у ході розв'язування завдань і показує задовільні знання теоретичного матеріалу
E	60-63	...
F _x	35-59	...
F	0-34	виявив поверхневі, фрагментарні знання з теоретичного курсу дисципліни та фактичне невміння застосувати його на практиці.

Перелік нормативної довідкової літератури, використання якої дозволяється під час підсумкового контролю

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. - 2003. - № 18-22. – Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2003. - № 40-44. - Ст. 356
3. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007// Офіційний Вісник України 2007. - № 44. - Ст. 1771
4. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22 березня 2012 року № 4618-VI // <http://zakon2.rada.gov.ua>
5. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України // ВВР. – 2004. – № 9. – Ст. 79.

ПИТАННЯ, ЗАДАЧІ, ЗАВДАННЯ АБО КЕЙСИ ДЛЯ КОМПЛЕКСНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Питання

1. Спрощений порядок укладання господарських договорів.
2. Форма попередніх договорів та угод про намір.
3. Рішення суду як особливий порядок укладання договору.
4. Примусовий порядок внесення змін в господарський договір.
5. Підстави для розірвання господарського договору.
6. Підстави припинення господарського договору.

Задачі, завдання або кейси

1. Визначити поняття та порядок укладання господарських договорів.
2. Надати характеристику конкурентного та неконкурентного способу укладання договорів.
3. Визначити поняття попередніх договорів та угод про намір.
4. Надати характеристику правових наслідків порушення порядку укладання договорів.
5. Охарактеризувати особливості укладання договору на підставі рішення суду.
6. Визначити підстави і порядок внесення змін в господарський договір.
7. Надати характеристику розірвання контракту/господарського договору та його правових наслідків.
8. Охарактеризувати припинення контракту/господарського договору та його правових наслідків.
9. Деталізувати порядок відмови від виконання договору.

Питання

1. Недійсність контракту/господарського договору за ЦК та ГК.
2. Навести види договорів де застосовується реституція та регрес.

3. Господарсько-договірної відповідальності в договорах перевезення.
4. Види господарсько-договірної відповідальності.
5. Оперативно-господарські санкції: підстави та проблематика застосування в договорах підряду.
6. Особливості застосування відповідальності за порушення договорів в сфері забезпечення електроенергією, зв'язком, послугами транспорту та водопостачання (водовідведення).
7. Навести приклади самозахисту в договірних відносинах.

Задачі, завдання або кейси

1. Визначити порядок застосування правових наслідків недійсності господарського договору.
2. Охарактеризувати підстави недійсності контракту/господарського договору за ЦК та ГК.
3. Провести порівняльну характеристику наслідків недійсного контракту/господарського договору та неукладеного господарського договору
4. Охарактеризувати поняття та ознаки господарсько-договірної відповідальності.
5. Визначити види господарсько-договірної відповідальності.
6. Надати загальну характеристику оперативно-господарські санкціям.
7. Визначити інші форми самозахисту в договірних відносинах.

Варіант № 3

Питання

1. Порядок укладання договору поставки в сфері господарювання.

2. Сторони договору перевезення вантажів.
3. Відповідальність сторін за договором транспортного експедирування.
4. Договір підряду на капітальне будівництво
5. Порядок прийняття виконаних робіт за договору підряду.
6. Договір на довірительне управління при фінансуванні будівництва житла.
7. Відповідальність сторін за договором оренди державного майна.
8. Лізинговий платіж за договором фінансового лізингу.
9. Предмет концесійного договору у сфері господарювання.
10. Порядок укладання за результатами аукціону угод з приватизації.
11. Форвардний та ф'ючерсний контракт.

Задачі, завдання або кейси

1. Охарактеризувати особливості укладення та виконання договору перевезення вантажів.
2. Надати поняття та ознаки договору поставки в сфері господарювання.
3. Визначити види діяльності, що входять в предмет договору транспортного експедирування та права і обов'язки сторін.
4. Надати поняття та істотні умови оренди державного та комунального майна.
5. Визначити поняття, види та ознаки договорів, що забезпечують капітальне будівництво
6. Охарактеризувати договори, що забезпечують фінансування будівництва житла.
7. Суб'єкти, об'єкти та істотні умови договору лізингу.
8. Надати поняття та види концесійні договори у сфері господарювання.
9. Порядок укладання та виконання угод приватизації.
10. Види та особливості біржових угод.

Варіант № 4

Питання

1. Принцип номіналізму виконання договірних грошових зобов'язань.
2. Істотні умови договорів про надання фінансових послуг.
3. Істотні умови договору на розрахунково-касове обслуговування.
4. Порядок готівкових розрахунків за господарським договором.
5. Істотні умови кредитних договорів.
6. Поняття та правова природа договору факторингу.
7. Поняття та істотні умови договору страхування.

Задачі, завдання або кейси

1. Визначити поняття, ознаки грошей.
2. Провести класифікацію договорів, що забезпечують грошово-кредитні відносини.
3. Визначити поняття та система договірних грошових зобов'язань.
4. Надати класифікація договорів про надання фінансових послуг.
5. Охарактеризувати принципи виконання договірних грошових зобов'язань господарського характеру
6. Вказати особливості місця та строку виконання договірної грошового зобов'язання
7. Визначити та охарактеризувати поняття та порядок укладання (припинення) договору на розрахунково-касове обслуговування (договору банківського рахунку).
8. Надати поняття безготівкових розрахунків та готівкових розрахунків за господарським договором та форм.
9. Охарактеризувати кредитні договори в сфері господарювання.
10. Визначити поняття та правова природа договору факторингу.
11. Вказати істотні умови договору страхування.
12. Охарактеризувати санкції за порушення господарських грошових договірних зобов'язань.

Варіант № 5

Питання

1. Істотні умови зовнішньоекономічних договорів в сфері купівлі-продажу.
6. Колізійні норми зобов'язального права в зовнішньоекономічних договорах при перевезенні вантажів морем.

7. Правила Інкотермс групи С та F.
8. Порядок застосування відповідальності за порушення умов зовнішньоекономічного договору в частині оплати товару.
9. Арбітражна угода та вибір права.

Задачі, завдання або кейси

1. Визначити поняття, ознаки та суб'єктів зовнішньоекономічного контракту.
2. Розкрити істотні умови зовнішньоекономічних договорів.
3. Визначити форму та мову зовнішньоекономічного договору.
4. Надати характеристику колізійних норми зобов'язального права в зовнішньоекономічних договорах.
5. Визначити зміст та порядок застосування у зовнішньоекономічних договорах правил Інкотермс. Загальна характеристика Інкотермс-2010 та Інкотермс-2020.
6. Надати характеристику відповідальності за порушення зовнішньоекономічного договору.
7. Розрити застереження арбітраж між учасниками зовнішньоекономічних договорів.

Критерії оцінювання виконання комплексної контрольної роботи

У відповідності до визначених критеріїв виконання завдання контрольної роботи оцінюють за визначеною силабусом (робочою навчальною програмою) системою.

Загальна сума балів (при наявності 100% вірних відповідей) з теоретичної частини ККР повинна складати 60 балів (по 20 балів за кожне теоретичне питання), тестів – 10 балів (вірна відповідь на кожне тестове завдання оцінюється 2 балами), визначення основних понять - 30 балів.

Після розрахунку балів за теоретичну і практичну частину завдання передбачається подальше переведення їх загальної суми у систему оцінювання відповідно до силабусу (табл. 1).

Таблиця 1. Шкала оцінювання навчальної діяльності здобувача вищої освіти

Оцінка за шкалою силабусу	Кількість набраних балів	Критерії оцінювання
		Здобувач вищої освіти ...
A	90-100	виявив високу теоретичну підготовку, вміння аналізувати додаткову літературу, логічно та послідовно викладати фактичний матеріал, робити висновки. У процесі виконання практичної роботи чи аналізу поставлених завдань студент показує вміння планувати, ставити та інтерпретувати отримані результати відповідно до досягнень науки
B	82-89	виявив високий рівень теоретичних знань програмного матеріалу, вміння послідовно його викласти та застосувати засвоєні знання у процесі постановки і виконання практичної роботи, але допускає невеликі помилки у проведенні розрахунків, несуттєві неточності у відповідях
C	74-81	...
D	64-73	в основному вірно висвітлює питання, але допускає суттєві помилки у ході розв'язування завдань і показує задовільні знання теоретичного матеріалу
E	60-63	...
F _x	35-59	...
F	0-34	виявив поверхневі, фрагментарні знання з теоретичного курсу дисципліни та фактичне невміння застосувати його на практиці.

Перелік нормативної довідкової літератури, використання якої дозволяється при виконанні комплексної контрольної роботи

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. - 2003. - № 18-22. – Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
3. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007// Офіційний Вісник України 2007. - № 44. - Ст. 1771.

4. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22 березня 2012 року № 4618-VI // <http://zakon2.rada.gov.ua>
5. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України // ВВР. – 2004. – № 9. – Ст. 79.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІСЛЯТЕСТАЦІЙНОГО МОНІТОРИНГУ НАБУТИХ ЗНАНЬ І ВМІНЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ/ЕКЗАМЕНУ

Питання

1. Поняття, ознаки та зміст господарського договору.
2. Предмет та види методу контрактного права України.
3. Тлумачення контракту/господарського договору теорії тлумачення та судова практика.
4. Форма контракту/господарського договору та правові наслідки порушення порядку його укладення.
5. Поняття і принципи класифікації господарсько-правових договорів.
6. Поняття та ознаки договорів в сфері виконання публічних зобов'язань.
7. Поняття та порядок укладення господарських договорів.
8. Особливості укладання договору в електронній формі.
9. Внесення змін в господарський договір підстави та порядок.

10. Характеристика припинення контракту/господарського договору та його правові наслідки.
11. Недійсність господарського договору: поняття та правові підстави.
12. Поняття та підстави відшкодування збитків за порушення господарських договорів.
13. Правова природа застосування штрафних санкцій за порушення господарських договорів.
14. Оперативно-господарські санкції: підстави та проблематика застосування у договірних відносинах.
15. Договір перевезення вантажів у сфері господарювання: документальне підтвердження укладання.
16. Поняття та договірні форми безготівкових розрахунків.
17. Відмінність кредитного договору від договорів позички, позики та лізингу.
18. Поняття, види та умови договору підряду у сфері господарювання.
19. Порядок укладання, зміни та припинення договору господарської оренди.
20. Конкурсний порядок укладання приватизаційних угод.
21. Договір про розподіл продукції у сфері господарювання.
22. Зовнішньоекономічний контракт: поняття, суб'єкти та правове регулювання.
23. Поняття, правова природа та значення правил ІНКОТЕРМС для господарських договорів.
24. Застосування векселів у господарських договірних відносинах.
25. Договір комерційної концесії: поняття та істотні умови.
26. Договір концесії: поняття та істотні умови
27. Договір консигнації у сфері господарювання
28. Поняття та види посередницьких договорів у сфері господарювання.
29. Страховий договір: поняття, суб'єкти та істотні умови
30. Договір контрактації сільськогосподарської продукції: поняття, суб'єкти та істотні умови
31. Договори гарантії і поруки та випадки їх застосування у договірних відносинах у сфері господарювання.
32. Поняття та види угод, що укладаються для реалізації державно-приватного партнерства.
33. Договір енергопостачання поняття та істотні умови.
34. Договір зберігання на товарному складі
35. Акредитивна угода та її істотні умови.

36. Договір транспортного експедирування: права та обов'язки сторін.
37. Поняття та види договорів у корпоративних правовідносинах.
38. Угоди щодо цінних паперів: поняття, види та порядок укладання.
39. Договір про надання аудиторських послуг: поняття, істотні умови та значення.
40. Договори про використання об'єктів промислової власності у сфері господарювання.
41. Особливості укладання та виконання угод за державним замовленням.
42. Організаційно-господарські договори: поняття та порядок укладання.
43. Загальна характеристика комерційного законодавства Франції договірні аспекти.
44. Загальна характеристика господарського законодавства Німеччини договірні аспекти.
45. Загальна характеристика комерційного законодавства США договірні аспекти.
46. Загальна характеристика господарського законодавства Китаю договірні аспекти.
47. Загальна характеристика господарського законодавства Японії договірні аспекти.
48. Господарські (торгівельні, комерційні) кодекси країн світу договірні аспекти.
49. Система джерел господарського (торгового) договірних права зарубіжних країн.
50. Поняття та правове регулювання господарських договорів в законодавстві інших країн.

ЗМІСТ

Загальні

положення.....	3
Навчальний контент. Лекції.....	6
Плани практичних занять.....	90
Завдання для самостійної роботи.....	108
Питання, завдання та кейси для підсумкового контролю знань і вмінь студентів.....	120
Питання для іспиту/заліку.....	133

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Попелюк В.П., Возняковська К. А., Гофман О.Р., Добровольська В. В.

КОНТРАКТНЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти усіх форм навчання
Освітня програма підготовки здобувачів вищої освіти
ступеня бакалавра права в Національному університеті
«Одеська юридична академія», галузь знань – 08 «Право»,
спеціальність – 081 «Право»

Електронне видання

Ум-друк. арк. 5,8.

Кафедра господарського права і процесу НУ «ОЮА